

Evaluering av kvalifiseringstilbudet for tolkeprofesjonen i Norge i dag

– Delrapport 2

Rapport nr. 2025-5 , Prosjekt nr. 23064
ISSN: 1891-8093
KP/MCBS, GMV, TB, TT, 1. mars 2025.

--

Offentlig

--

Evaluering av kvalifiseringstilbudet for tolkeprofesjonen i Norge i dag

Delrapport 2

Utarbeidet for Integrerings- og mangfoldsdirektoratet

Forord

Proba samfunnsanalyse og Verian har på oppdrag for Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) evaluert kvalifiseringstilbudene for tolkeprofesjonen i Norge i dag. Proba samfunnsanalyse har ledet prosjektet. Evalueringen består til sammen av to del-prosjekter.

Denne rapporten presenterer delrapport 2 fra oppdraget, og gir en helhetlig oversikt og vurdering av kvalifiseringstilbudene for tolker i Norge i dag. Verian ved Kristin Pran har hatt ansvar for delrapport 2. Marie Christine Boilard Sogge (Verian), Tonje Bentzen (Proba) og Gro Malene Vestøl (Proba) har vært prosjektmedarbeidere. Trude Thorbjørnsrud (Proba) har vært kvalitetssikrer

Vi takker alle informanter som har bidratt med verdifull informasjon og innsikt i løpet av prosjektet, OsloMet, NTNU, Høgskulen på Vestlandet (HVL) og Samisk Høgskole. Vi takker også alle tolker som har besvart spørreundersøkelsen, og Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (HKdir) som har kvalitetssikret statistikk over studenter.

Vi vil også takke referansegruppen bestående av Eva Thue Vold, Eremias Negassie, Magnus Dahnberg og Siri Fuglseth for alle innspill, gode diskusjoner og et godt samarbeid.

Vi takker også IMDi for god bistand og et godt samarbeid gjennom en lang prosjektfase.

Oslo, 1. mars 2025

Innhold:

SAMMENDRAG OG KONKLUSJONER	3
1 INNLEDNING	6
1.1 Bakgrunn	6
1.1.1 Kvalifiseringsordningene på tolkefeltet	7
1.2 Problemstillinger	9
1.3 Innhold i rapporten.....	9
2 ANALYTISK RAMMEVERK OG METODE	10
2.1 NOKUTs kvalitetsmodell som analytisk rammeverk.....	10
2.2 Metoder.....	11
2.2.1 Dokumentgjennomgang	11
2.2.2 Intervjuer.....	11
2.2.3 Spørreundersøkelse blant tolker i Nasjonalt tolkeregister	12
2.3 Referansegruppe	14
2.4 Involvering av oppdragsgiver.....	14
3 DAGENS KVALIFISERINGS- OG UTDANNINGSTILBUD FOR TOLKER	15
3.1 Hvilke krav til forkunnskaper har kvalifiseringstilbudene?	16
3.1.1 Vår vurdering av dagens krav til forkunnskaper	18
3.1.2 Kandidat- og studentgruppens sammensetning	19
3.2 Gir kvalifiseringstilbudene kompetanse innen språk, tolketeknikk og tolkeetikk?.....	21
3.2.1 Fordeling av tolkefaglige og språkfaglige emner i utdanningstilbudene	21
3.2.2 Ferdighetsprøver og kurs.....	23
3.2.3 Hvordan innlemmes praktisk trening i tolkeutdanningene?	24
3.2.4 Vurderinger av skikkethet	26
3.3 Hvordan vurderes sluttkompetanse og læringsutbytte?	27
3.3.1 Utdanningsinstitusjonenes vurderinger av studentenes sluttkompetanse	27
3.3.2 Hvordan vurderer tolkene læringsutbyttet fra utdanningene?	29
3.3.3 Vår vurdering av sluttkompetanse og læringsutbyttet	32
3.4 Hvilke behov har tolkene for å oppdatere og videreutvikle sine ferdigheter etter kvalifisering?.....	33
3.5 Styrker og svakheter ved kvalifiseringstilbudene.....	37
4 HELHET OG SAMMENHENG I TILBUDET	40
4.1 Er kvalifiseringstilbudet for tolker hensiktsmessig utformet?	41
4.2 Hvordan sikre enhetlig kvalitet i utdanningene	44
4.2.1 Behov for nasjonale rammeplaner.....	45
4.2.2 Rekruttering av undervisningspersonell	46
4.3 Har tolkeregisteret hensiktsmessige kategorier?.....	47
4.3.1 Bør det være krav om utdanning?	48
4.3.2 Erfaringer med bruk av tolker i kategori E	49
4.3.3 Våre forslag til endringer av kategorier i registeret.....	52
4.4 Er ressursbruken i kvalifiseringstilbudene hensiktsmessig?.....	55
5 VÅRE VURDERINGER OG ANBEFALINGER.....	64
5.1 Kvalifiseringstilbudets innhold	64
5.2 Helhet og sammenheng i tilbudene	66

Sammendrag og konklusjoner

Resymé

På oppdrag fra IMDi har Verian og Proba evaluert kvalifiseringstilbudet for tolker i Norge. Evalueringen ser på om utformingen og organiseringen av tolkeutdanningene og kvalifiseringstiltakene er hensiktsmessig med tanke på innhold, nivå, progresjon og ressursbruk. Videre undersøker evalueringen i hvilken grad kvalifikasjonstilbudene gir tolker tilstrekkelige ferdigheter til å utføre oppdrag i tråd med tolkelovens kvalitetskrav, om det finnes svakheter eller mangler i dagens ordninger, og hvordan helheten i kvalifiseringsløpet fungerer.

Bakgrunn

Fra 1. januar 2022 ble bruk av tolk i offentlig sektor regulert av en egen tolkelov for å sikre likeverdige offentlige tjenester og rettssikkerhet for personer som ikke kan kommunisere på norsk uten tolk. Loven pålegger offentlige organer å benytte kvalifisert tolk ved behov, definert som tolker som oppfyller kravene til Nasjonalt tolkeregister. Bakteppet for loven var blant annet et underforbruk av tolker generelt og spesielt av kvalifiserte tolker, noe som svekket kvaliteten på tjenestene. På bakgrunn av dette har Proba samfunnsanalyse og Verian fått i oppdrag fra Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) å evaluere kvalifiseringstilbudet for tolkeprofesjonen i Norge. Hensikten er å vurdere om dagens utdanninger og kvalifiseringstiltak for tolker imøtekommer tolkelovens krav til kvalitet og dekker behovene i samfunnet.

Problemstillinger

Evalueringen består av to deler. Delrapport 1 evaluerer Tospråktesten og TAO kurset, mens delrapport 2 tar sikte på å avklare om kvalifiseringstilbudet for tolker dekker samfunnets samlede behov for kvalifiserte tolker. Rapporten ser på innhold og organisering av kvalifiseringstilbudene, herunder krav til forkunnskap, fordeling av språkfaglige og tolkefaglige emner i utdanningstilbudene, studentenes sluttkompetanse og opplevde læringsutbytte og deres behov for kompetanseutvikling. Videre ser vi på helhet og sammenheng i tilbudene, inkludert hvilke progresjonsmuligheter som finnes i kvalifiseringsløpet, om det er behov for standardisering av utdanningene, om tolkeregisterets inndeling av kategorier er hensiktsmessig og til slutt på ressursbruken i kvalifiseringstilbudene.

For å besvare problemstillingene er det benyttet en kombinasjon av metoder. Evalueringen bygger på en gjennomgang av relevant dokumentasjon, inkludert lovverk, utdanningsplaner, tidligere evalueringer og statistikk over tolkebehov. I tillegg er det gjennomført intervjuer med sentrale aktører, blant annet utdanningsinstitusjonene, tolker, oppdragsgivere og offentlige virksomheter som benytter tolketjenester. Videre er det utført en spørreundersøkelse blant tolker i Nasjonalt tolkeregister for å kartlegge deres erfaringer med kvalifiseringstilbudene.

Funn

Dagens kvalifiseringsordning for tolker omfatter en rekke tiltak på ulike nivåer, fra korte ferdighetsprøver til formell høyskole- og universitetsutdanning. Nasjonalt tolkeregister er inndelt i fem kategorier (A–E) som spenner fra tolker med bachelorgrad og statsautorisasjon (kategori A) til tolker med elementær kvalifisering (Tospråktest og TAO-kurs, kategori E). Evalueringen viser at tolkeloven allerede har gitt et løft i

profesjonaliteten: stadig flere tolkeoppdrag utføres av kvalifiserte tolker, og flere språk har nå langt bedre dekning, slik at bruken av ukvalifiserte tolker er redusert. Samtidig avdekker evalueringen flere svakheter ved dagens ordninger.

For det første varierer kravene til forkunnskaper og innhold i tolkeutdanningene betydelig. Tolkeutdanninger for talespråk forutsetter at studentene har solide ferdigheter i norsk og tolkespråket (f.eks. dokumentert gjennom bestått Tospråkttest), og disse studiene fokuserer hovedsakelig på tolketeknikk og yrkesetikk. Bachelorutdanningene i tegnspråk tar inn studenter uten forkunnskaper i tegnspråk, slik at en stor del av studietiden går til språkopplæring. Generelt tyder funnene på at dagens tilbud i varierende grad sikrer tolkenes ferdigheter innen språk, tolketeknikk og tolkeetikk. Tolker selv fremhever praksis og språkopplæring som de nyttigste elementene i studiet, og mange etterlyser enda mer praktisk trening og oppfølging (f.eks. i form av en mentorordning etter endt utdanning). På tvers av språk og utdanningsbakgrunn uttrykker tolker et stort behov for å videreutvikle kompetansen sin, særlig innen fagterminologi og avanserte tolkemetoder.

Evalueringen påpeker også at tilgangen til tolkeutdanning ikke dekker behovet i alle språk. Det utdannes for få tolker i flere av de mest etterspurte språkene, noe som gjør at mange oppdrag fortsatt må utføres av tolker med lavere kvalifikasjoner. Evalueringen stiller også spørsmål ved om tolker i kategori E, som kun har Tospråkttesten og TAO-kurs har tilstrekkelige kvalifikasjoner for å møte tolkelovens krav. Samtidig er det et ønske blant flertallet av tolker uten formell utdanning om å ta tolkeutdanning dersom et tilbud blir tilgjengelig. Det etterlyses generelt bedre sammenheng og standardisering i kvalifiseringstilbudene, og små fagmiljøer sliter med å rekruttere nok kvalifiserte undervisere.

Anbefalinger

For å møte disse utfordringene foreslår vi flere forbedringstiltak. Først anbefales det å standardisere og stramme inn språkkravene ved opptak, og for tegnspråkstudiene bør det enten stilles krav om grunnleggende tegnspråk ved opptak eller legges til rette for et fireårig studieløp der det første året er språkopplæring. Videre bør språkferdighetene vedlikeholdes og styrkes gjennom utdanningen – for eksempel ved å gjeninnføre kurset «Norsk for tolker» tidlig i studiet for studenter med annet morsmål enn norsk.

Rapporten anbefaler også tiltak for å styrke tolkenes praktiske ferdigheter. Alle tolkeutdanninger bør inkludere rikelig praksis, og det bør etableres en formell mentorordning der nyutdannede tolker får veiledning av erfarne tolker i startfasen av karrieren. For å gi tolker bedre muligheter til faglig videreutvikling, bør det utvikles nye emner eller moduler på ulike nivåer. Slike moduler kan dekke avanserte tema som simultantolkning og spesialisert terminologi, og de kan utformes språkuavhengig med tilpasset eksamen for ulike språk. Et mer modulbasert og trinnvis kvalifiseringsløp vil gi bedre progresjonsmuligheter mellom nivåene. I forlengelsen av dette foreslås det å innføre en statsautorisasjonsprøve også for tegnspråktolker, slik at denne gruppen får en tilsvarende høyeste sertifisering som talespråktolkene.

En annen sentral anbefaling er å øke kapasiteten og bredden i tolkeutdanningene. Antall studieplasser bør utvides og tilbud opprettes i flere språk, særlig der det i dag er stor mangel på kvalifiserte tolker. Tegnspråktilbudene bør i større grad samordnes – for eksempel ved sjeldnere opptak ved hver institusjon – og utvides til fireårig løp for å sikre grundigere språkopplæring. Videre bør man redusere unødvendig ressursbruk i forbindelse med Tospråkttesten og autorisasjonsprøven, blant annet gjennom bedre informasjon til kandidater om forventet ferdighetsnivå for å bestå.

For å sikre kvalitet og helhet i kvalifiseringstilbudene anbefales det å utarbeide nasjonale rammeplaner for tolkeutdanningene, både for grunnemner og bachelorgrader. Et nasjonalt fagråd for tolkeutdanning bør etableres for å utvikle felles standarder og retningslinjer, inkludert krav til opptak og skikkethetsvurdering. Økt samarbeid mellom utdanningsinstitusjonene – og med andre fagmiljøer – vil også styrke rekrutteringen av kvalifiserte tolkelærere og gi mer stabile fagmiljøer.

Til slutt foreslås det justeringer i Nasjonalt tolkeregister for å gjenspeile kvalifikasjonsnivåene bedre. Kategori E (tolker med kun Tospråktest og kort kurs) bør kun benyttes unntaksvis i språk med tolkemangel, og målet bør være at flest mulig tolker kvalifiserer seg til kategori D eller høyere. Videre anbefales det å endre kategoristrukturen slik at den samsvarer med progresjonen i kvalifiseringsløpet: statsautoriserte tolker (uavhengig av utdanning) bør flyttes opp til kategori B, mens tolker med bachelorgrad uten autorisasjon plasseres i kategori C. Vi anbefaler også å utvide antall studieplasser og språk, for å sikre at det er god nok dekning av tolker for å møte kravene i tolkeloven. De anbefalte tiltakene vil samlet sett styrke tolkeprofesjonen ved å sikre at tolker får den nødvendige kompetansen og mulighet til kontinuerlig utvikling, samtidig som tolkebrukerne får tilgang til tolker med dokumentert forsvarlig nivå.

1 Innledning

Tolking er et krevende yrke som forutsetter en rekke ferdigheter og kunnskaper (NOU 2014). Tolken må besitte gode språkferdigheter i to språk, og kunne oversette mellom disse språkene i en tolkemediert samtale. For å jobbe som tolk i offentlig sektor må tolkene ha et ordforråd som dekker et vidt spekter av samfunnsområder, fra helsevesen og rettsvesen til sosial- og velferdsforvaltning. De skal kunne opptre profesjonelt og praktisere tolkegjerningen i tråd med yrkesetiske retningslinjer for tolker. I sin hverdag som tolker kan oppdragsgivere forvente at tolken behersker ulike tolkemåter som konsekutiv tolking (etterfølgende), simultantolking (samtidig) og prima vista tolking (fra tekst til tale). I tillegg må tolkene beherske det å forholde seg til et mangfold av mennesker som befinner seg i svært ulike kontekster, og i mange tilfeller vanskelige livssituasjoner. Det er derfor viktig at utdanninger og kvalifiseringsordninger samlet møter behovene tolkene har for å utvikle sine ferdigheter, og som ivaretar samfunnets behov for kvalitativt gode tolketjenester. På bakgrunn av kompleksiteten i tolkerollen anbefalte Tolkeutvalget (NOU 2014) at alle som tolker i offentlig sektor ideelt sett bør ha tolkeutdanning og statsautorisasjon for å mestre oppgaven, og det ble derfor anbefalt en profesjonalisering av tolkeutdanningen.

Proba samfunnsanalyse og Verian har på oppdrag for Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) evaluert kvalifisering og organisering av kvalifiseringstiltak for tolker.

Et viktig formål med prosjektet har vært å undersøke om dagens kvalifiseringstiltak for tolker, bestående av ferdighetsprøver og utdanning, bidrar til at tolker får ferdigheter og kompetanse som gjør dem i stand til å gjennomføre tolkeoppdrag i tråd med tolkelovens krav til kvalitet i tolking.

Evalueringen består av to del-prosjekter. I delprosjekt 1 har vi undersøkt om Tospråktesten og kurs i tolkens ansvarsområde (TAO) dekker behovet for kvalifisering av tolker på et lavere nivå. Delprosjekt 2 har hatt som mål å innhente en helhetlig forståelse av kvalifiseringstilbudet for tolkeprofesjonen i Norge i dag.

Denne rapporten utgjør delprosjekt 2.

1.1 Bakgrunn

Fra 1.1.2022 ble bruk av tolk i offentlig sektor regulert i en egen lov (Tolkeloven 2022). Loven skal sikre rettssikkerhet og forsvarlig hjelp og tjeneste for personer som ikke kan kommunisere forsvarlig med offentlige organer uten tolk. Loven skal også bidra til å sikre at tolker holder en faglig forsvarlig standard. I loven heter det at det skal brukes kvalifisert tolk når offentlige organer har plikt til å bruke tolk etter § 6. Kvalifisert tolk er etter loven definert som en tolk som oppfyller kravene til å bli oppført i Nasjonalt tolkeregister. I tolkeforskriftens kapittel 3 stilles det også flere *krav til tolken*, herunder krav til taushetsplikt, habilitet og at tolken skal opptre i samsvar med god tolkeskikk. God tolkeskikk handler om at «*tolken skal ha tilstrekkelig tolkefaglig kompetanse for tolkeoppdraget, opptre upartisk, ikke misbruke informasjon tolken har fått kjennskap til gjennom tolking, og at tolken må forsikre seg om at forholdene ligger til rette for forsvarlig utførelse av tolkeoppdraget*».¹

¹ Forskrift til tolkeloven (tolkeforskriften)

Behovet for tolkeloven følger av at det både har vært utfordringer med underforbruk av tolk i offentlig sektor og et underforbruk av kvalifisert tolk (blant annet NOU 2014:8) Prop. 156 (2020-2021) *Lov om offentlige organers ansvar for bruk av tolk mv. Tolkeloven* peker på at lave språkerfdigheter og manglende opplæring i tolkens ansvar er blant de største utfordringene ved bruk av ukvalifiserte tolker, og at det vil være vanskelig å løse disse utfordringene uten å stille kvalifikasjonskrav. Underforbruk av tolk innebærer at minoritetsspråklige brukere ikke får tilbud om tolk, til tross for et reelt behov. Både underforbruk av tolk og underforbruk av kvalifisert tolk går på bekostning av forsvarlige og likeverdige tjenester (NOU 2014:8).

Formålet med denne evalueringen er å undersøke om tolkelovens krav til kvalitet i tolking ivaretas godt nok av tolker som har gjennomført de ulike kvalifikasjonstiltakene som tilbys ved norske universiteter og høyskoler. Krav om å bruke kvalifisert tolk og hva dette innebærer fremgår og reguleres av tolkelovens § 7. I loven heter det at det skal brukes kvalifisert tolk når offentlige organer har plikt til å bruke tolk etter § 6. Kvalifisert tolk er etter loven definert som en tolk som oppfyller kravene til å bli oppført i Nasjonalt tolkeregister. Kravet om å bruke kvalifiserte tolker skal styrke kvaliteten på tolkeoppdrag som utføres i offentlig sektor. I utgangspunktet kan kravet om å bruke kvalifiserte tolker kun fravikes når det ikke er forsvarlig å vente til en kvalifisert tolk er tilgjengelig, eller når det finnes tilsvarende «sterke grunner». Det er lagt inn en dispensasjon fra kravet om å bruke kvalifisert tolk frem til 1.1.2027. Ved å innføre kravet sammen med en dispensasjonsbestemmelse, ønsker myndighetene å stimulere offentlige virksomheter til å forbedre sin praksis i løpet av en overgangsperiode, slik at man vil være i stand til å innfri kravet når dispensasjonstiden utløper. God kvalitet på tolkingen bidrar til effektive offentlige tjenester og riktige avgjørelser, og vil øke tilliten til tolketjenesten. I tolkelovens kapittel 3 stilles det også flere *krav til tolken*, herunder krav til taushetsplikt, habilitet og at tolken skal opptre i samsvar med god tolkeskikk. God tolkeskikk handler om at «*tolken skal ha tilstrekkelig tolkefaglig kompetanse for tolkeoppdraget, opptre upartisk, ikke misbruke informasjon tolken har fått kjennskap til gjennom tolking, og at tolken må forsikre seg om at forholdene ligger til rette for forsvarlig utførelse av tolkeoppdraget*».

1.1.1 Kvalifiseringsordningene på tolkefeltet

Tolkeloven definerer «kvalifisert tolk» som en tolk som oppfyller kravene til å bli oppført i Nasjonalt tolkeregister (Tolkeloven 2022). Registeret inneholder ulike kvalifikasjonskategorier, der kategori E er det laveste kvalifikasjonskravet for oppfølging i registeret (IMDi 2021):

- Kategori A: Statsautorisasjon i tolking og bachelorgrad i tolking
- Kategori B: (i) Bachelorgrad i tolking eller (ii) statsautorisasjon i tolking og grunnemne i tolking i offentlig sektor (30 studiepoeng)
- Kategori C: Statsautorisasjon i tolking
- Kategori D: Grunnemne i tolking i offentlig sektor (30 studiepoeng)
- Kategori E: Tospråkttest og kurs i tolkens ansvarsområde eller (ii) statsautorisert translør og kurs i tolkens ansvarsområde eller (iii) fagoversetter og kurs i tolkens ansvarsområde.

Autorisasjonsordningen er en offentlig godkjenningsordning for tolker i Norge.² Autorisasjonsprøven er en krevende ferdighetsprøve i praktisk tolking og bestått prøve gir rett til bevilling som statsautorisert tolk og oppføring i de øverste kategoriene i Nasjonalt tolkeregister. Søkere må kunne dokumentere norskkunnskap tilsvarende kravet i generell studiekompetanse. Hensikten med autorisasjonsordningen for tolker er å gi tolkebrukere en garanti for at tolkebrukere får kvalitativt gode tolketjenester. Autorisasjonsprøven kan bare tas ved OsloMet i Oslo.

Bachelorgrad i tegnspråk er et profesjonsstudium som kvalifiserer til å bli tegnspråktolk tilsvarende kategori B i tolkeregisteret. Studiet tilbys ved OsloMet og Høgskulen på Vestlandet (HVL) og NTNU. Bachelor-studiet er et treårig fulltidsstudium (180 studiepoeng). Ved OsloMet kreves i tillegg forkunnskaper i tegnspråk tilsvarende et årsstudium (60 studiepoeng). Studiet skal ivareta samfunnets behov for tegnspråktolker på ulike arenaer.

Bachelor i tolking i offentlig sektor tilbys ved OsloMet som et fireårig nett- og samlingsbasert deltidsstudium (180 studiepoeng) i et utvalg språk. Utdanningen skal ivareta det offentlige behov for tilgang til kvalifiserte tolker i ulike språk. Opptak forutsetter bestått Tospråkttest eller tilsvarende forkunnskaper i norsk og tolkespråk og norskkunnskap tilsvarende kravet i generell studiekompetanse. Det tas opp studenter i flere språk hvert år, avhengig av søkertall og innmeldte behov. En Bachelor kvalifiserer til kategori B eller A i kombinasjon med autorisasjonsprøven. Studiet skal ivareta det offentlige behov for tilgang til kvalifiserte tolker i ulike språk.

Innføring i tolking i offentlig sektor/grunnemne i tolking i offentlig sektor er et nett- og samlingsbasert deltidsstudium som går over ett år. Studiet gir en grunnleggende innføring i tolking (30 studiepoeng) og kvalifiserer til kategori D i Nasjonalt tolkeregister. Studiet tilbys ved OsloMet og Høgskulen på Vestlandet. Opptak forutsetter bestått Tospråkttest eller tilsvarende forkunnskaper i norsk og tolkespråk og norskkunnskap tilsvarende kravet i generell studiekompetanse. Det tas opp studenter i flere språk hvert år, avhengig av søkertall og innmeldte behov. Fra 2025 tilbys grunnemne også ved Samisk Høgskole for tolkespråket nord-samisk.

Tospråktesten er en muntlig prøve for potensielle tolker. Formålet med testen er å avdekke om kandidaten har de nødvendige språkferdighetene på begge språk til å kunne kvalifisere seg videre som tolk. Søkere må kunne dokumentere norskkunnskap tilsvarende kravet i generell studiekompetanse. Tospråktesten er ikke en test i tolkeferdigheter. Prøven tester kandidatens språknivå på norsk og tolkespråket. OsloMet har ansvaret for Tospråktesten i nyere minoritetsspråk, og Samisk Høgskole har ansvaret for gjennomføring på samiske språk. Bestått Tospråkttest gir mulighet for oppføring i tolkeregisteret i kategori E, og kvalifiserer til opptak til utdanningene i tolking.

Kurs i tolkens ansvarsområde (TAO) er et heldigitalt innføringskurs i tolkeloven og tolkens plass i samtalen. Formålet med kurset er å gi deltakerne en innføring i tolking som profesjon og sikre en felles minstestandard for oppføring i Nasjonalt tolkeregister. Kandidater som har oppnådd tilfredsstillende resultat på Tospråktesten, får tilbud om innføringskurset Tolkens ansvarsområde (TAO). OsloMet har ansvaret for gjennomføring av TAO-kurset.

I tillegg til disse, gis det tilbud om enkeltemne i skjermtolking på Høgskulen på Vestlandet.

² Ordningen gjelder kun for *muntlig* oversettelse, mens skriftlig oversettelser utføres av translatører (Proba 2019). Autorisasjonsprøven tilbys bare for talespråk, ikke tegnspråk.

1.2 Problemstillinger

Delprosjekt 2 omhandler hvorvidt dagens kvalifiseringstilbud dekker samfunnets samlede behov for tolke kvalifisering. Med «samfunnets samlede behov» forstår vi både tolkers, tolkebrukeres (både minoritetsspråklige og offentlige organer), myndigheters og utdanningers behov.

Vi ser nærmere på hvorvidt dagens innretning og organisering av kvalifiseringsordningene er treffsikre og hensiktsmessige med tanke på innhold, nivå, utforming, oppbygning og ressursbruk for offentlige organer, utdanningsinstitusjoner og tolker.

1.3 Innhold i rapporten

I *kapittel 2* redegjør vi for den metodiske tilnærmingen for evalueringen, der vi går gjennom de ulike metodene vi har brukt for å innhente og analysere dataene som ligger til grunn for våre vurderinger og anbefalinger.

I *kapittel 3* ser vi på innholdet i dagens kvalifiseringstilbud for tolker i Norge. Herunder hvilke krav til forkunnskaper som stilles, hvordan studentenes sluttkompetanse vurderes, hvordan tolkene selv opplever læringsutbytte og hvilken kompetanse de har behov for å videreutvikle.

I *kapittel 4* ser vi på sammenhengen og helhet i kvalifiseringstilbudene. Vi undersøker hvilke tiltak som gjøres for å kvalitetssikre utdanningene og hvordan utdanningsløpene er utformet, om tolkeregisteret har hensiktsmessige kategorier, og om dagens ressursbruk samlet sett er hensiktsmessig.

I *kapittel 5* presenterer vi våre vurderinger og anbefalinger til videre utvikling av kvalifiseringstilbudene.

2 Analytisk rammeverk og metode

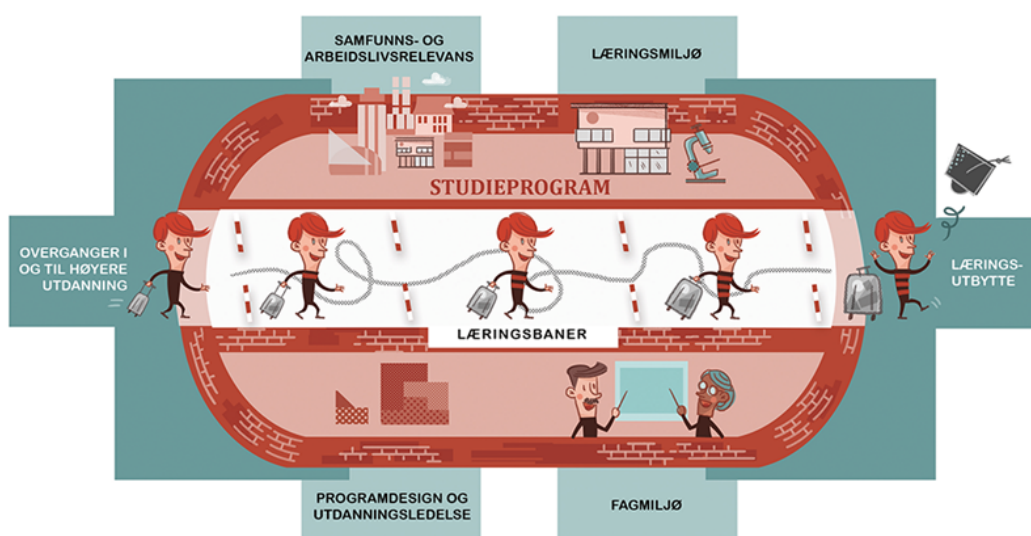
I dette kapittelet redegjør vi for den metodiske tilnærmingen vi har brukt i evalueringen av kvalifiseringstilbudene. For å besvare problemstillingene har vi valgt å ta utgangspunkt i Nasjonalt organ for kvalitet i utdanning (NOKUT) sin kvalitetsmodell. Vi har benyttet oss av flere ulike metoder for datainnsamling.

2.1 NOKUTs kvalitetsmodell som analytisk rammeverk

NOKUT-modellen gir en systematisk tilnærming som tar hensyn til ulike perspektiver, inkludert offentlige organers behov for effektivitet og integritet, utdanningsinstitusjoners fokus på akademisk kvalitet, og tolkers (studenter og kandidater) behov for relevant kompetanse og ferdigheter innen høyere utdanning. Den er velegnet til å evaluere utdanningskvalitet på tvers av ulike institusjoner og studieprogrammer. Den kan brukes til å analysere sammenhengen mellom tolkeprøvene og tolkeutdanningen. Modellen har også vist seg som et pålitelig verktøy for å vurdere utdanningsinstitusjoners kvalitetsarbeid og sikre kvalitet og relevans i høyere utdanning. Videre har den relevans i å kunne brukes for å vurdere utdanningsprogrammernes innretning mot samfunnets- og arbeidslivets behov. Modellen er dermed godt egnet for å besvare evalueringens overordnede problemstilling, samt analysere helheten og sammenhengen i kvalifiseringsløpet for tolker i Norge.

NOKUT-modellen tar utgangspunkt i enheten «studieprogram» som bachelor- og masterprogram, lengre profesjonsutdanninger og doktorgradsutdanninger. Samtidig kan den også benyttes for andre studieprogrammer som grunnkurs og etter- og videreutdanning, ettersom kvalitetsområdene tar hensyn til lovpålagte krav som gjelder for alle høyere utdanningsprogrammer. Modellen egner seg derfor også til å vurdere grunnemner i tolking i offentlig sektor, og til en viss grad TAO.

NOKUT-modellen er sammensatt av seks «kvalitetsområder»: overgangen til og innenfor høyere utdanning, fagmiljøet, programdesign og utdanningsledelse, læringsmiljøet, samfunns- og arbeidslivsrelevans, samt læringsutbytte.

Disse kvalitetsområdene gir oss en måte å operasjonalisere de aspektene ved kvalifiseringstilbudene som spesielt ønskes belyst i denne evalueringen. Vi vurderer det

ikke som hensiktsmessig eller realistisk å undersøke alle faktorene i modellen, og for å besvare problemstillingene har vi vektlagt aspektene samfunns- og arbeidslivsrelevans, overganger i og til høyere utdanning, og læringsutbytte. Vi har brukt elementer fra NOKUT-modellen som et bakteppe i arbeidet med å samle inn data, herunder i utforming av intervjuguidene og spørreskjemaet.

Gjennom å vurdere de forskjellige kvalitetsområdene, kan vi identifisere eventuelle mangler eller uoverensstemmelser mellom utdanningsmålene og samfunnets behov. Dette inkluderer en vurdering av om utdanningsprogrammene gir de nødvendige ferdigheter og kompetanser, om de tilfredsstillende de aktuelle kravene i tolkeprofesjonen, og om de er tilstrekkelig fleksible for å tilpasse seg skiftende behov og forventninger.

2.2 Metoder

2.2.1 Dokumentgjennomgang

Vi har gjennomgått dokumenter om bakgrunnen for og organisering av dagens tolke kvalifiseringstilbud, om dagens forvaltning av ordningene og tidligere forskning og evalueringer. Videre har vi sett på beskrivelser av innhold, studieplaner, emnebeskrivelser og årsrapporter og læringsutbytte for alle kvalifiseringstilbudene. Vi har også gjennomgått tidligere rapporter og evalueringer, samt noe korrespondanse mellom IMDi, AID og utdanningsinstitusjonene. Blant annet har de periodiske evalueringene bidratt til en god forståelse av institusjonenes vurdering av kvalitet og relevans for de aktuelle studieprogrammene.

Dokumentgjennomgangen har samlet gitt oss viktig innsikt i innholdet, nivået, utformingen, oppbygging og ressursbruk ved dagens tolke kvalifiseringstilbud.

2.2.2 Intervjuer

Vi har gjennomført intervjuer med representanter fra de ulike institusjonene som tilbyr tolkeutdanning. Formålet har vært å innhente informasjon og synspunkter fra institusjonene om tolkeutdanningsprogrammene.

Intervjuene ble gjennomført som semistrukturerte intervjuer og har i hovedsak vært gjennomført digitalt. Det har vært både individuelle intervju og gruppeintervjuer, og lengden har vært mellom 60 til 90 minutter. Det er skrevet referater fra alle intervjuene. Intervjuene ble gjennomført i perioden januar-juni 2024. Det er innhentet informert samtykke fra alle deltakerne. Anonymitet og konfidensialitet er ivaretatt i behandlingen av data.

Målet har vært å intervjuer minst én studieprogramleder, én faglig ansatt og/eller én administrativ ansatt for hvert av de følgende studieprogrammene:

- Bachelor i norsk tegnspråk ved OsloMet
- Årstudium i norsk tegnspråk ved OsloMet
- Bachelor i tolking i offentlig sektor ved OsloMet
- Innføring i tolking i offentlig sektor ved OsloMet
- Bachelor i norsk tegnspråk ved HVL
- Tolking i offentlig sektor (halvårsstudium) ved HVL
- Bachelor i norsk tegnspråk (studieretning: profesjonsstudium i tolkning) ved NTNU
- Årstudium i norsk tegnspråk ved NTNU

- Grunnemnet ved Samisk Høgskole

I noen tilfeller har samme representant(er) deltatt i intervjuer for to eller flere studieprogrammer (f.eks. Bachelor i tolking i offentlig sektor og Innføring i tolking i offentlig sektor ved OsloMet).

Det er utført en tematisk analyse for å identifisere nøkkeltemaer og mønstre i svarene på tvers av de ulike utdanningene. Dette inkluderer sammenligning av svarene mellom de ulike tolkeutdanningene på samme nivå, både innad i en institusjon og på tvers av institusjoner, samt sammenligning av svarene for tolkeutdanninger i talespråk med de som tilbyr tegnspråk. Det er også utført en sammenligning av svarene mellom de ulike tolkeutdanningene som tilbys innenfor samme institusjon.

Vi har intervjuet ansatte ved studieadministrativt Kontor 4 ved OsloMet, som administrerer autorisasjonsordningen, Tospråktesten og TAO-kurset. Formålet med disse intervjuene var å få kjennskap til organisering og gjennomføringen av tilbudene og hvordan de jobber med faglig utvikling. I tillegg var disse intervjuene viktig for å belyse ressursbruk knyttet til tilbudene.

Det er også gjennomført intervjuer med ansvarlig for Tospråktesten og grunnemnet (med oppstart høsten 2025) ved Samisk Høgskole.

Vi intervjuet videre 10 tolkebestillere/-brukere og to virksomhetsinterne tolketjenester, om deres erfaringer med kvalitet i tolking og erfaringer med tolker i kategori E spesielt. De fleste av tolkebrukerne vi intervjuet representerte offentlige tjenester. Tjenestene vi intervjuet er tjenester som bruker tolk i relativt stort omfang.

Vi har hatt ytterligere e-postkorrespondanse med flere av informantene for å avklare spørsmål ved behov. Og vi har hatt kontakt med blant annet NOKUT og Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (HKdir) for å avklare faglige spørsmål. HKdir har også bidratt med kvalitetssikring av statistikk om antall søkere og studenter ved de ulike utdanningsinstitusjonene.

2.2.3 Spørreundersøkelse blant tolker i Nasjonalt tolkeregister

Vi har gjennomført en omfattende spørreundersøkelse blant tolker om tolkeutdanning og andre kvalifiseringstilbud for tolker. Spørreundersøkelsen ble gjennomført mellom 27. mai 2024 og 10. juni 2024. Undersøkelsen ble sendt ut via e-post til totalt 2449 tolker. De som ikke besvarte undersøkelsen mottok påminnelser via e-post opptil to ganger. Totalt besvarte 514 tolker undersøkelsen, noe som gir en svarprosent på 21 prosent.

Utvalget

Populasjonsgrunnlaget for undersøkelsen er tolkene registrert i Nasjonalt tolkeregister med unntak av de tre som kun er registrert som norsk skriveolking, ettersom dette studietilbudet er nedlagt. 20 personer er også fjernet fra utvalget av ulike grunner, blant annet på grunn av utestengelse, manglende epostadresse eller manglende personlig epostadresse. Utvalget ble trukket av IMDi fra Nasjonalt tolkeregister 21. mai 2024.

Representativiteten for ulike talespråkgrupper i undersøkelsen varierer også. Noen grupper, som polsk og russisk, er overrepresentert blant respondentene sammenlignet med populasjonen, mens andre, som kurdiske språk og arabisk, er underrepresentert. For å sikre at analysen tar høyde for disse forskjellene, har vi gjennomført separate analyser for de ulike språkgruppene og sammenlignet resultatene på tvers av grupper.

Dette har gjort det mulig å identifisere forskjeller som kan skyldes ulik representativitet. Imidlertid representerer den lave respondentmassen for de fleste språkgrupper en begrensning i analysen.

Når det gjelder tegnspråktolker, var det 53 personer som besvarte undersøkelsen, hvorav 46 med bachelor i tegnspråk og tolking. Spørsmål om utdanning ble bare stilt til de som har bachelor. 9 av disse har bachelor fra UiO som ikke lenger tilbys. I rapporten viser vi kun resultater for institusjonene som tilbyr tolkeutdanning i dag. Siden antallet respondenter fra hver av disse er relativt lavt, viser vi resultatene samlet for alle institusjonene og kommenterer eventuelle signifikante forskjeller i teksten.

Tabellene under viser hvordan respondentene fordeler seg på hvilke kvalifikasjoner de har fullført og hvilke språk de tolker på. Noen få tolker har andre kvalifikasjoner enn de vi har spurt om, og noen tolker på flere språk. Dette er grunnen til at antallet ikke er det samme som antall respondenter totalt (514).

Fullført kvalifikasjon		Antall respondenter
Statsautorisasjonsprøven		96
Bachelorgrad i tegnspråk		46
Bachelorgrad i talespråk		64
Årsstudium eller toårig studium tegnspråk		8
Halvårsstudium / grunnenemne / semesteremne eller påbygningsemner i tolking (talespråk)		188
TAO-kurs (OsloMet etter 1. januar 2017)		233
Tospråkttest (etter 1. januar 2017)		235
Tospråkttest (før 1. januar 2017)		149
Total		501
Språk	Antall respondenter	Antall respondenter i prosent
Polsk	65	12%
Norsk tegnspråk	54	10%
Russisk	53	10%
Arabisk	42	8%
Ukrainsk	37	7%
Persiske og afghanske språk	34	6%
Baltiske språk	27	5%
Andre asiatiske språk	22	4%
Andre europeiske språk	20	4%
Spansk	20	4%
Fransk, italiensk og portugisisk	19	4%
Thai og vietnamesisk	18	3%
Engelsk	15	3%
Rumensk	15	3%
Somali	15	3%
Tyrkisk	15	3%
Etiopiske og eritreiske språk	13	2%

Albansk og bksm	11	2%
Nordiske språk	10	2%
Pakistanske og indiske språk	10	2%
Kurdiske språk	9	2%
Andre afrikanske språk	5	1%
Total	529	529

Spørreskjemaet

Spørreskjemaet ble utviklet i samarbeid mellom Verian og Proba, og med innspill fra oppdragsgiver og referansegruppen. I tillegg ble det gjennomført fire kognitive tester: to med tegnspråktolker og to med talespråktolker. På bakgrunn av disse testene, ble spørsmålene og svaralternativene justert før undersøkelsen ble sendt ut.

Deltakerne ble spurt om ulike aspekter ved deres språkkompetanse, utdanning, erfaring, og faglige behov. Det ble også samlet inn bakgrunnsinformasjon om tolkenes kjønn, alder, høyeste fullførte utdanning, og bostedsfylke.

Analyse av resultatene

Når det gjelder analyser og tolkninger i rapporten, kommenterer vi kun forskjeller som er statistisk signifikante med en sikkerhet på 95 prosent. Dette betyr at de observerte forskjellene er reelle i 95 av 100 tilfeller. Derimot, når vi bruker begrepet «tendenser», refererer dette til forskjeller som ikke nødvendigvis er statistisk signifikante, men likevel kan være av interesse for forståelse av dataene.

2.3 Referansegruppe

Referansegruppen for prosjektet har bestått av personer med kompetanse på tolking, fremmedspråkdidaktikk, tolke kvalifisering, hvordan studenter lærer best i utdanning, rammeverk for vurdering av språkvurdering og kalibrering av sensurering. IMDi presenterte flere mulige kandidater med ulike og utfyllende kompetanseområder for prosjektgruppen. Prosjektgruppen definerte noen kompetanseområder vi mente det var viktig at referansegruppen dekket, og ga tilbakemelding om hvem vi gjerne ønsket oss. IMDi holdt dialogen med potensielle deltakere og inngikk avtale med fire. Det er valgt personer som ikke har tilknytning til noen av tolkeutdanningene/-kvalifiseringene.

I løpet av prosjektperioden har vi hatt fem referansegruppemøter. Vi har også fått innspill fra deltakerne underveis i prosjektet.

Referansegruppen har blitt involvert i utforming av intervjuguider og spørreundersøkelse til tolker, og har vært involvert i drøftinger rundt innhold og lest utkast til rapportene.

2.4 Involvering av oppdragsgiver

Oppdragsgiver (IMDi) har primært vært involvert i oppstarten av prosjektet. Vi hadde et oppstartsmøte helt i starten av prosjektet, et innledende intervju med fagpersoner på tolkefeltet i IMDi og har presentert prosjektet for tolkeavdelingen. IMDi bidro også med kontaktinformasjon til tolker i Nasjonalt tolkeregister i forbindelse med utsending av spørreundersøkelse. Utover dette har vi ikke hatt samarbeid med oppdragsgiver.

3 Dagens kvalifiserings- og utdanningstilbud for tolker

Tolkeloven understreker viktigheten av at tolker som benyttes av offentlige organer er kvalifiserte, noe som innebærer at de skal ha nødvendige språkferdigheter, kjennskap til tolkeetikk, og en dyp forståelse av tolkerollen. Loven skal også bidra til å sikre at tolker holder en faglig forsvarlig standard og opptre i samsvar med god tolkeskikk. «*Kravet innebærer blant annet at tolken skal ha tilstrekkelig tolkefaglig kompetanse for tolkeoppdraget, opptre upartisk, ikke misbruke informasjon tolken har fått kjennskap til gjennom tolking, og at tolken må forsikre seg om at forholdene ligger til rette for forsvarlig utførelse av tolkeoppdraget*».

I dette kapitlet beskriver vi innholdet i kvalifiseringstilbudene for tolker i Norge, med mål om å vurdere bredden av språk- og tolkefaglige kompetanser som tilbys, sett i lys av Tolkelovens krav og offentlig sektors behov for kvalifiserte tolker.

Som en del av dette vurderer vi om utdanningsinstitusjonene tilbyr emner og temaer som gir studentene den kunnskapen, ferdighetene og kompetansen som kreves for å håndtere faglige utfordringer i tolkeyrket, og for å utføre tolkeoppdrag med varierende grad av kompleksitet og spesialisering i offentlig sektor. Vi ser på hvilke krav som stilles til forkunnskaper, hvordan teori og praksis innlemmes i undervisningen og hvordan institusjonene og tolkene selv vurderer læringsutbyttet. Vi undersøker også om utdanningstilbudene er tilpasset studentenes kompetansebehov og offentlig sektors krav, og om det er mangler i dagens tilbud. Følgende problemstillinger belyses i dette kapitlet:

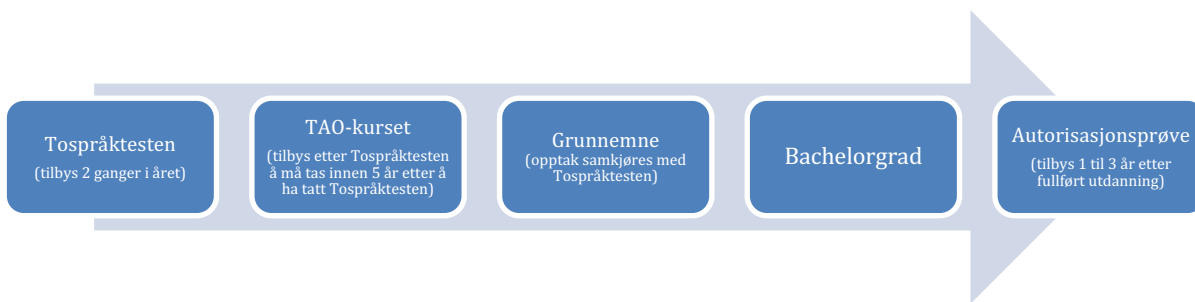
- Hvilke krav stilles til studentenes forkunnskaper?
- Gir kvalifiseringstilbudene kompetanse innen både språk, tolketeknikk og tolkeetikk?
- Hvordan innlemmes praktisk trening i tolkeutdanningene?
- Hvordan vurderer institusjonene studentenes sluttkompetanse?
- Hvordan vurderer tolkene selv læringsutbyttet for tolkeutdanningene?
- Hvilke behov har tolkene for å oppdatere og videreutvikle sine ferdigheter?
- Hvilke styrker og svakheter har tilbudene?

Innholdet i Tospråktesten og TAO-kurset ble evaluert i dette prosjektets delrapport 1, mens autorisasjonsprøven ble evaluert av Proba i 2020. Vi vil omtale relevante funn og anbefalinger fra disse rapportene i denne rapporten, men for mer detaljerte beskrivelser og vurderinger viser til de respektive rapportene.

Kvalifiseringstilbudet består av både ferdighetstester (Tospråktest og autorisasjonsprøve) og formell utdanning (grunnemne og bachelor).

Tolkeutdanningen for nyere minoritetsspråk er komplisert. Den skal tilbys på en rekke språk, og tilbudet skal tilpasses samfunnets behov som er i stadig endring. Utdanningene, både grunnemnene (ved OsloMet og HVL) og bachelorgrad (OsloMet), er organisert som deltidsstudier som kan kombineres med annen jobb. Alle institusjonene oppgir at dette har vist seg å være en hensiktsmessig organisering, gitt studentmassens livssituasjon og behov.

For tegnspråktolker tilbys i dag bare bachelorgrad. Både OsloMet, HVL og NTNU tilbyr bachelorgrad for tegnspråktolker, og de er alle organisert som fulltidsstudier. For tolker i samiske språk er det tilbud om Tospråktest og det blir tilbud om grunnutdanning i form av et årsstudium fra 2025. Samisk Høgskole har ansvar for tilbudet i samiske språk.

3.1 Hvilke krav til forkunnskaper har kvalifiseringstilbudene?

Det felles europeiske rammeverket for språk, deler språklæring i seks nivåer, A1, A2, B1, B2, C1 og C2. A1 er det laveste nivået og C2 er det høyeste. Det finnes ikke prøver for C2-nivå i Norge. Alle som søker opptak til universitet og høyskole i Norge gjennom samordna opptak, må dekke språkkrav i norsk. Det er nivå B2 som kreves for opptak til høyere studier. Norskprøven fra Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse er delt inn i fire delprøver. Disse delprøvene er: leseprøve, lytteprøve, skriveprøve og muntlig prøve (snakking). B2 er det høyeste nivået på denne prøven.³

Tabell 1 Beskrivelse av nivåene i det europeiske rammeverket for språk:

A1	Du kan forstå og bruke kjente, dagligdagse ord og uttrykk. Du kan delta i en samtale på en enkel måte hvis samtalepartneren snakker langsomt og tydelig og hjelper deg.
A2	Du kan delta i enkle samtaler om vanlige og praktiske aktiviteter som du kjenner. Du kan lese og forstå korte, enkle tekster knyttet til ditt arbeid. Du kan skrive korte, enkle beskjeder og fortelle om opplevelser og hendelser med enkle fraser og setninger.
B1	Du kan forstå hovedpunktene i klar tekst og tale om kjente emner som du ofte møter i forbindelse med arbeid, skole og fritid. Du kan klare deg i de fleste situasjoner som kan oppstå, og kan skrive enkle tekster om kjente emner og kort forklare og begrunne meninger og planer.
B2	Du kan forstå hovedinnholdet i komplekse eller akademiske tekster, også faglige drøftinger innenfor ditt eget fagområde. Du kan delta i samtaler med et relativt spontant og flytende språk, og du kan skrive klare, detaljerte og argumenterende tekster om et vidt spekter av emner.
C1	Du kan forstå et bredt spekter av lengre, krevende tekster og oppfatte budskap som ikke er direkte uttrykt. Du kan skrive klare, velstrukturerte og detaljerte tekster om komplekse emner og vise at du mestrer ulike setningsmønstre, bindeord og sammenbindende markører. På C1 kan du også bruke språket muntlig og skriftlig til kognitivt krevende oppgaver som å bearbeide, sammenfatte og videreformidle informasjon på en presis og hensiktsmessig måte.

³ <https://prove.hkdir.no/spraknivaer>

C2	Du mestrer godt et svært stort språklig repertoar og kan bruke det til å formulere tanker presist, poengtere spesielle punkter, få fram nyanser og unngå tvetydighet. Det er ingen tegn til at man må begrense det man ønsker å si.
----	---

For kvalifiseringstilbudene for tolker, kreves norskkunnskap tilsvarende norskkravet i generell studiekompetanse for søkere til Tospråktesten og autorisasjonsprøven, mens tolkeutdanningene for talespråk i tillegg krever bestått Tospråktest.

Tabell 2 Oversikt over kvalifiseringstilbud for tolker

Ansvar	Sted	Format	Krav til språklig forkunnskap	
			norsk	tolkespråk
Autorisasjonsprøven				
OsloMet	Oslo	Fysisk	Norskkrav generell studiekompetanse	Ingen
Samisk Høgskole*	Kautokeino	Fysisk	Norskkrav generell studiekompetanse	ingen
Bachelorutdanning				
OsloMet (tale)	Oslo	Nett- og samlinger	Tospråktesten og Norskkrav generell studiekompetanse	
OsloMet (tegn)	Oslo	Fysisk	ingen	A2 nivå
HVL	Bergen	Fysisk	ingen	Ingen
NTNU	Trondheim	Fysisk	ingen	ingen
Grunnemne				
OsloMet	Oslo	Nett- og samlinger	Tospråktesten og Norskkrav generell studiekompetanse	
HVL	Bergen	Nett- og samlinger	Tospråktesten og Norskkrav generell studiekompetanse	
Samisk høgskole**	Kautokeino	Nett- og samlinger	Tospråktesten og Norskkrav generell studiekompetanse	
TAO-kurset				
OsloMet	-	Digital	Tospråktesten	
Tospråktesten				
OsloMet	Oslo***	Fysisk og digitalt	Norskkrav generell studiekompetanse	Ingen
Samisk Høgskole	Kautokeino***	Fysisk og digitalt	Norskkrav generell studiekompetanse	ingen

* Fra 2026

** Fra 2025

*** Digital prøve kan tas ved ulike teststeder

De vanligste måtene å dokumentere norskkravet i generell studiekompetanse er enten norsk skriftlig og muntlig på Vg3-nivå (393 timer) i norsk videregående skole eller Norskprøven fra Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse med B2 i alle fire ferdigheter, eller eksamen fra trinn 3 i norsk for utenlandske studenter ved universitetene.

Man kan også ha fullført og bestått studium i høyere utdanning på minst 60 studiepoeng i norsk språk og samfunnskunnskap for utenlandske studenter, eller test i norsk - høyere nivå (Bergenstesten), skriftlig og muntlig eller ha norsk bevilling som statsautorisert tolk, norsk bevilling som statsautorisert translatør, bestått studium i tolking i offentlig sektor fra Norge (minst 30 studiepoeng) eller fullført norskspråklig studium (høyere utdanning) i Norge.

Når det gjelder autorisasjonsprøven, må kandidatene, før de kan avlegge den egentlige muntlige prøven, i tillegg avlegge en skriftlig silingsprøve. Den skriftlige silingsprøven har fem oppgaver som tester allmennspråk, fagord og faguttrykk på norsk og tolkespråket, i tillegg til flervalgsspørsmål om norske samfunnsforhold og offentlig forvaltning.

Utdanningstilbudene i talespråk krever i tillegg at studentene har bestått Tospråktesten for å kunne søke opptak. Testresultatet må ikke være mer enn fem år gammelt. OsloMet skriver følgende om opptakskravet: «*For å følge tolkestudiet må du ha et høyt tospråklig ferdighetsnivå tilsvarende referansenivå B2 eller høyere (det europeiske rammeverket for språk: Læring, undervisning, vurdering, tabell 1) på begge arbeidsspråk. Tospråktesten tester derfor din lytteevne og muntlige uttrykksevne på norsk og tolkespråket.*» Alternativene til Tospråktesten er statsautorisasjon som tolk på det aktuelle tolkespråket, grunnemnet Innføring i tolking i offentlig sektor (30 studiepoeng) eller tilsvarende utdanning på det aktuelle tolkespråket med bestått resultat, statsautorisasjon i oversettelse mellom norsk og det aktuelle tolkespråket eller bachelorgrad i oversettelse mellom norsk og det aktuelle tolkespråket. I tillegg til Tospråktesten må søkere dokumentere norskkunnskap tilsvarende norskkravet i generell studiekompetanse.

Kravet for å bestå opptaksprøven til bachelorprogrammet i tegnspråktolking ved OsloMet tilsvarer tilbakelagt A2 nivå i tegnspråk. Alternativer til opptaksprøve er enten å ha bestått eksamen i 60 studiepoeng årsstudium i norsk tegnspråk med karakter C eller bedre i løpet av de siste tre år eller eksamen i faget norsk tegnspråk i videregående opplæring (jf. opplæringsloven § 3-9).

3.1.1 Vår vurdering av dagens krav til forkunnskaper

Selv om kravet til forkunnskaper i norsk er ment å være likt i utdanningene for talespråk, er det mulig at det kan være nivåforskjeller⁴. Fra intervjuene med utdanningsinstitusjonene går det frem at de opplever stor variasjon i studentenes språklige forkunnskaper ved oppstart, til tross for at alle har dokumentert språkferdigheter. Hvis det er slik at studentene har mangelfulle norsk- eller tolkespråkferdigheter, er det grunn til å anta at dagens opptakskrav ikke er god nok kvalitetssikring. Man kunne som en følge av dette sett for seg å øke kravene til forkunnskap. En utfordring ved å sette for høye krav til forkunnskaper kan være at man ikke får rekruttert nok kandidater, noe som vil være lite ønskelig i en tid med stor etterspørsel etter utdannede tolker. Å høyne opptakskravet ved å for eksempel stille krav til, og utforme prøver i B2 på ulike tolkespråk, vil også være svært kostnadskrevenende. Det ville vært utfordrende for opptakskontorene å validere tester fra andre land, og det ville være svært kostbart å gjennomføre tester på alle språk før opptak. For å sikre et høyt nok ferdighetsnivå, er det derfor mest gjennomførbart å stille krav til forkunnskaper i norsk. I mange av intervjuene kommer det frem at det ofte er norskkunnskapene som er den største utfordringen. Å kvalitetssikre forkunnskapene i norsk, vil derfor være et effektivt tiltak. Tolkestudiet krever et høyt tospråklig ferdighetsnivå. Dette kan også oppnås ved å forbedre språkferdighetene gjennom studiet.

Som ett av tiltakene for å redusere strykprosenten på Tospråktesten, har vi i delrapport 1 anbefalt at OsloMet kartlegger om det er slik at kandidatene stryker på grunn av manglende norskkunnskaper, og om disse har norskprøven med B2, eller norsk Vg3-nivå fra videregående eller eksamen fra trinn 3 i norsk for utenlandske studenter. Hvis kartleggingen viser en vesentlig overrepresentasjon blant de som stryker med norsk fra videregående, anbefaler vi å vurdere å innføre en prøveperiode med høyere opptakskrav. Dette kan være karakterkrav i norsk, eventuelt krav om karakter 4 i muntlig norsk fra videregående, alternativt innføring av krav om at kandidatene har avlagt

⁴ <https://www.khrono.no/hvordan-skal-norskkravet-dokumenteres/935094>

norskprøven B2s delprøver lytteprøve og muntlig prøve. Hvis det i tillegg er forskjeller i hvordan sensorer vurderer prestasjonene på prøven, kan det føre til forskjeller mellom studentenes kunnskaper når de starter på studiet.

Generelt er det lite tydelig hvilke språknivåer som forventes for de ulike kvalifiseringstilbudene. Et forslag kan være å knytte nivåene opp mot det europeiske rammeverket, slik at for eksempel krav til forkunnskaper for opptak til utdanning og for Tospråktesten var på B2 nivå, og at forkunnskaper til autorisasjonsprøven for eksempel burde ligge på C1 nivå. I tillegg burde det være forventninger om et oppnådd språknivå ved fullført bachelorgrad.

3.1.2 Kandidat- og studentgruppens sammensetning

Studentgruppens sammensetning har betydning for utforming av utdanningstilbudene, krav til forkunnskaper, og for hvordan studiene er organisert. Særlig med tanke på om de er lagt opp som deltidsstudier eller fulltidsstudier.

Informantene ved både HVL og OsloMet beskriver studentgruppen ved utdanningstilbudene i nyere minoritetsspråk som svært variert, hovedsakelig bestående av voksne med innvandrerbakgrunn. De fleste har norsk som andrespråk og har kommet til Norge etter at de ble voksne. Flertallet har høyere utdanning, mens noen kun har videregående utdanning. Mange av studentene har erfaring fra tolkeyrket, og det er et stort aldersspenn i gruppen. En av hovedutfordringene er derfor å tilpasse utdanningen til en svært variert studentgruppe, der mange har ulik språklig og kulturell bakgrunn, samt varierende grad av forkunnskaper og erfaring fra tolkeyrket. Dette skaper pedagogiske utfordringer, spesielt med tanke på å balansere innholdet slik at det passer både de som har mye erfaring og de som er nye i feltet. Undervisning må tilpasses ulike kompetansebehov og ferdighetsnivå. Informantene ved OsloMet ser en endring i studentgruppen; tidligere var det flest eldre studenter med lang tolkeerfaring, mens det nå er flere med mindre erfaring, og enkelte uten erfaring i det hele tatt.

Samisk høyskole viser til at deres studenter skiller seg fra studenter ved de andre utdanningene. Studentene er alle tospråklige og er vokst opp i Norge. De tolkefaglige problemstillingene har derfor et annet utgangspunkt. I likhet med studenter ved nyere minoritetsspråk, regner høyskolen med at deres studenter vil være voksne som tar tolkeutdanning ved siden av annet arbeid.

Når det gjelder bachelor i tegnspråk ved OsloMet, sier informantene at rekruttering av kvalifiserte studenter er en utfordring. Høsten 2022 fikk OsloMet ny studiemodell der krav om å kunne tegnspråk fra før er nytt. For å dokumentere at man kan norsk tegnspråk på godt nok nivå må man bestå en opptaksprøve. Man kan også få opptak hvis man har C eller bedre på årsstudiet. Man får direkte opptak hvis man kan dokumentere at man har fått opplæring i grunnskolen i og på norsk tegnspråk (jf. opplæringsloven). Som et resultat av nytt krav om å kunne norsk tegnspråk fra før har det blitt langt færre kvalifiserte søkere. Det er definert at studentene skal være på A2 nivå ved opptak.

Også når det gjelder bachelorgrad i norsk tegnspråk er det stor variasjon i studentenes startkompetanse. HVL og NTNU krever ikke forkunnskaper i norsk tegnspråk ved oppstart av bachelorutdanning. Informantene ved HVL peker på utfordringer knyttet til studentenes varierende startkompetanse i tegnspråk, ettersom mange begynner på studiet uten forhåndskunnskaper i språket. Dette påvirker læringsprogresjonen negativt og gjør det utfordrende å opprettholde en jevn kvalitet i undervisningen. Informantene fremhever at et forkurs kunne bidra til å styrke studentenes grunnleggende tegnspråkferdigheter før studiestart, men på grunn av høyskolens retningslinjer om at utdanningene skal kvalifisere til en konkret yrkesrolle, har dette ikke blitt iverksatt. Også informantene ved NTNU sier at de fleste studentene er i 20-årene, noen har tatt

utdanning før, men andre har ikke det. De fleste kan ikke norsk tegnspråk fra før og kommer for å lære. Noen kan litt og noen kan mye. NTNU prøver å imøtegå studentene så godt som mulig utfra de ressursene de har.

Studentgruppenes sammensetting har betydning for hvordan utdanningstilbudene er organisert (tabell 2). Når det gjelder utdanningene for nyere minoritetsspråk har de mange voksne studenter som ønsker å ta utdanning ved siden av annen jobb, og utdanningen er derfor organisert som deltidsstudier med digital undervisning og samlinger. Mange av studentene har erfaring fra tolkeyrket som de kan trekke veksler på i undervisningen. Flere informanter påpeker at fulltidsstudier har mange fordeler, blant annet at det kan gi et bedre læringsmiljø og skape en sterkere profesjonsidentitet. I praksis ville det vært vanskelig å rekruttere et tilstrekkelig antall studenter til fulltidsstudier i denne målgruppen. Dersom man skal møte samfunnets behov for tolker er det derfor hensiktsmessig å organisere studiet som et digitalt- og samlingsbasert deltidsstudium.

Både OsloMet, HVL og Samisk Høgskole legger vekt på at deltidsmodellen er viktig for å favne flest mulig. Kombinasjonen av nettbaserte aktiviteter og fysiske samlinger, gjør det mulig for studenter fra hele landet, inkludert de som allerede er i arbeid, å delta. Informantene legger vekt på at dette samlings- og nettbaserte formatet er svært verdsatt av studentene, spesielt fordi mange av dem er voksne, ofte med bakgrunn som innvandrere og med ulik erfaring fra tolkeyrket. Fleksibiliteten i studietilbudet legger til rette for at studentene kan delta uten å måtte flytte eller ta fri fra jobb, noe som gjør det lettere å kombinere studier med andre forpliktelser.

Utdanningene for tegnspråk har derimot en yngre og mer tradisjonell studentgruppe og er organisert som fulltidsstudier. Mange av studentene har verken erfaring fra tolking eller kunnskaper i tegnspråk før oppstart, og gjennom et fulltidsstudium får de anledning til å bygge nettverk og skape en viktig profesjonsidentitet.

Vi har ikke kjennskap til at det eksisterer noen systematisk oversikt over sammensetningen av kandidater som søker seg til Tospråktesten. Fra intervjuene med Kontor 4 ved OsloMet er inntrykket vårt at kandidatgruppen er heterogen, og består av voksne med varierende botid i Norge, varierende skolegang, ulik alder og livssituasjon. Noen har norsk som morsmål mens andre har minoritetsspråk som morsmål. Noen har jobbet som tolk i lang tid, andre har ingen tidligere erfaring som tolk. I delrapport 1 har vi anbefalt Kontor 4 å kartlegge norsknivået blant kandidatene som består og stryker på prøven for å få mer kunnskap om hvem som har forutsetninger til å bestå prøven, og om det er systematiske forskjeller mellom de som har tatt norskprøvens B2 sammenlignet med annen dokumentasjon av norskferdigheter.

Autorisasjonsprøven er en krevende ferdighetsprøve i praktisk tolking. Målgruppen er praktiserende tolker som gjennom erfaring som tolk, og eventuelt tolkeutdanning, har skaffet seg vært gode tolkeferdigheter. Noen kandidater har tatt tolkeutdanning tidligere, noen søker seg til tolkeutdanning etter bestått autorisasjonsprøve, mens andre jobber som statsautorisert tolk uten tolkeutdanning. For å melde seg til prøven er det ikke høyere krav enn til andre studier og ferdighetsprøven Tospråktesten, men til gjengjeld er det silingsprøve før den endelige muntlige prøven.

3.2 Gir kvalifiseringstilbudene kompetanse innen språk, tolketeknikk og tolkeetikk?

3.2.1 Fordeling av tolkefaglige og språkfaglige emner i utdanningstilbudene

Tabell 3. studiepoengfordeling mellom tolkefaglige og språkfaglige emner i dagens tolkeutdanning

	Tolkefaglige emner (antall stp.)			Språkfaglige emner (antall stp.)			Andre emner
	Teoretiske emner	Ferdighets-emner	Totalt	Opplæring i tolkespråket	Lingvistikk	Totalt	
Grunnemne							
Innføring i tolking i offentlig sektor ved OsloMet	15	15	30	0	0	0	0
Halvårsstudium i tolking i offentlig sektor ved HVL	15	15	30	0	0	0	0
Innføring i tolking ved Samisk Høgskole	15	15	30	0	0	0	0
Bachelor							
Bachelor ved OsloMet (talespråk)	45	105	150	0	0	0	30
Bachelor ved OsloMet (tegnspråk)	15	75	90	30	30	60	30
Bachelor ved HVL (tegnspråk)	15	90	105	50	0	50	25
Bachelor ved NTNU (tegnspråk)	22,5	45	67,5	37,5	37,5	75	37,5

Dagens tolkeutdanning i Norge varierer betydelig avhengig av målgruppen og hvilke språk det tolkes mellom. Generelt er det et tydelig skille mellom utdanninger rettet mot tolker i nyere minoritetsspråk og de som utdanner tolker i norsk tegnspråk.

De tre tolkeutdanningene i nyere minoritetsspråk ved OsloMet og HVL har både likheter og forskjeller som reflekterer at de har ulik varighet og målgrupper. Felles for alle utdanningene er at de fokuserer på tolking i offentlig sektor, og ingen av dem inkluderer språkspesifikke emner eller opplæring i lingvistikk. De har også samme opptakskrav, studentene må ha norskkunnskap tilsvarende norskkravet i generell studiekompetanse og ha bestått Tospråktesten. Dette reflekterer en forståelse av at tolkeutdanning primært handler om å utvikle tekniske og fagspesifikke ferdigheter knyttet til tolking, fremfor språklæring i seg selv. Teoretiske emner som profesjonskunnskap og yrkesetikk er en integrert del av alle tre programmene. Studentene får dermed en innføring i tolkens yrkesrolle, etiske forpliktelser, og profesjonalitet, noe som er essensielt for å utføre tolkeyrket på en ansvarlig måte. Ferdighetsemnene i alle programmene kombinerer teori og praksis, med fokus på å forberede studentene til institusjonell tolking i norsk offentlig sektor. Dette omfatter bruk av konsekutiv tolking og utvikling av kommunikative ferdigheter, med spesiell vekt på å forstå og formidle fagterminologi i ulike sektorer.

Når vi ser på fordelingen av studiepoeng i tolkefaglige emner, viser tabellen at grunnutdanningene i tolking i offentlig sektor, både ved OsloMet og HVL, gir 30 studiepoeng i tolkefaglige emner. Disse utdanningene er kortere og fokuserer på en grunnleggende innføring i tolking, med vekt på å dekke tolkens yrkesetikk og profesjonelle praksis. De gir derimot ikke opplæring i tolkespråket eller lingvistikk, ettersom det forventes at studentene allerede har tilstrekkelige språkkunnskaper. Når det gjelder grunnemnet ved Samisk Høgskole, planlegger de å inkludere noe simultantolking i grunnemnet, siden det er en sentral del av tolkeoppdragene på samiske språk.

«Innføring i tolking i offentlig sektor» ved OsloMet og «Halvårsstudium i tolking i offentlig sektor» ved HVL er kortere utdanninger på 30 studiepoeng som varer i to semestre, og kan inngå som en del av bachelorgraden ved OsloMet. Bachelorutdanningen, som går over fire år og tilsvarer 180 studiepoeng, gir studentene en mer omfattende og dyptgående opplæring i tolkeyrket. Denne utdanningen gir rom for en bredere faglig fordypning og flere spesialiserte ferdigheter, noe som gjenspeiles i de mange tilleggsemnene som tilbys.

Når det gjelder bachelorutdanningene, ser vi større variasjoner i innhold og struktur. Bachelor i tolking i offentlig sektor ved OsloMet har 150 studiepoeng i tolkefaglige emner, noe som gjør den langt mer omfattende enn grunnutdanningene. Denne utdanningen inkluderer ingen språkfaglige emner, ettersom det kreves forkunnskaper i tolkespråket for opptak. Til sammenligning må studenter ved bachelorprogrammene i tegnspråktolking ved både HVL og NTNU lære tegnspråk som en del av studiet. Bachelor i norsk tegnspråk ved OsloMet krever imidlertid forkunnskaper tilsvarende A2-nivå for opptak. Dette kravet anses likevel som lavere enn opptakskravene til Bachelor i tolking i offentlig sektor, hvor Tospråktesten benyttes (se Delrapport 1 for en nærmere diskusjon av nivået i Tospråktesten).

Bachelorprogrammet i tolking i offentlig sektor ved OsloMet er det eneste som er rettet mot tolker i nyere minoritetsspråk, mens de andre bachelorutdanningene utdanner tolker i norsk tegnspråk. De tre bachelorutdanningene i tegnspråktolking ved OsloMet, HVL, og NTNU har mange likhetstrekk, men de skiller seg også fra hverandre på enkelte områder. Den største forskjellen mellom disse bachelorprogrammene er at OsloMet har krav om forkunnskap. Studentene må ha grunnleggende ferdigheter i tegnspråk før de starter på studiet.

Alle programmene har som mål å utdanne kvalifiserte tolker for døve, døvblinde og hørselshemmede, og legger vekt på både teoretisk og praktisk opplæring i tolking mellom norsk og norsk tegnspråk. Hovedinnholdet i utdanningene er bygget rundt emner som dekker opplæring i tegnspråk, tolketeknikker og profesjonsetikk. Alle tre utdanningene inkluderer både språklige og lingvistiske emner som gir studentene ferdigheter i norsk tegnspråk, samtidig som de også utvikler en forståelse av språkets struktur, variasjon og bruksområder. Emner som tar for seg språkideologi og tegnspråkets plass i samfunnet, er også gjennomgående, og dette gir studentene innsikt i språklige og kulturelle forhold knyttet til døvesamfunnet. Alle tre programmene har også profesjonskunnskap og etikk som en viktig del av utdanningen.

Likevel er det flere forskjeller mellom utdanningene. Bachelorprogrammet ved OsloMet legger stor vekt på å gi studentene en praktisk-teoretisk opplæring gjennom emner som «Tegnspråk og tegnspråking» og avanserte tolketeknikker som skrive- og tolking for døvblinde. OsloMet gir også en grundig innføring i etiske problemstillinger gjennom emner som profesjonskunnskap og etikk i arbeid med språk. NTNU skiller seg ut med et større fokus på språk som multimodal kommunikasjon, og emner som dekker både

tegnspråk og talte språk i en flerspråklig kontekst. Dette gir studentene en bred lingvistisk forståelse og ferdigheter i å analysere språklige ressurser på tvers av ulike språkformer.

Mens NTNU legger mer vekt på en akademisk tilnærming til språk og kommunikasjon, legger OsloMet og HVL mer vekt på praktiske ferdigheter og anvendt tolking i offentlig sektor. Bachelorutdanningene i tegnspråktolking viser også forskjeller i hvordan de balanserer tolkefaglige emner og språkfaglige emner. Bachelorutdanningen ved HVL har språkfaglige emner med 50 studiepoeng i opplæring i tolkespråket, mens NTNU har 37,5 studiepoeng i språkopplæringen og 37,5 i lingvistikk. OsloMet har 30 studiepoeng i språkopplæring, noe som reflekterer kravet om forkunnskap tilsvarende 60 studiepoeng i språkopplæring. Utdanningene ved HVL og NTNU har ikke krav til forkunnskaper i begge tolkespråkene.

Når det gjelder tolkefaglige emner, har bachelorprogrammet ved NTNU færre studiepoeng enn de andre bachelorutdanningene. I stedet har utdanningen en større vektlegging av språklige og lingvistiske emner. Bachelorutdanningen ved HVL, har derimot 105 studiepoeng i tolkefaglige emner, noe som gjør den til den mest omfattende på dette området.

Oppsummert viser dagens kvalifiseringstilbud at det i utdanningene er klare forskjeller i studiepoengfordelingen mellom tolkefaglige og språkfaglige emner, avhengig av om utdanningen krever forkunnskaper i begge tolkespråkene eller ikke. Mens emner innen tolketeknikk og tolkeetikk er relativt godt dekket i alle utdanningene, er det store variasjoner i vektlegging av de språkfaglige emnene. Det er derfor sannsynlig at tilbudene i ulik grad sikrer kompetanse innen både språk, tolketeknikk og tolkeetikk. Utdanningene uten forkunnskaper i tolkespråket har en større andel språkfaglige emner, mens tolkeutdanningene med krav til forkunnskaper konsentrerer seg mer om ferdigheter knyttet til tolking og profesjonsetikk, da språkkunnskapene allerede forutsettes. Spørsmålet er da blant annet om kravene til forkunnskap er tilstrekkelig for å sikre at tolkene har nødvendig kompetanse ved fullført utdanning.

3.2.2 Ferdighetsprøver og kurs

Tospråktesten og autorisasjonsprøven gir ikke i seg selv kompetanse i språk, tolkeetikk eller tolketeknikk, men ordningene tester kandidater i utvalgte ferdigheter. Tospråktesten tester kandidatene i ferdigheter i norsk og tolkespråket. Informanter vi har intervjuet, anslår at minimumsnivået for denne testen tilsvarer et svakt B2 nivå i begge språk, og vår evaluering (delprosjekt 1) tyder på at vanskelighetsnivået varierer noe mellom prøvetekstene på norsk og mellom tolkespråk.

I delrapport 1 konkluderer vi med at Tospråktesten er relativt godt egnet som opptaksprøve til utdanning. Det betyr allikevel ikke at nivået som testes er tilstrekkelig for å sikre at tolker har gode nok språker Ferdigheter for å dekke samfunnets behov for tolking i offentlig sektor. Det er derfor behov for språkutvikling underveis i utdanningen for å sikre at alle tolker har tilstrekkelig gode språker Ferdigheter.

Dagens krav innebærer lite differensiering mellom ulike nivåer, bortsett fra autorisasjonsprøven. Denne har riktignok ikke høyere krav til forkunnskap for å melde seg til testen sammenlignet med de andre kvalifiseringstilbudene, men den har til gjengjeld en svært krevende skriftlig silingsprøve på både norsk og tolkespråk som må bestås for å avlegge den muntlige, og egentlige, autorisasjonsprøven.

Autorisasjonsprøven tester kandidatene først skriftlig i allmennspråk, fagord og faguttrykk på norsk og tolkespråket, i tillegg til flervalgsspørsmål om norske samfunnsforhold og offentlig forvaltning. I den muntlige ferdighetsprøven, testes kandidaten i monologtolking og dialogtolking, etterfulgt av en eksaminasjon i tolketeknikk

og tolkeetikk. Evalueringen av autorisasjonsordningen viste at autorisasjonsprøven for tolker stiller svært høye krav til språklig kompetanse både på norsk og på tolkespråket. Kandidatene må kunne uttrykke seg presist, korrekt og idiomatisk, samt ha bred kjennskap til offentlig sektor og relevant fagterminologi. Prøven måler mer enn generell språkforståelse, da tolker også må demonstrere evne til å tolke nøyaktig, følge profesjonelle tolkeprinsipper og håndtere komplekse språklige situasjoner. Ifølge en informant er utgangspunktet for utarbeidelse av prøvemateriale til muntlige og skriftlige tekster i autorisasjonsprøven nivå C1 i det felles europeiske rammeverket for språk (CEFR). Dette plasserer ofte tolkens tilstrekkelige språknivå på C1. Imidlertid kan de kun si at «utgangspunktet for tekstene er C1», fordi de ikke kan sikre at språk utover de europeiske (og de er i flertall), holder C1-nivå. Forfattere av prøvemateriale til andre enn europeiske språk får derfor opplæring i å produsere tekster etter de overordnede prinsippene som er beskrevet for C1-nivået.

Tao-kurset er et 10 timers kurs som gir en innføring i tolkens rolle og ansvarsområde. Deltakerne får blant annet en innføring i tolking som profesjon og hvordan profesjonalisering er viktig, innføring i tolkeloven og krav til tolken, innføring i tolkens rolle og hva som er tolkens ansvarsområde og plass i samtalen, samt kunnskap om hva språk er og hvordan tolken kan jobbe med språk og oversettelse.

3.2.3 Hvordan innlemmes praktisk trening i tolkeutdanningene?

Tolking er et praktisk fag. Kombinasjonen av praktiske øvelser og teori er essensiell for en helhetlig tolkeutdanning. Det er avgjørende at studentene ikke bare vurderes i det teoretiske pensumet, men også i praktisk tolkingsevne, både underveis i studiet og til sluttvurdering. I tillegg kan det bidra til utvikling av språkferdigheter. Denne balansen mellom teori og praksis sikrer at studentene er i stand til å anvende teoretisk kunnskap i reelle tolkesituasjoner, som er en kjernekompetanse i yrket.

Praksis i deltidsstudier i tolking i nyere minoritetsspråk

Utdanningene i nyere minoritetsspråk har ingen praksisperiode i løpet av studiet. Informantene ved institusjonene beskriver allikevel utdanningene som praksisnære.

Informantene ved OsloMet legger vekt på at den halvårige utdanningen «Innføring i tolking i offentlig sektor» er praksisnær. Det er sterk forbindelse mellom teori og praksis. Slik at studentene for eksempel kan utøve kunnskapsbasert skjønn. Det er mange og varierte øvelser for å trene på dette. Samlingene har fokus på praktiske tolkeøvelser, med observasjon og refleksjoner rundt øvelsene og studentenes erfaringer fra tolkemarkedet. Parallelt samarbeider studentene i egne språkgrupper med å øke sin tospråklige sensitivitet og med å oppøve strategier til å ta seg inn i stadig nye språkområder. Arbeidet i språkgruppene er basert på eksempler fra norsk offentlig sektor og møter med representanter for ulike profesjoner på samlingene

Informantene fra halvårsstudium i tolking i offentlig sektor ved HVL påpeker at det ofte er enklere for de med tolkeerfaring å relatere teori til praksis, noe som er hensyntatt i undervisningen. Informantene ved HVL understreker også at studiet ikke er en språkutdanning, språk er ikke et eget fag, men integreres i tolkefaglige kontekster. Språkutvikling skjer primært gjennom praktiske øvelser, spesielt i andre semester, hvor studentene arbeider med å anvende terminologi og språk i kontekster de vil møte i arbeidslivet, som helse, politi og rettsvesen. Studiet er tett knyttet til samfunnets behov, med fokus på tolking i offentlig sektor. Bruk av eksperter fra relevante felt som politi og

psykologi bidrar til å gjøre studiet aktuelt og relevant. Dette gir studentene innsikt i utfordringer og terminologi som de vil møte i arbeidslivet, og en praktisk forståelse av situasjoner de vil tolke i. Målet er ikke å overbelaste studentene med terminologi, men å gi dem verktøy for å utvikle seg videre i tolkeyrket.

Samisk Høgskole vil ha praktiske øvelser i forbindelse med samlingene. Øvelsene vil være tett knyttet til temaer og teknikker de vil møte i arbeidslivet. Blant annet innebærer tolking på samisk ofte simultantolking. De vil ha praktiske øvelser i grupper, og har også godt utstyr for å øve på simultantolking i sine lokaler. De vil samarbeide med erfarne tolker som kan veilede, og gjennomføre observasjon av tolking i for eksempel Sametinget. Undervisningen vil legge vekt på kjennskap til det samiske samfunnet og deres politiske historie, med vekt på terminologi innen aktuelle tema som reindrift og arealinngrep. De vil samarbeide med tingretten, Sametinget, Universitetet i Nord og de samiske språksentrene i tillegg til OsloMet som vil bistå med veiledning i oppstartsfasen. En av fordelene ved at kvalifiseringstilbudene ble overført til Samisk høgskole er at opplæringen nå vil skje i et samisk miljø, noe som gjør det mer relevant og tilgjengelig for studentene.

Når det gjelder Bachelor i tolking i offentlig sektor ved OsloMet, påpeker informantene at selv om studiet ikke har en formell praksisperiode, kompenseres dette delvis ved at mange av studentene allerede har erfaring fra tolkeyrket. Studiet har et sterkt fokus på praktisk tolkefaglig innhold, som inkluderer opplæring i ulike tolketeknikker. Studentene deltar i praktiske øvelser som speiler virkelige tolkesituasjoner og får erfaring med å håndtere ulike kommunikasjonssituasjoner. Dette inkluderer trening på håndtering av uforutsigbare situasjoner, teknikker for å ivareta nøytralitet og konfidensialitet samt utvikling av profesjonsetikk. For eksempel får studentene opplæring i simultantolking ved bruk av tolkekabiner, der de simulerer konferanser og rettssaker, samt trening i konsekutivtolking og notatteknikk i språklaboratorier, hvor de kan spille inn og analysere egne tolkinger. OsloMet samarbeider aktivt med praksisfeltet og eksterne aktører for å sikre at innholdet i utdanningen er relevant og oppdatert i forhold til arbeidslivets behov. Et viktig aspekt ved samarbeidet er det tette båndet med rettsvesenet, spesielt Tingretten i Oslo, hvor studentene får mulighet til å gjennomføre praktiske tolkeøvelser i ekte rettssaler. Et av de viktigste pedagogiske verktøyene er rollespill og simuleringer, hvor studentene deltar i realistiske tolkesituasjoner. For eksempel simuleres konferansetolking. Integrering av praksis og teori styrkes ytterligere ved å involvere studenter fra andre profesjonsutdanninger, som psykologi og paramedic-studier, i rollespillene. Disse studentene fungerer som fagpersoner i simulerte tolkesituasjoner.

Praksis i fulltidsstudier i tolking på norsk tegnspråk

Utdanningene i tegnspråktolking har alle praksisperioder fordelt på ulike studieår. Totalt utgjør praksisperioden 12-13 uker i løpet av studiet.

Ved bachelorprogrammet i norsk tegnspråk ved OsloMet legges det stor vekt på praktiske øvelser, gruppearbeid, forelesninger og prosjektbaserte oppgaver, der studentene selv er aktive deltakere. Informantene påpeker at bachelorgraden inkluderer omfattende praksisperioder, noe som gir studentene mulighet til å utvikle ferdighetene sine i autentiske settinger. Praksisen er organisert i tre stadier gjennom studieløpet, med fokus på både observasjon og aktiv tolking. Studieretning tolking i bachelorprogrammet har 12 ukers veiledet, variert og vurdert tolkepraksis, én uke i første studieår, to uker i andre studieår og ni uker i tredje studieår. Praksisopplæringen arrangeres i samarbeid med Nasjonalt ressurscenter for døvblinde (Eikholt), NAV Tolketjenester og andre institusjoner som formidler tolketjeneste samt enkelte frilanstolker.

Bachelorstudiet ved HVL inkluderer også praksisopplæring der studentene får erfaring fra ulike tolkemiljøer, og tegnspråklige arenaer. Informantene viser til at praksisen gir studentene anledning til å observere profesjonelle tolker og gradvis ta på seg mer ansvar i reelle tolkesituasjoner. Aktiv deltakelse i praksisperioden er obligatorisk. Praksisopplæringen er en svært viktig del av studiet og omfatter en observasjonsdel og en treningsdel. I løpet av studiet er det totalt 13 uker praksis, fordelt på én uke første studieår, fire uker andre studieår og åtte uker tredje studieår.

Informantene ved NTNU beskriver at utdanningen legger stor vekt på å integrere praktiske elementer gjennom hele studieløpet, spesielt i form av praksis og realistiske øvelser med fokus på simulering av tolkesituasjoner. NTNU legger stor vekt på integrasjon mellom teori og praksis, og undervisningen inkluderer praktiske øvelser som skal simulere realistiske tolkesituasjoner, blant annet med bruk av eksterne aktører som døve og personer med kombinert syns- og hørselsnedsettelse, som selv underviser og veileder studentene. Praksisperiodene er nøye planlagt for å gi studentene mulighet til å utvikle seg gradvis, og de får tilbakemeldinger fra veiledere og tolker i praksisfeltet. Hver student skal gjennomføre til sammen 13 uker praksis i løpet av bachelorstudiet. NTNU legger stor vekt på samarbeid med eksterne aktører, som NAV og ulike tolketjenester, for å gi studentene praksisnær opplæring. Praksisperiodene er organisert slik at studentene gradvis får mer ansvar og komplekse oppgaver, og det legges opp til at studentene kan få praksis i sine hjemområder for å styrke tilknytningen til arbeidsmarkedet. Informantene ser dette som en viktig del av utdanningen, og praksisen bidrar til å gjøre studentene mer ansettelsesklare når de er ferdige.

Vår vurdering

Alle utdanningene legger vekt på praksis, men på ulike måter. Mens tolkeutdanningene for tegnspråk har formelle praksisperioder i løpet av studiet, er praksisen mer integrert i undervisningen for nyere minoritetsspråk. Der legges det vekt på samarbeid med eksterne aktører for å simulere mest mulig realistiske øvelser. Ettersom disse utdanningene er organisert som deltidsstudier, kan det være utfordrende å ha lange sammenhengende perioder med praksis, da mange studenter kombinerer utdanning med annet arbeid. Spørreundersøkelsen blant tolker viser at mer praksis etterspørres av tolker fra alle utdanningstilbudene. Disse resultatene peker på at tolkeutdanningen bør innlemme praktisk trening i større grad enn dagens tilbud gjør. Praksis kan gjennomføres på ulike måter, for eksempel ved å innføre mentorordninger og i større grad innlemme observasjon av erfarne tolker. En formell mentorordning etter fullført utdanning vil kunne bidra til å øke kompetansen til nye tolker gjennom veiledning fra erfarne tolker. Også for tolker som har erfaring med tolking fra før de startet på utdanningen, vil samtaler og veiledning om faglige tema kunne være nyttig etter fullført utdanning.

3.2.4 Vurderinger av skikkethet

Skikkethetsvurdering etter lov om universiteter og høyskoler § 4-10, skal foregå ved tolkeutdanningene i tegnspråk. Bachelorstudiet i tolking i offentlig sektor praktiserer også skikkethetsvurdering fra 2024, etter anbefaling fra den periodiske evalueringen av studieprogrammet i 2022.

I praksis betyr skikkethetsvurdering at utdanningsinstitusjonene har ansvar for å vurdere om studenten er skikket for profesjonen. Dette skal skje gjennom en helhetsvurdering av studenten som omfatter faglige, kommunikative og personlige forutsetninger og vil foregå gjennom hele studiet. Dersom det leveres en begrunnet tvilsmelding, foretas en særskilt skikkethetsvurdering. Studenter som viser liten evne til å mestre profesjonen, skal få vite hvordan de står i forhold til kravene om skikkethet, få råd og veiledning til å

bedre disse forholdene eller få råd om å avslutte utdanningen. Skikkethetsvurderinger foretas ofte i forbindelse med praksis, hvor man har bedre forutsetninger for å gjøre denne typen vurderinger. Skikkethetsvurderinger gjennomføres derimot ikke, eller i liten grad, ved grunnleggende tolkeutdanninger. Disse utdanningene er korte, og det er mindre tid til å gjøre slike vurderinger.

Skikkethetsvurderinger foretas altså i dag nesten bare i forbindelse med bachelorgradene. Det kan være utfordrende å vurdere studentenes skikkethet under en kort utdanning med mye digital undervisning og noen få samlinger. På samme måte vil det være vanskelig å gjennomføre gode vurderinger av kandidater som gjennomfører ferdighetstester. Dette innebærer at en stor andel tolker som er kvalifiserte i tolkeregisteret aldri blir skikkethetsvurdert. For tolkeprofesjonen som helhet, ville det likevel være bra om skikkethetsvurderinger ble gjennomført for en større andel av tolkene.

3.3 Hvordan vurderes sluttkompetanse og læringsutbytte?

Vurderingen av studentenes sluttkompetanse bør reflektere i hvilken grad de har oppnådd målsettingen for læringsutbyttet, både faglig og praktisk. Utdanningstilbudene skal gi studentene nødvendig kompetanse for å dekke samfunnets behov for kvalifiserte tolker. Vi har pekt på at det er ulikheter mellom tilbudene når det gjelder krav til forkunnskaper. Vi har også pekt på at utdanningstilbudene med krav til forkunnskaper i tolkespråkene legger liten vekt på språkferdigheter i utdanningene, og at studentenes språkferdigheter ikke testes ved fullført utdanning. Vi har derfor spurt institusjonene hvordan de vurderer studentenes sluttkompetanse og studentene om hvordan de opplever eget læringsutbytte.

3.3.1 Utdanningsinstitusjonenes vurderinger av studentenes sluttkompetanse

Tolkeutdanninger i nyere minoritetsspråk

Informantene fra Oslo Met legger vekt på at utdanning gir en annen type kunnskap enn frittstående tester. Innføring i tolkning i offentlig sektor er gjerne starten på et lenger løp. Holdningene til og forståelsen for profesjonen og tolkens rolle, samt trening i å utøve skjønn setter dem i stand til å utføre oppgavene på en bedre måte. Også informantene ved HVL sier at de har fått tilbakemeldinger fra studenter om at de opplever en endring i sin tolkefaglige kompetanse etter 30 studiepoeng. De er mer tolkeetisk bevisste og opplever at de utfører rollen på en bedre måte. Utdanningen gjør dem tryggere og de opplever selv at de blir flinkere, teknisk sett. Samtidig påpeker de at det er variasjon i ferdighetsnivået blant studentene ved fullføring. Mens enkelte studenter er godt forberedt på komplekse tolkeoppdrag, er det mange som fortsatt trenger videre utdanning og erfaring for å håndtere avanserte tolkeoppdrag.

Informantene ved OsloMet opplyser at læringsutbyttet i bachelorgraden måles gjennom karaktersystemet som vurderer prestasjonene i tråd med karakterbeskrivelser. Eksempelvis gir karakterbeskrivelsene til praktisk eksamen i konsekutiv dialogtolking (etter første år) innsikt i hvilke tospråklige og tolkefaglige ferdigheter kandidaten forventes å beherske. Statistisk følger tolkestudentene som samlet gruppe en "normalfordeling" på denne praktiske eksamen, det vil si at omtrent halvparten oppnår karakter C, med jevn fordeling på begge sider av kurven. Informantene vektlegger at studentene som har fullført en utdanning har en bredere kompetanse enn den som kan

måles på en frittstående test. Det holdningsskapende aspektet et utdanningsløp gir, inkluderer en voksende profesjonsidentitet samt dypere forståelse for profesjonsetiske prinsipper, tolkens plass i kommunikasjonen, tolkens samspill med andre profesjoner og samarbeid og samspill med kolleger. De lærer seg å utøve skjønn gjennom øvelser. Forståelse og tilpassing til kontekst og situasjon må de også øve på. Informantene fra OsloMet viser også til at det er et relativt stort gap i nivået til studentene etter endt Bachelor og at bare de som har fått A eller B vil ha sannsynlighet for å bestå autorisasjonsprøven.

Tolkeutdanninger i norsk tegnspråk

OsloMet innførte fra 2022 krav om forkunnskaper for bachelor i tegnspråk. Informantene ved OsloMet sier at håpet er at det nye bachelorprogrammet i tegnspråktolking skal føre til bedre og bredere kvalifikasjoner hos studentene sammenlignet med tidligere og andre utdanninger, som ved NTNU og HVL. Selv om det fortsatt er usikkerhet rundt nivået frem til de første kullene er ferdig utdannet, er det en positiv opplevelse blant både studenter og fagmiljøer om at endringene gir bedre tegnspråkforståelse og større trygghet i ulike tolkeformer.

Informantene ved HVLs bachelor i tegnspråk mener at kvalifiseringstilbudene må være fleksible og tilpasses studentenes ulike bakgrunner og kompetansenivåer. De påpeker at mange av deres studenter starter uten forkunnskaper i tegnspråk, noe som gjør det utfordrende å nå tilstrekkelig kompetansenivå innen tre år. HVL har lenge ønsket å tilby forkurs i tegnspråk for å gi studentene et bedre utgangspunkt, men institusjonens retningslinjer har hittil hindret dette, da det ikke betraktes som en fullverdig utdanning i seg selv. De ser også en utfordring i at studenter ofte har lite kjennskap til hva tolkeryket innebærer før de starter, noe som bidrar til frafall. For å sikre bedre tilpasning til tolkenes behov, bør utdanningene være mer åpne for deltakelse i deltidsstudier og gi anerkjennelse for tidligere erfaring, der hvor dette er mulig.

Informantene ved NTNU sier at de utdanner tolker med kompetanse i grunnleggende tolking. Studentene får en grunnkompetanse i tolking mellom norsk tegnspråk og norsk talespråk, ledsaging, beskrivelse og tolking for personer med kombinert syns- og hørselsnedsettelse samt skrivetolking (det vil si tolking fra talespråk til skriftspråk). Dette er en utdanning der flere av studentene ikke kan det ene språket de skal tolke til, norsk tegnspråk, før de starter på utdanningen. De har bare tre år på både å lære seg et nytt språk og å lære å tolke. Det er et behov for å bygge på, så informantene ved NTNU ville gjerne hatt et fireårig løp, og mulighet til etter- og videreutdanning. De mener at det er behov for bedre tid for å jobbe med alt, blant annet språkferdigheter. Gitt disse begrensningene legges det vekt på at studentene lærer å vurdere sin egen kompetanse.

NTNU tilbyr et årsstudium i norsk tegnspråk. I nåværende studieprogram inngår dette året som det første året for de som tar en 3-årig bachelorutdanning. Årsenheten kunne vært et forstudium til bachelor, men det er fortsatt krevende å bygge opp språklige og tolkefaglige ferdigheter på så kort tid. Informantene mener at lengre utdanningsløp, eventuelt med påbyggingsemner eller en fireårig utdanning, kan være nødvendig for å gi studentene bedre grunnlag og mulighet til å fordype seg i ulike tolkedomener. NTNU mener videre at det er behov for tydeligere normeringer og progresjonsstandarder som kan bidra til å strukturere studentenes språkopplæring bedre. De jobber kontinuerlig med å videreutvikle og styrke språkopplæringen i utdanningen.

Informantene fra alle de tre institusjonene som tilbyr bachelorgrad i tegnspråk understreker at det er krevende å lære studentene både tegnspråk og tolking på bare tre år. Dette gjør det utfordrende for studentene å oppnå et tilstrekkelig kompetansenivå. OsloMet har forsøkt å møte kravene i tolkeloven gjennom en revidert bachelorgrad som

nå er delt inn i to studieretninger: tegnspråktolking og tegnspråkdidaktikk. Fra høsten 2022 ble det innført opptaksprøver som sikrer at studentene har grunnleggende ferdigheter i tegnspråk før de starter på bachelorgraden.

Kurs og ferdighetstester

I evalueringen av TAO-kurset (delrapport 1) finner vi at kurset er godt egnet til å gi en innføring til tolkeyrket og tolkens ansvarsområde, men at kurset ikke er innrettet på en slik måte at det gir innsikt i deltakernes læringsutbytte eller kompetanse ved fullført kurs. Dette henger sammen med at det ikke er noen test eller krav til å dokumentere kunnskap ved kursslutt. Dette mener vi er en svakhet med kurset, ettersom kursets formål, slik det er formulert i dag, er å sikre en felles minstestandard for tolking i offentlig sektor i Norge. Vår vurdering er at kandidatenes sluttkompetanse og kunnskap om tolkens rolle ved fullført kurs er uklare.

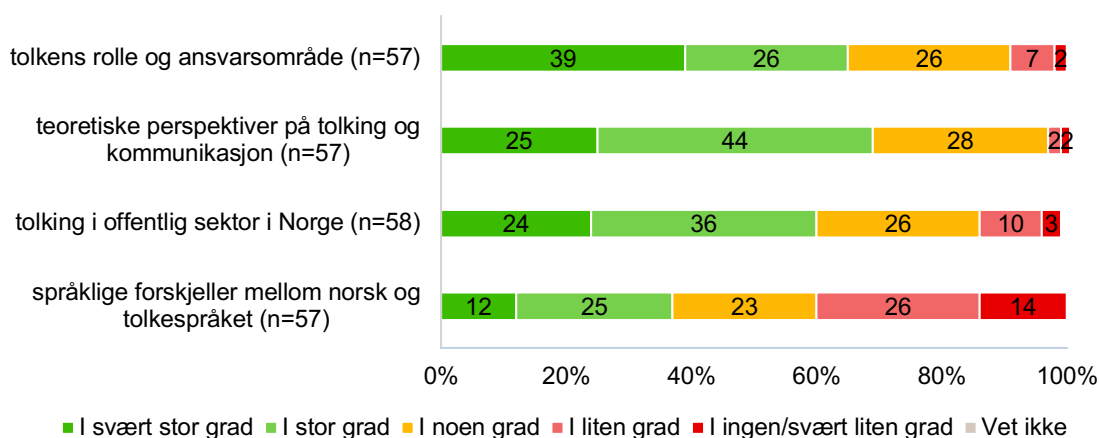
Tospråktesten og autorisasjonsprøven bidrar ikke i seg selv til å styrke kandidatenes kompetanse eller opplæring i tolkeyrket, men Tospråktesten tester kandidatenes språklige ferdigheter. Autorisasjonsprøven tester både språklige og tolkefaglige ferdigheter (monologtolking, dialogtolking, tolketeknikk og tolkeetikk). Disse testene er de eneste kvalifikasjonstilbudene som har definerte krav til ferdigheter i norsk og tolkespråket.

3.3.2 Hvordan vurderer tolkene læringsutbyttet fra utdanningene?

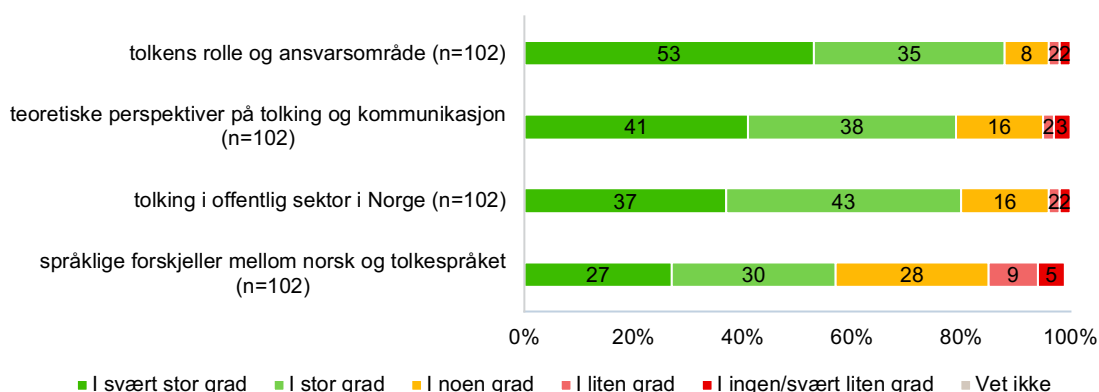
Vi spurte tolker hva de mener var mest og minst nyttig ved tolkeutdanningen, og hva som eventuelt mangler for at fremtidige tolker skal mestre jobben best mulig. I dette avsnittet drøfter vi først svarene fra talespråktolker og deretter fra tegnspråktolker på disse spørsmålene.

Figur 1 viser tolkenes vurdering av hvor godt bachelorutdanningen i tolking i offentlig sektor ved OsloMet har forberedt dem på ulike aspekter ved jobben som tolk. Vi ser at tolker som har gjennomført bachelorutdanningen i stor grad opplever å ha fått kunnskap om tolkens rolle, teoretiske perspektiver og tolking i offentlig sektor. Det er imidlertid færre som opplever at utdanningen ga kunnskap om språklige forskjeller mellom norsk og tolkespråket, og 40 prosent oppgir at de i liten eller ingen grad fikk kunnskap om dette. Resultatene reflekterer at utdanningen ikke har språkfaglige emner. Når vi sammenligner resultatene med svarene fra dem som har tatt grunnenemne, enten ved OsloMet eller ved HVL (Figur 2), ser vi at andelen som vurderer at utdanningen har gitt dem kunnskap om de samme områdene er høyere. Dette kan tyde på at forventningene (og kunnskapen) er lavere i utgangspunktet, slik at de som har tatt grunnenemne i større grad opplever å ha fått god kunnskap på de ulike områdene.

Figur 1. «Med tanke på faglige kvalifikasjoner som trengs i jobben din som tolk, i hvilken grad ga utdanningen din kunnskap om...» svarfordeling blant tolker som har fullført bachelor i tolking i offentlig sektor ved OsloMet

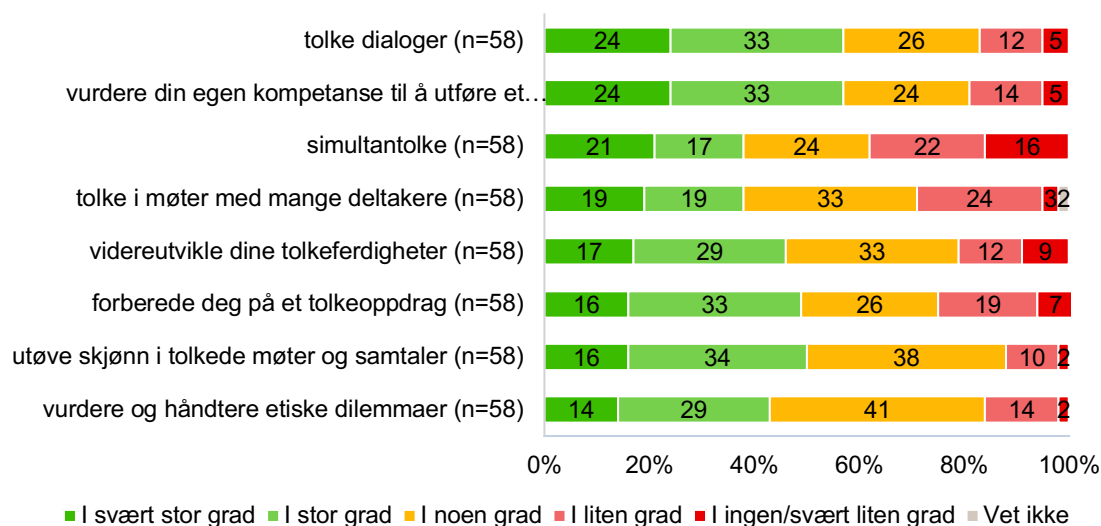

Figur 2. «Med tanke på faglige kvalifikasjoner som trengs i jobben din som tolk, i hvilken grad har utdanningen din gitt deg kunnskap om ...» blant tolker som har fullført grunnutdanning i tolking i offentlig sektor ved OsloMet

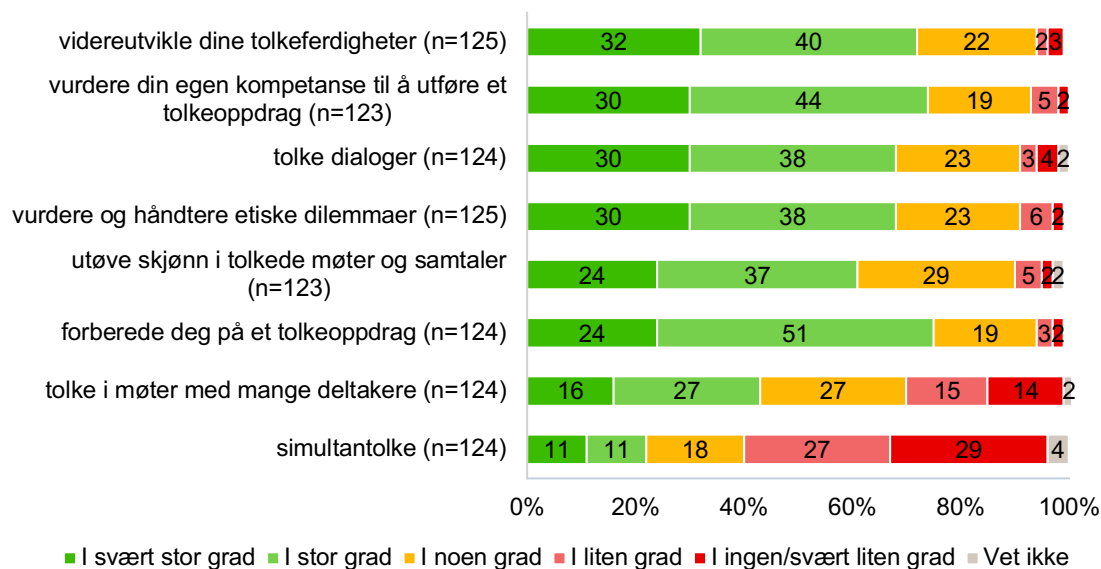

Figur 3 og 4 viser tolkenes vurdering av hvor godt henholdsvis bachelorutdanningen i tolking i offentlig sektor ved OsloMet og grunnetilbudet ved OsloMet eller HVL har gjort dem i stand til å utføre ulike oppgaver knyttet til tolkeyrket. Vi ser at mens bachelorutdanningen gir mange tolker en viss grad av forberedelse på ulike tolkeoppgaver, er det mer variasjon i hvor godt studentene føler seg rustet i simultantolking og tolking i møter med mange deltakere. Å tolke dialoger og vurdere egen kompetanse til å utføre et tolkeoppdrag er de to områdene flest oppgir at de har fått tilstrekkelig kvalifikasjoner i. Også disse resultatene viser at tolker som har grunnetilbudet i større grad svarer at utdanningen har gitt dem god kunnskap på de ulike områdene, enn tolker som har bachelorgrad. Unntaket her er simultantolking, som ikke inngår som en del av undervisningen i grunnetilbudene. Dette kan tyde på at de som har gjennomført grunnetilbudet, har lavere forventninger til utdanningen enn de som har fullført en bachelorutdanning. Samtidig kan det være en indikasjon på at tolker med høyere utdanning har mer selvinnsett når det gjelder utfordringene knyttet til tolkeoppdrag.

Figur 3. «Med tanke på faglige kvalifikasjoner som trengs i jobben din som tolk, i hvilken grad har utdanningen din gjort deg i stand til å ...» svarfordeling blant tolker som har fullført bachelor i tolking i offentlig sektor ved OsloMet

Figur 4. «Med tanke på faglige kvalifikasjoner som trengs i jobben din som tolk, i hvilken grad har utdanningen din gjort deg i stand til å ...» blant tolker som har fullført grunnutdanning i tolking i offentlig sektor ved OsloMet og HVL

Tegnspråktolkene ble stilt omtrent de samme spørsmålene. Det er relativt få svar blant disse, men vi ser at resultatene reflekterer forskjellene mellom utdanningenes innhold, særlig når det gjelder det språkfaglige. En langt høyere andel oppgir at de i stor grad har fått kunnskap om språklige forskjeller mellom norsk talespråk og tegnspråk (80 prosent). Samtidig er det en lavere andel som i stor grad opplever å ha fått kunnskap om tolking i

offentlig sektor (28 prosent, sammenlignet med 60 prosent blant de med bachelorgrad i tolking i offentlig sektor).

Basert på de åpne svarene i vår undersøkelse om hva som tolker synes er mest og minst nyttig i jobben deres fra utdanningen, fremheves flere sentrale temaer. Svarene er relativt like for begge gruppene (tegn- og talespråk).

Praktiske øvelser nevnes gjentatte ganger som det mest nyttige aspektet. Mange tolker vektlegger verdien av realistiske situasjoner, rollespill og tilbakemeldinger som avgjørende for å forberede dem på reelle tolkesituasjoner. Språkferdigheter og kulturforståelse trekkes også frem som viktige elementer. Tolker setter pris på fordypning i kildepråk og målspråk, samt den kulturelle konteksten de tolker innenfor. Svarene er nokså like på tvers av utdanningene, tegnspråktolker nevner praksisperiodene som svært nyttige.

Etikk og profesjonelle retningslinjer er et annet viktig tema i alle gruppene. Kunnskap om yrkesetikk, profesjonelle grenser, habilitet og konfidensialitet ble nevnt som essensielt for å utføre tolkearbeid på en forsvarlig måte. Tekniske ferdigheter, som notatteknikk og tolketeknikker (simultantolking og konsekutivtolking), blir også verdsatt av talespråktolker. Flere av disse nevner også verdien av nettverksbygging under utdanningen. Å jobbe sammen med andre tolker, dele erfaringer, og få tilbakemeldinger fra medstudenter og erfarne tolker, bidro til å etablere et nettverk de har hatt nytte av senere i yrkeslivet.

Samlet sett viser svarene at en kombinasjon av praksis, teoretisk kunnskap, språkopplæring, etisk refleksjon og kulturforståelse utgjør kjernen i det tolker opplever som mest nyttig i sin utdanning.

Når det gjelder hva tolker synes er minst nyttig fra utdanningen, fremheves flere temaer, selv om mange også uttrykker at det meste av utdanningen var nyttig.

Teori nevnes ofte av talespråktolker som et område som oppleves som mindre relevant. Noen av respondentene påpeker at det var for mye vekt på abstrakt teori, tolkehistorie, eller akademisk skriving som ikke hadde en direkte nytte i den praktiske hverdagen som tolk. Språklig nivå og undervisningskvalitet var en annen utfordring. Noen tolker nevner at nivået på undervisningen var for lavt, spesielt når det kom til språkferdigheter hos medstudenter. Dette kunne trekke kvaliteten på undervisningen ned, og enkelte ønsket strengere krav til språkkunnskaper tidlig i utdanningen. Noen opplevde også at visse forelesere manglet den nødvendige tolkefaglige kompetansen. Blant tegnspråktolker er skrivetolking og punktskriftopplæring det som nevnes oftest som mindre relevant.

3.3.3 Vår vurdering av sluttkompetanse og læringsutbyttet

Oppsummert er det interessant å legge merke til at alle institusjonene beskriver studentenes sluttkompetanse som sprikende, altså at det er store forskjeller mellom studentenes kompetanse etter fullført utdanning. Når det gjelder bachelorgradene uten krav til forkunnskap, legger alle institusjonene vekt på at tre år er for knapp tid til å både lære et nytt språk og tolkefaget. Som vi har pekt på tidligere, har institusjonene ulike tilnærminger til krav om forkunnskap. Mens OsloMet har innført et krav om forkunnskap i tegnspråk tilsvarende et årsstudium, er de to andre institusjonene tydelige på at de ønsker å gjøre det, og at det er behov for det. I utdanninger som stiller krav til forkunnskap er språkopplæring en liten del av undervisningstilbudet, og det er ingen ferdighetstest ved slutten av utdanningen. Tolking er et krevende yrke, og det er derfor viktig at utdanninger møter behovene tolkene har for å utvikle sine ferdigheter, og som ivaretar samfunnets behov for kvalitativt gode tolketjenester. Intervjuene avdekker at det er svakheter i dagens tilbud. At institusjonene vurderer studentenes kompetanse som

sprikende, tyder på at ikke alle har tilstrekkelig kompetanse ved fullført utdanning. Videre er det enighet om at treårig løp for bachelor uten forkunnskaper er for knapt.

Også tolkenes opplevelser av eget læringsutbytte reflekterer i stor grad at tolkeyrket er et praktisk yrke, hvor det de opplever som mest nyttig er praksis og språkopplæring. Samtidig viser spørreundersøkelsen også at de har behov for å videreutvikle kompetansen på disse områdene etter endt utdanning. Gjennomgående er studentene mer fornøyde med utbyttet de har hatt av tolkefaglige emner enn med den språkfaglige kompetansen. Dette reflekterer innholdet i dagens utdanningstilbud, og samlet sett peker resultatene på at det er behov for å styrke den språkfaglige delen av utdanningstilbudene.

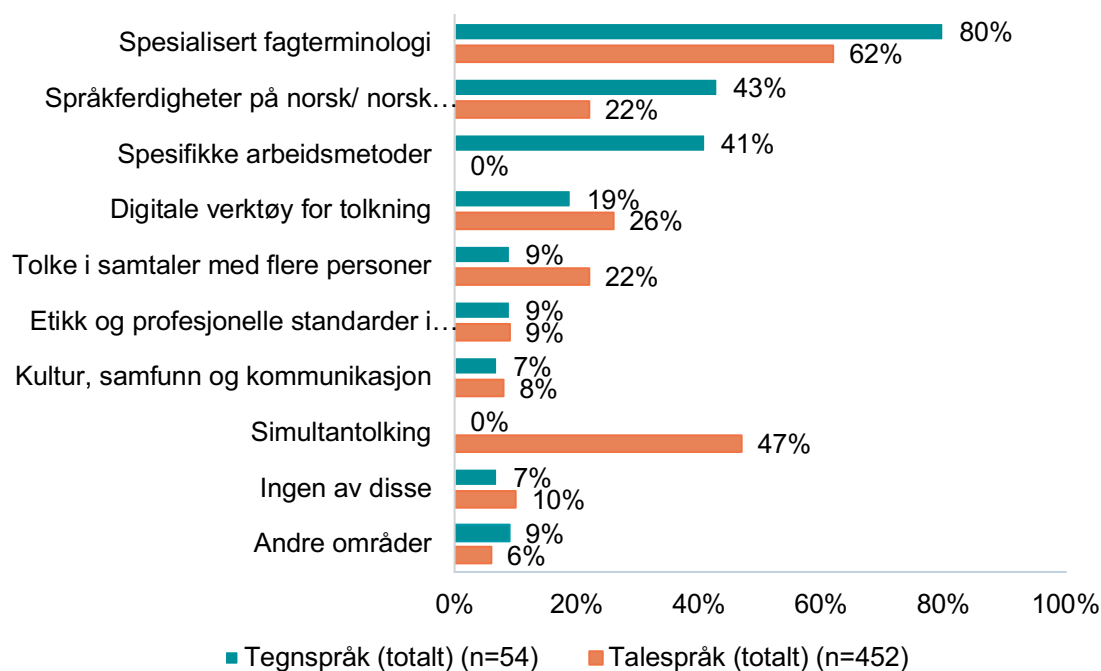
Vi mener derfor at dagens utdanningstilbud bør styrkes slik at det sikres at alle studentenes språklige kompetanse er på et tilfredsstillende nivå etter fullført bachelorgrad. Dette kan gjøres både ved å innføre språkfaglige emner i utdanninger med krav til forkunnskap, og ved å stille krav til forkunnskap i utdanninger som i dag ikke har det. I tillegg bør studentenes språklige ferdigheter testes i løpet av studiet, dette vil gi både undervisere og studenter tydelige tilbakemeldinger om hvilke områder de må jobbe med.

3.4 Hvilke behov har tolkene for å oppdatere og videreutvikle sine ferdigheter etter kvalifisering?

Et viktig spørsmål handler om hvilke muligheter tolkene har for å oppdatere og videreutvikle sine ferdigheter etter at de har fullført utdanningen. Manglende muligheter for etterutdanning og faglig oppfølging kan føre til stagnasjon i kompetanseutviklingen og redusert evne til å møte de stadig skiftende kravene og behovene i offentlig sektor. Med unntak av påbygningsemne i skjermtolking ved HVL, finnes det ingen tilbud for spesialisering eller videreutvikling etter fullført bachelorgrad, så vi spurte tolkene om hvilke områder de har behov for å videreutvikle kompetansen sin på.

Resultatene viser at både tegnspråktolker og talespråktolker har størst behov for å videreutvikle seg innen spesialisert fagterminologi.

Figur 5. «Hvilke områder trenger du videreutvikling i for å mestre jobben din som tolk bedre?» Svarfordeling blant tegnspråktolker og talespråktolker.

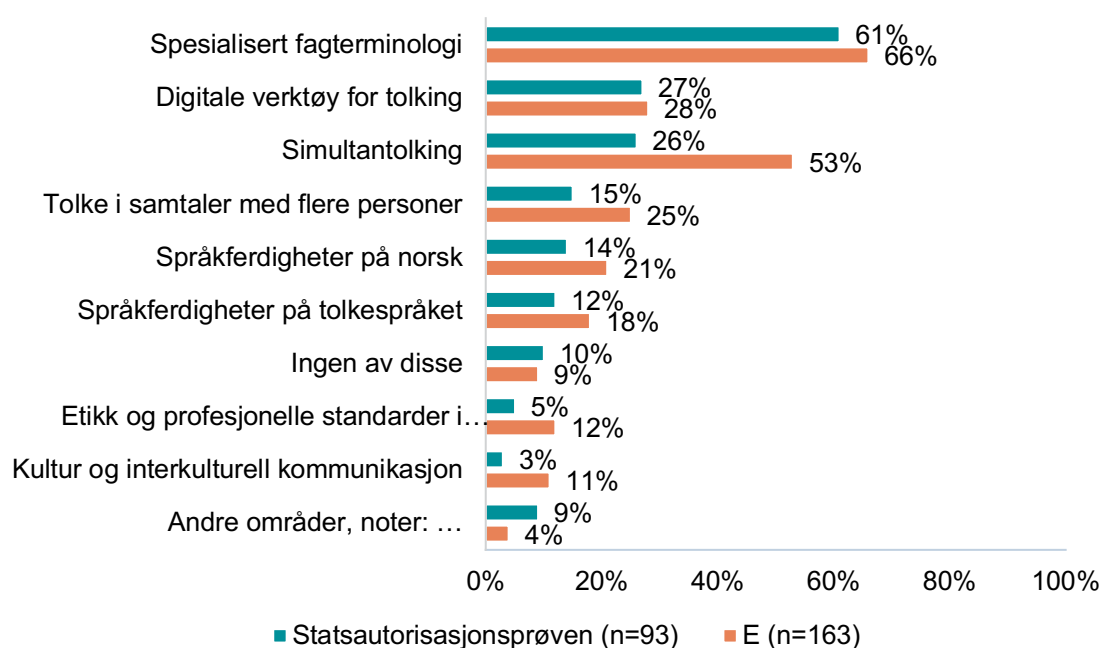
Undersøkelsen viser at flertallet av talespråktolkene ønsker videreutvikling innen spesialisert fagterminologi, etterfulgt av simultantolking. Disse to områdene peker seg klart ut som de viktigste utviklingsområdene. Når vi ser nærmere på svarfordelingen blant tolker med forskjellig utdanningsnivå (for eksempel bachelor eller grunnutdanning) og andre kvalifiseringer (for eksempel de med eller uten statsautorisasjon) finner vi interessante forskjeller og likheter. Spesialisert fagterminologi og simultantolking er viktige områder på tvers av alle kategorier og nivåer, men det er en tydelig trend der tolker med bachelorgrad etterspør mer avanserte ferdigheter som simultantolking og digitale verktøy, mens tolker med grunnutdanning eller lavere kvalifikasjoner har større behov for å utvikle sine språkferdigheter, spesielt i norsk.

Også blant tegnspråktolker er det mest fremtredende utviklingsområdet spesialisert fagterminologi, som hele 80 prosent av respondentene mener de trenger å forbedre. Videre har de behov for å forbedre språkferdigheter i norsk tegnspråk, og for videreutvikling i spesifikke arbeidsmetoder.

Blant alle tolker ser vi at spesialisert fagterminologi er det det er størst behov for å videreutvikle. I tillegg kommer språkferdigheter og spesifikke arbeidsmetoder opp som sentrale områder.

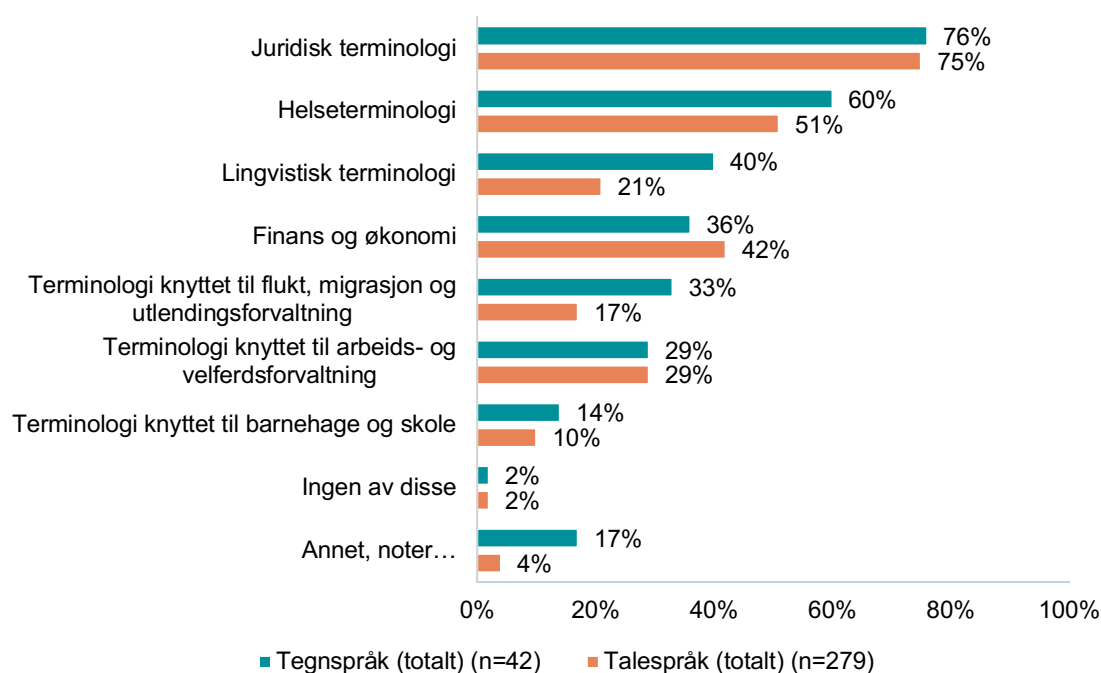
Figur 6 viser hvordan svarene fordeler seg mellom tolker som har autorisasjonsprøven og tolker i kategori E. Svarene er ganske like, og viser at spesialisert fagterminologi er et stort behov i begge kategorier. Størst forskjell er det for simultantolking, hvor over halvparten av tolker i kategori E oppgir å ha behov for det, mens bare en fjerdedel av tolker med autorisasjonsprøven oppgir å ha dette behovet.

Figur 6. «Hvilke områder trenger du videreutvikling i for å mestre jobben din som tolk bedre?» Svarfordeling blant tolker med autorisasjonsprøve og tolker i kategori E

De som svarte at de trenger videreutvikling i spesialisert fagterminologi fikk oppfølgingsspørsmål om hvilke områder dette gjelder for (figur 7).

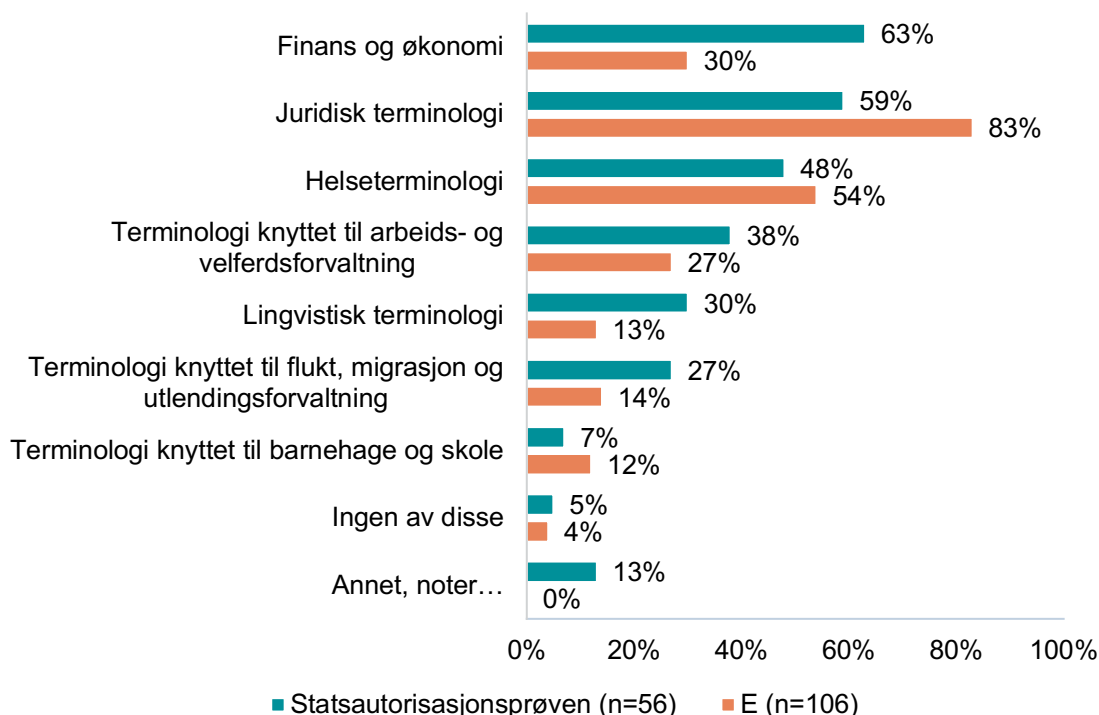
Figur 7 «Du oppga at du trenger videreutvikling i spesialisert fagterminologi. Vennligst spesifiser hvilke(t) område(r) dette gjelder for.» Svarfordeling blant tegnspråktolker og talespråktolker

Figuren over viser at juridisk terminologi er like viktig for både tegnspråktolker og talespråktolker. Også helseterminologi er viktig for begge gruppene. Det er flere tegnspråktolker enn talespråktolker som oppgir at videreutvikling innenfor lingvistisk terminologi er viktig. Terminologi knyttet til flukt, migrasjon og utlendingsforvaltning er også hyppigere oppgitt av tegnspråktolker enn av talespråktolker. Oppsummert viser resultatene at det er et behov for videreutvikling innenfor flere fagterminologier, og at disse områdene er relativt like for begge tolketypene. Dette er viktige funn som bør tas i betraktning ved utvikling av fremtidige læreplaner.

Figur 8 viser den samme fordelingen blant tolker med autorisasjonsprøve og tolker i kategori E. Mens alle oppga at de hadde behov for spesialisert fagterminologi, ser vi at det er noen ulikheter når det gjelder hvilke områder behovet er størst på. Tolker med statsautorisasjon har større behov for terminologi innen finans og økonomi enn tolker i kategori E, og mindre behov for juridisk terminologi. På de andre områdene er forskjellene mindre.

Figur 8 «Du oppga at du trenger videreutvikling i spesialisert fagterminologi. Vennligst spesifiser hvilke(t) område(r) dette gjelder for.» Svarfordeling blant tolker med autorisasjonsprøve og tolker i kategori E

Resultatene fra undersøkelsen viser at tolkenes behov for å oppdatere sine kunnskaper er svært like på tvers av utdanningene. Alle tolker har behov for å oppdatere sin kunnskap innen spesialisert fagterminologi, dette behovet finner vi blant tolker i alle kategoriene i tolkeregisteret. Det er også flere andre områder som er sammenfallende, herunder behov for videreutvikling i simultantolking og digitale verktøy for tolking. For tegnspråktolker er det også behov for å oppdatere kunnskap innen spesifikke arbeidsmetoder. Disse konkrete behovene viser at tolkene på alle nivåer har behov for mer kompetanse. En måte å løse dette på kan være å tilby mindre emner/moduler med spesialisering innen disse områdene. Denne typen tilbud kan også bidra til å fylle gapene mellom grunnenne og bachelor, og bachelor og autorisasjonsprøven. Dette vil gjøre det

lettere for tolker å navigere gjennom kvalifikasjonsløpet, og ville bidra til et jevnere progresjonsforløp i kvalifiseringstilbudet samlet sett.

3.5 Styrker og svakheter ved kvalifiseringstilbudene

Tolkemonitor⁵ viser at det har vært en økning i kvalifiserte tolker i flere språk, noe som har bidratt til bedre dekning for flere offentlige tjenester. Særlig innen norsk tegnspråk er dekningsgraden høy, og det er lite bruk av ufaglærte tolker. IMDi og utdanningsinstitusjoner har økt investeringene i tolkeutdanning og kvalifiseringstilbud de siste årene, noe som har ført til en mer stabil tilgang på utdannede tolker. Det har vært en gradvis økning i antall studieplasser og fullførte kandidater fra tolkeutdanningene, selv om dette ikke fullt ut har holdt tritt med behovet. Selv om etterspørselen etter tolkeoppdrag har økt betydelig, viser rapporten at en økende andel av oppdragene dekkes av kvalifiserte tolker. Flere språk har fått vesentlig høyere dekning enn tidligere, og flere språk har nå en tilfredsstillende balanse mellom antall tolker og antall oppdrag, noe som reduserer behovet for å bruke ufaglærte tolker. Selv om det fortsatt er utfordringer, spesielt med underdekning i enkelte språk, viser dette en positiv utvikling i kvalitetssikringen av tolketjenester i offentlig sektor.

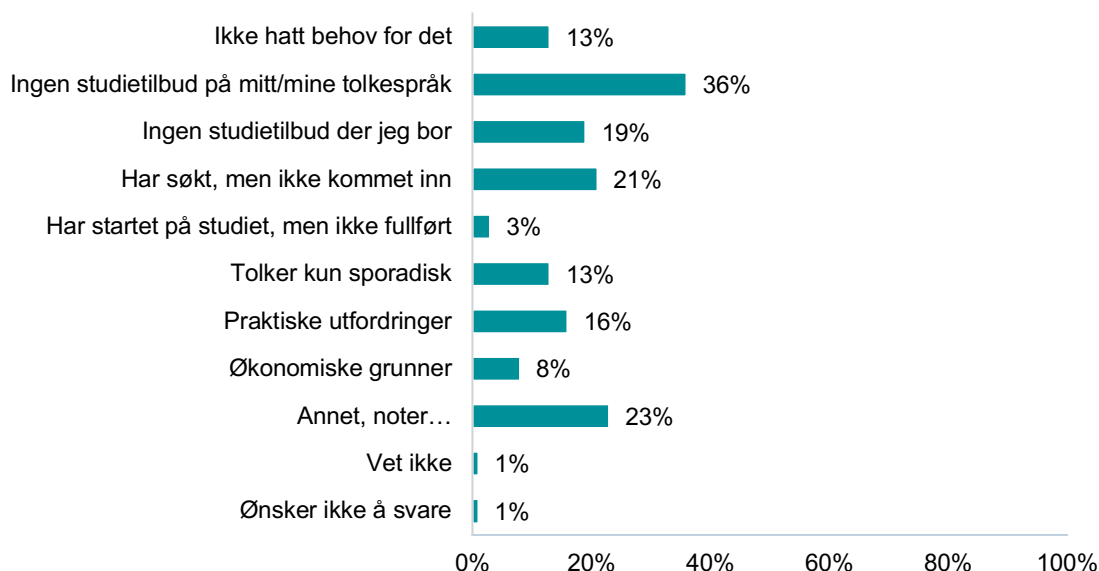
Utdanningene er utformet med tanke på fleksibilitet for å møte samfunnets behov for etterspørsel etter tolker på ulike språk. Informantene ved OsloMet peker på at utdanningen er tilpasset det skiftende behovet i samfunnet, blant annet ved å raskt kunne tilby tolkeutdanning for språk som blir etterspurt, som nylig vist med opprettelsen av kurs for Ukrainerere etter krigen i Ukraina. Denne fleksibiliteten i utdanningsmodellen anses som en styrke, da den gjør det mulig å møte akutte behov i samfunnet. OsloMet arbeider kontinuerlig med å justere språktilbudet basert på innspill fra IMDi og andre aktører. Imidlertid påpeker informantene at utdanningen kun kan tilbys på et begrenset antall språk, da mange emner er språkavhengige. Språktilbudet i utdanningen bestemmes ut fra søkertall, språkbehov i samfunnet, og tilbakemeldinger fra eksterne aktører som IMDi. For at et språktilbud skal kunne etableres, kreves det et minimum antall kvalifiserte søkere, blant annet for å dekke kostnadene til språkveiledere i de språkspesifikke emnene. Språkutvalget avhenger også av tilgjengelige språkveiledere, som ofte rekrutteres via nettverk og samarbeidspartnere som HVL, UDI og IMDi.

På tross av at utdanningene er fleksible og søker å tilpasse språktilbudene til samfunnets behov, viser tall fra Tolkemonitor at det mangler kvalifiserte tolker på mange språk, og at det er stor underdekning på flere viktige språk som ukrainsk, russisk, arabisk og polsk. Samtidig er det flere språk som har god dekning, og hvor behovet på kort sikt er mindre, dette gjelder blant annet norsk tegnspråk.

Kapasitetsutfordringer med å tilby utdanning på flere språk kom også frem i undersøkelsen blant tolker. Tolker i kategori E ble spurt hva som var årsaken til at de ikke har tatt utdanning (figur 9). Mer enn en tredjedel av disse svarte at årsaken var at det ikke er noe tilbud på tolkespråket deres. En av fem svarte at det ikke er et tilbud der de bor. En relativt liten andel svarer at de ikke har hatt behov for det (13 %), eller at de bare tolker sporadisk (13 %), så for de fleste er det enten mangel på et tilbud, eller at det er vanskelig å få til (ikke tilbud der de bor, praktiske utfordringer eller økonomiske årsaker) som gjør at de ikke tar utdanning. En viss andel (21 %) svarer også at de har søkt, men ikke kommet inn. Det mange oppgir som andre årsaker er blant annet familiære forpliktelser og sykdom.

⁵ <https://www.imdi.no/om-imdi/rapporter/tolkemonitor-sprak-forste-halvar-2024/>

Figur 9 «Hva er årsaken til at du ikke har tolkeutdanning og ikke er i gang med tolkeutdanning?» svarfordeling blant tolker oppført i kategori E (n= 150).

I delrapport 1 peker vi på noen mangler/svakheter ved Tospråktesten. Den største utfordringen med Tospråktesten slik vi vurderer det, er at den i praksis fungerer som en ferdighetsprøve i tolking uten å være det. Bestått Tospråktest (og TAO-kurs) gir grunnlag for oppføring i Nasjonalt tolkeregiester og man anses da som kvalifisert tolk, men Tospråktesten tester ikke kandidatene i tolking. For eksempel tester den ikke hvorvidt kandidaten er i stand til å veksle mellom to språk, noe som er en forutsetning for å kunne tolke dialoger mellom to tolkebrukere. I tillegg finner vi at det er noen variasjoner i vanskelighetsgrad mellom prøvetekstene, at det varierer hvor godt egnet tekstene er til å teste muntlig språk og oversettelser til og fra tolkespråkene, og at det varierer hvor autentiske tekstene er for tolking i offentlig sektor.

I delrapport 1 peker vi også på noen utfordringer/svakheter med TAO-kurset. Dette handler primært om at formålet med kurset, og hva kurset skal gi og dokumentere, eller ikke gi, av kvalifikasjoner, er uklart. Formålet beskrives som å «kvalifisere tolker til nasjonalt tolkeregiester i laveste kategori (kategori E) og å sikre en felles minstestandard for tolking i offentlig sektor».⁶ I Tolkeloven defineres tolker i kategori E – A som kvalifiserte. Dette skulle tilsi at tolker som blir oppført i kategori E har tilstrekkelig kvalifikasjoner til å jobbe som tolk for offentlig sektor. Samtidig tyder vår evaluering på at læringsutbyttet og kunnskapsnivå ved kursslutt er uklart, og at det trolig er en del som ikke har tilstrekkelige kvalifikasjoner til å jobbe som tolk. Det er for eksempel ikke noen avsluttende test eller krav til å få godkjent kurset, utover å delta på samlingene og fullføre selvstudiet. I praksis betyr dette at man ikke vet om de som får kurset godkjent, og blir oppført i kategori E i nasjonalt tolkeregiester, har tilstrekkelig god forståelse for tolkens rolle og ansvarsområde til å jobbe som tolk for offentlig sektor. Dette mener vi er en

⁶ [Kurs i tolkens ansvarsområde \(TAO\) - OsloMet](#)

vesentlig svakhet med kurset, ettersom formålet med kurset, slik det er beskrevet i dag, er å sikre en felles minstestandard.

På bakgrunn av disse funnene er det grunn til å stille spørsmål ved om tolker med Tospråktest og TAO-kurs er tilstrekkelig godt kvalifiserte for å dekke samfunnets behov for tolker. Det er også enighet blant alle institusjonene som tilbyr tolkeutdanning, om at det er lite ønskelig med tilbud om tolkekvalifisering på et lavere nivå enn universitets/høgskoleutdanning. Det er derfor viktig at grunnemne tilbys til flest mulig av tolkene som i dag ikke har utdanning.

Evalueringen av autorisasjonsordningen for tolker⁷ avdekket flere utfordringer knyttet til autorisasjonsprøven, både når det gjelder tilgjengelighet, innhold og kvalitetssikring. Det er viktig å påpeke at OsloMet jobber med å videreutvikle autorisasjonsprøven og det vil gjøres endringer blant annet på bakgrunn av evalueringen. Evalueringen vurderte prøven som solid, og i tråd med internasjonale standarder. En av svakhetene evalueringen pekte på var manglende forutsigbarhet i når og hvilke språk det ble avholdt prøver i. Dette skapte usikkerhet og gjorde det vanskelig for kandidater å forberede seg. I enkelte tilfeller kunne det gå opptil 12 år mellom hver gang en språkprøve ble tilbudt, noe som i praksis utelukket mange tolker fra å kunne bli autorisert.

Undersøkelsen blant tolker viser at tolkene stort sett opplever læringsutbyttet som godt når det gjelder tolketeknikk og tolkeetikk, men at de savner med opplæring i språklige ferdigheter. Basert på svarene om hva som mangler i tolkeutdanningen for at fremtidige tolker skal mestre jobben best mulig, er det flere områder respondenter mener kan forbedres. Det som nevnes oftest, er behovet for mer praksis, simultantolking, og realistiske øvelser. Mange respondenter påpeker også viktigheten av å styrke terminologiarbeidet og språkkunnskapene til tolker, både i norsk og i tolkespråket. Det er også et stort ønske om mer individuell veiledning og en form for mentorordning der nyutdannede tolker kan følge erfarne kolleger i autentiske oppdrag. Disse svarene var svært like hos både talespråk- og tegnspråktolker. Videre er det et stort ønske om å utvikle ferdighetene på flere områder blant alle tolker, også de som har fullført bachelorgrad. Resultatene viser at det er et behov for videreutdanning og for eksempel mentorordninger som kan støtte nyutdannede tolker i overgangen fra utdanning til yrkeslivet, spesielt for de som arbeider som frilansere uten tilgang til et etablert støtteapparat. Informantene mener at en formalisert mentorordning og utvikling av videreutdanningstilbud vil kunne hjelpe tolker med å styrke sin kompetanse og faglige utvikling etter fullført bachelorgrad.

⁷ <https://www.imdi.no/om-imdi/rapporter/2021/evaluering-av-autorisasjonsordningen-for-tolker/>

4 Helhet og sammenheng i tilbudet

I dette kapittelet diskuterer vi hvordan kvalifiseringstilbudet er oppbygget og utformet. Oppbygning omfatter rekkefølgen og progresjonen av opplæringskomponentene på institusjonelt og nasjonalt nivå. Det inkluderer den overordnede helheten og sammenhengen i tolkekvalifiseringstilbudene. Utforming omhandler hvordan tolkekvalifiseringstilbudene er organisert. Her ser vi på hvordan studenter beveger seg mellom modulene i kvalifiseringsløpet, herunder fleksibilitet og tilgjengelighet av kvalifiseringsløpene. En hensiktsmessig utforming av et kvalifiseringstilbud vil være at det er god sammenheng mellom modulene, at studentene kan bevege seg mellom de ulike delene og at tilbudet er tilgjengelig og fleksibelt.

Utformingen av kvalifiseringstilbudene er per i dag ikke lik på tvers av språkene. Innenfor tegnspråk tilbys bare bachelorgrad, denne tilbys til gjengjeld ved hele tre institusjoner. I talespråk består tilbudet av Tospråktest, grunnemne, bachelorgrad og autorisasjonsprøve. Ikke alle tilbudene blir tilbudt på alle språk, og innenfor flere språk er det for lav dekning av kvalifiseringstilbud i forhold til samfunnets behov.

Tospråktesten fungerer i dag både som en kvalifisering for å bli registrert i tolkeregistret, og som en kvalifisering til opptakskravet til tolkeutdanning. Studentene kan deretter ta grunnemne, og dette kan bygges videre på til en bachelorgrad. Det finnes derimot ingen alternativer til bachelorgrad etter grunnemne, og det finnes ingen muligheter for spesialisering etter avsluttet bachelor. Samtidig vil de fleste som har fullført bachelorgraden ikke kunne bestå autorisasjonsprøven, og dette gapet må de da fylle på egenhånd.

Kvalifiseringstilbudet består av flere forskjellige tilbud ved ulike institusjoner, flere av disse er ganske nylig opprettet eller under utvikling. Gjennomgangen av kvalifiseringstilbudene for tolker viser at det er rom for forbedring både når det gjelder innhold og sammenheng mellom tilbudene. I tillegg er det store ulikheter mellom tilbudene på ulike språk. Vi ser derfor på om det er behov for å kvalitetssikre tilbudene på tvers av institusjonene.

Tolkeregisteret er et offentlig innsynsregister som skal gi oversikt over tolker med ulike kvalifikasjoner. Det er viktig for tolkebrukere at registeret gir god informasjon om tolkenes ferdigheter. Vi stiller derfor spørsmål ved om kategoriene i dagens tolkeregister er hensiktsmessige. Til sist ser vi på hvordan ressursbruken for tolkeutdanningene er fordelt, og om prioriteringene som er gjort er egnet for å møte samfunnets behov for tolker.

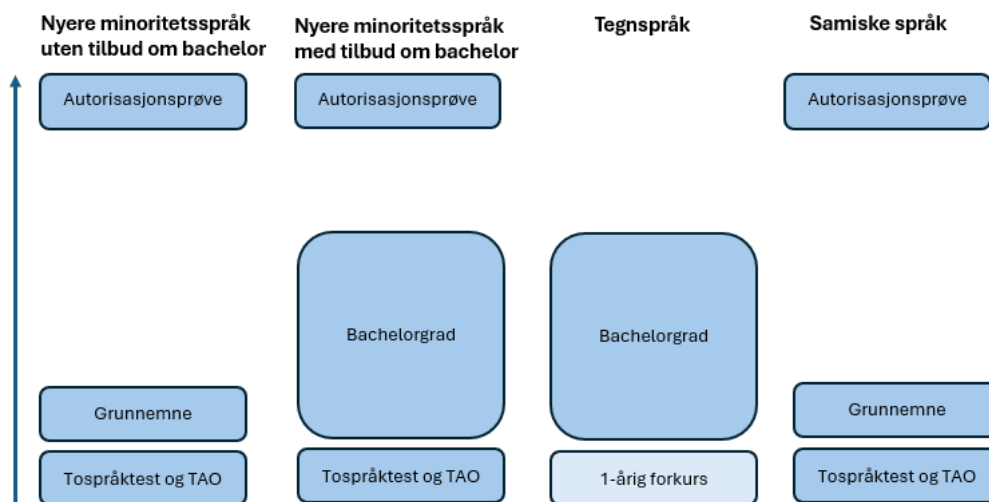
Følgene problemstillinger belyses:

- Er kvalifiseringstilbudet for tolker hensiktsmessig utformet?
- Hvordan sikre enhetlig kvalitet i utdanningene?
- Reflekterer kategoriene i tolkeregisteret tolkenes ferdighetsnivå?
- Er ressursbruken i kvalifiseringstilbudene hensiktsmessig?

4.1 Er kvalifiseringstilbudet for tolker hensiktsmessig utformet?

Figur 10 viser hvordan vi oppfatter kvalifiseringstilbudet i Norge i dag. Figuren viser at tilbudene er ulike på tvers av språk, og at det er gap mellom de ulike tilbudene som gjør en gradvis progresjon vanskelig. Vi har lagt inn grunnemne og autorisasjonsprøve for samiske språk, ettersom det er besluttet at dette skal tilbys fra hhv 2025 og 2026. Vi har også lagt inn forkurs i tegnspråk, da det er et krav om forkunnskap hos OsloMet og en mulighet hos NTNU.

Figur 10 Dagens kvalifiseringstilbud for tolker i Norge

Mangel på progresjonsmuligheter

Alle institusjonene beskriver dagens kvalifiseringstilbud som delvis hensiktsmessige, men med behov for en bedre organisering og bedre progresjonsmuligheter for tolker. Det er enighet om at utdanningstilbudene må fortsette å utvikle seg for å møte samfunnets behov mest mulig effektivt. Informantene peker på at kvalifiseringstilbudene er fragmenterte, med mange forskjellige kurs og utdanningsveier som ikke alltid henger sammen. For noen språk er det tilbud om grunnemne, men ikke bachelorgrad, og det er få muligheter til faglig utvikling mellom disse nivåene. Dette kan gjøre det vanskelig for tolker å navigere mellom ulike kvalifiseringstilbud og forstå hvordan de ulike kursene bygger på hverandre. Informantene ved HVL mener at kvalifiseringstilbudene for tolker i Norge delvis oppfyller tolkelovens krav til kvalitet og tilgjengelighet, og peker på flere områder hvor organiseringen kan forbedres for bedre å møte både tegnspråktolkenes behov for kvalifisering og samfunnets behov for kvalifiserte tegnspråktolker.

Mange av funnene i denne evalueringen, peker mot at det burde være muligheter for en mer gradvis progresjon mellom grunnemne og bachelorgrad for talespråktolker. Gitt studentgruppens sammensetning, og at de fleste tar utdanning ved siden av jobb i voksen alder, kan det tenkes at en bachelorgrad over fire år for mange er et langt løp å forplikte seg til. Det kommer blant annet frem i spørreundersøkelsen blant tolker at mange lar være å ta utdanning av praktiske årsaker. En annen viktig årsak er at det ikke

tilbys utdanning på alle tolkespråk like ofte, noe som medfører at det er begrensede valgmuligheter, særlig for dem med små tolkespråk.

Ingen standardiserte ferdighetstester på tegnspråk

For tegnspråktolker finnes ikke Tospråktesten. Alle institusjonene som tilbyr bachelor i tegnspråk, er skeptiske til en Tospråktest for tegnspråk. Dette har nok en sammenheng med studentgruppens sammensetning. I motsetning til talespråktolker, har de fleste studentene innen tegnspråk ingen forkunnskaper i tegnspråk når de starter på utdanningen. Det er derfor også bred enighet blant institusjonene om at bachelor bør være minimumskravet for å kunne tolke på tegnspråk. Dersom man innfører krav til forkunnskap i tegnspråk for alle bachelorutdanningene, vil en eventuell opptaksprøve for bachelorstudiet kunne tilsvare Tospråktesten og bidra til å sikre et minimumsnivå for tegnspråktolker som starter på bachelorstudiet. Som for talespråktolker, finnes det heller ingen utdanningstilbud for tegnspråktolker etter fullført bachelorgrad.

For tegnspråktolker er det heller ingen autorisasjonsprøve. Alle informantene er imidlertid positive til å innføre autorisasjonsprøve for tegnspråk, men de legger vekt på at den på ingen måte må erstatte utdanningen, men være en avansert ferdighetsprøve man kan oppnå med solid tolkeerfaring etter fullført utdanning. Vi foreslår derfor at man innfører autorisasjonsprøve for tegnspråk.

Behov for spesialisering og videreutvikling

Som evalueringen viser, er bachelorgrad i seg selv ikke tilstrekkelig til å bestå autorisasjonsprøven. Autorisasjonsprøven er en krevende ferdighetsprøve i praktisk tolking. Målgruppen er praktiserende tolker som gjennom erfaring som tolk, og eventuelt tolkeutdanning, har skaffet seg vært gode tolkeferdigheter. Det ville være positivt om tegnspråktolker fikk mulighet til å fortsette kvalifikasjonsløpet etter fullført bachelorgrad. Etersom tegnspråktolker ikke jobber som tolker uten utdanning (bachelor), vil det være naturlig å ha krav om bachelorgrad for søkere til autorisasjonsprøve for tegnspråk..

Undersøkelsen blant tolker viser at det er behov for spesialisering også etter fullført utdanning. I tillegg er det mange tolker som oppgir at de ikke har fått tilbud om utdanning. Også tolker i de høyeste kategoriene, som har både bachelorgrad og autorisasjonsprøve, uttrykker behov for videreutvikling, så slike emner kan tilbys til alle tolker som ønsker å utvikle sine ferdigheter. Det er i dag høy strykprosent på autorisasjonsprøven, også blant tolker med bachelorgrad. Dette viser at også tolker med fullført utdanning har behov for mer ferdighetsrettet videreutvikling, som for eksempel fagterminologi og simultantolking.

Informantene ved HVL foreslår at dagens kvalifiseringstilbud kan utvikles videre ved å tilby flere moduler og påbyggingsemner som kan tas fleksibelt og som gjør det mulig for tolker å oppdatere og utvide sin kompetanse over tid. De ser behov for en modell som ikke nødvendigvis krever en full bachelorgrad, men som kan gi tolker muligheten til å gradvis kvalifisere seg til høyere kategorier i tolkeregisteret gjennom kontinuerlig utdanning og profesjonsutvikling. Med andre ord en mer sammenhengende struktur hvor tolker kan bygge opp sin kompetanse gradvis gjennom moduler og påbyggingsemner, snarere enn å måtte forplikte seg til lengre utdanningsløp med en gang.

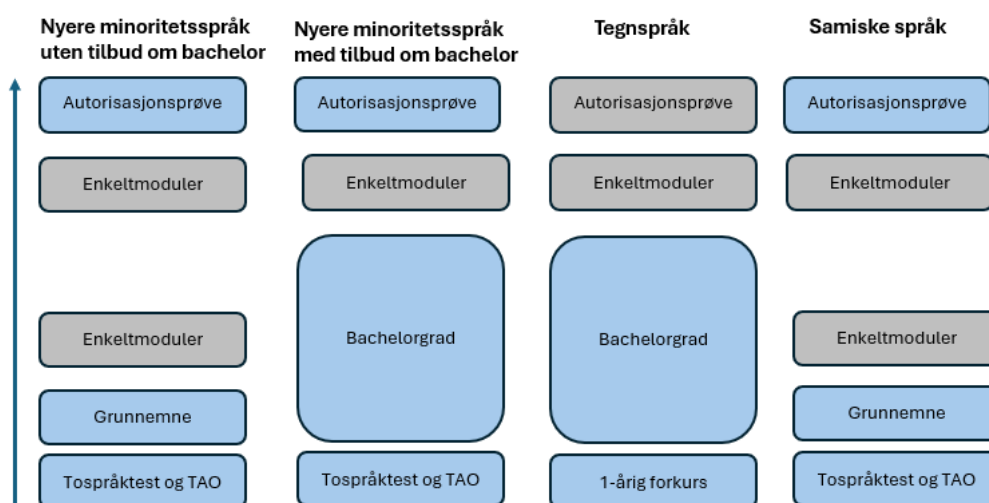
Nye moduler kan bidra til mer gradvis progresjon

En mulig løsning for å tilby muligheter for progresjon mellom grunnenne og bachelor, eller som videre påbygning etter endt bachelor, kan være å tilby flere enkeltemner/moduler. Dette kan for eksempel være simultantolking eller spesialisert fagterminologi som tolkene selv uttrykker behov for. Dersom man kunne tilby noen

emner som ikke var språkavhengige, kunne også tolker som hittil ikke har fått tilbud om utdanning i sine språk fått mulighet til faglig progresjon. En løsning kunne kanskje være å tilby språkuavhengig undervisning i enkelte emner, men å tilrettelegge eksamen for flere språk. Slike moduler burde også være tilrettelagt slik at de kan innpasses i en eventuell bachelorgrad på et senere tidspunkt. For de små språkene hvor tolker kanskje ikke får tilbud om bachelorgrad, vil det være spesielt viktig å sikre at de har et minimumsnivå av ferdigheter som kreves for tolketjenester av tilstrekkelig kvalitet.

Figur 11 viser hvordan slike moduler kunne fylt ut gapene i dagens tilbud på ulike nivå. I figuren har vi også lagt inn forslag om autorisasjonsprøve for tegnspråktolker, og krav om forkunnskaper til bachelorgrad i tegnspråk. De foreslåtte modulene som skal legges til rette for mer gradvis progresjon er ikke tenkt å ha innvirkning på plassering i kategoriene i registeret, men er ment som en hjelp for tolker som ønsker å videreutvikle seg og avansere i kvalifiseringsløpet.

Figur 11 Mulig utvidelse av kvalifiseringstilbudet for tolker i Norge

Når det gjelder utvikling av moduler innen grunnleggende ferdigheter, kan man for eksempel se til det pågående arbeidet i EU (2022-2025), hvor universiteter, mottaksmyndigheter og tolkeaktører samarbeider om å utvikle en standardisert rammeverk for modulbasert utdanningsprogram som skal sikre tilgang til tolker for innvandrere til EU.⁸ Dette rammeverket kan for eksempel benyttes som et innspill i arbeidet med å etablere minimumsstandarder for tolkeopplæring og kvalitetssikring av tolker i de laveste kategoriene.

EU-WEBPSI-prosjektet har som mål å forbedre tilgangen til essensielle tjenester for migranter og flyktninger gjennom styrking av offentlige tolketjenester i Europa. Prosjektet tar utgangspunkt i at effektiv kommunikasjon er avgjørende for integrering, og retter seg spesielt mot utfordringer knyttet til mangel på tolker og varierende kvalitet i tolkenivå, særlig for språk med begrenset tilgjengelighet.

⁸ [About read more – EU-Webpsi](#)

For å møte disse utfordringene har EU-WEBPSI utviklet en innovativ nettportal som tilbyr videoformidlet tolking, slik at nyankomne kan få rask og presis språkhjelp. Portalen inneholder flere viktige funksjoner: en opplæringsdel med undervisningsmateriale, et bestillingssystem som kobler offentlige tjenester med tolker og et brukervennlig videotolkingsverktøy.

Gjennom etablering av minimumsstandarder for offentlig tolkning og utvikling av løsninger for fjern- og videotolking, sikter EU-WEBPSI mot å sikre høy kvalitet på språkstøtte og lik tilgang til grunnleggende tjenester for alle nyankomne i EU.

EU-WEBPSI har utviklet åtte e-læringsmoduler for å veilede undervisere og sensorer i implementeringen av minimumsstandarder for offentlig tolkningstjenester (PSI). Disse modulene er designet for å øke opplæringskapasiteten innen PSI og dekker følgende emner:

1. Inntaksvurderinger: metoder for å evaluere potensielle tolkers ferdigheter før opptak til opplæringsprogrammer.
2. Grunnleggende tolketeknikker: opplæring i essensielle ferdigheter og metoder som kreves for effektiv tolking.
3. Etikk: retningslinjer og prinsipper for profesjonell og etisk opptreden i tolkeyrket.
4. Offentlig tjenester: forståelse av strukturen og funksjonen til offentlige tjenester for bedre kontekstuell tolking.
5. Spesifikasjoner for videoformidlet tolking (VMI): tekniske og praktiske aspekter ved å tilby tolketjenester via videoplattformer.
6. Spesifikasjoner for opplæring av tolker i språk med begrenset utbredelse (LLD): tilnærminger for å trene tolker i mindre vanlige språk.
7. Organisering av sertifiseringstester: veiledning i å planlegge og gjennomføre tester for å sertifisere tolker.
8. Tverrfaglig opplæring i samarbeid med VMI-tolker: fremme effektivt samarbeid mellom tolker og andre fagpersoner i videoformidlede settinger.

Hver modul inkluderer en manual med kursmateriale, videomateriale og webinarer, samt praktiske oppgaver. Materialet er utviklet på engelsk og er ikke språkspesifikt, slik at undervisere kan tilpasse dem til nasjonale kontekster. Disse modulene er tilgjengelige gjennom EU-WEBPSI-portalene og er ment å sikre teknisk implementering av de etablerte minimumsstandardene for PSI.

4.2 Hvordan sikre enhetlig kvalitet i utdanningene

Kvalifiseringstilbudet for tolker består av flere forskjellige tilbud ved ulike institusjoner, flere av disse er ganske nylig opprettet eller under utvikling. For eksempel er det i dag fire bachelorgrader for tolking, med svært ulike krav til forkunnskap. Det er også fra 2025 tre institusjoner som tilbyr grunnenne i tolking. Tolkeutdanningen er en profesjonsutdanning i utvikling, og alle institusjonene beskriver fagmiljøene som små og sårbare. Informantene ved OsloMet understreker behovet for mere stabile fagmiljøer og tydelige nasjonale rammeplaner, særlig dersom grunnutdanningen skal tilbys ved flere institusjoner. Dette er nødvendig for å sikre at kvalifiseringstilbudene møter både tolkenes og samfunnets behov på en tilfredsstillende måte.

4.2.1 Behov for nasjonale rammeplaner

Bruk av nasjonale rammeplaner i profesjonsutdanninger i Norge

Nasjonale rammeplaner og retningslinjer brukes i høyere utdanning for å sikre enhetlig kvalitet på tvers av institusjoner. De gir klare rammer for hva et studieprogram skal inneholde, både med hensyn til faglige krav, læringsutbytte og ferdigheter som skal oppnås. Hensikten er å sørge for at utdanninger på samme nivå gir sammenlignbare kvalifikasjoner, noe som fremmer mobilitet blant studenter og gjør det enklere for arbeidsmarkedet å vurdere kompetanse.

I Norge finnes det nasjonale retningslinjer og rammeplaner for mange profesjonsutdanninger, inkludert lærerutdanninger, helse og sosialfagutdanninger, og ingeniørutdanninger. Disse planene er utarbeidet av myndighetene i samarbeid med fagmiljøer og utdanningsinstitusjoner, og de setter klare krav til hva utdanningene skal inneholde for å sikre at kandidatene er godt kvalifiserte for yrkesutøvelse. Rammeplanene definerer blant annet læringsutbytte, praksisperioder og minimumskrav til faglig innhold, slik at profesjonsutdanningene møter både nasjonale standarder og behovene i arbeidslivet. Dette gir en felles plattform for utdanningene, samtidig som det sikrer kvalitet og tillit til de som fullfører utdanningen.

I profesjonsutdanninger er nasjonale rammeplaner og retningslinjer spesielt viktige for å sikre at utdanningene gir nødvendig kompetanse for yrkesutøvelse. Fordelene er at de sørger for en enhetlig standard på tvers av utdanningsinstitusjoner, noe som sikrer at alle kandidater har et minimum av felles ferdigheter og kunnskaper som kreves i yrket. Dette bidrar til å trygge kvaliteten på yrkesutøvelsen, uansett hvor i landet utdanningen er tatt, og gjør det lettere for arbeidsgivere å stole på at utdannede profesjonsutøvere er kvalifiserte. Videre legger rammeplanene til rette for at utdanningsløpene oppfyller nasjonale og internasjonale krav, noe som kan fremme mobilitet og muligheter til å jobbe i ulike deler av landet eller utlandet.

Ulempene ved nasjonale rammeplaner i profesjonsutdanning er at de kan begrense institusjonenes mulighet til å tilpasse utdanningen til lokale forhold eller spesifikke behov i arbeidsmarkedet. Strenge rammer kan gjøre det vanskelig å introdusere innovative løsninger eller tilpasse utdanningen til nye teknologier eller faglige trender som utvikler seg raskt i enkelte profesjoner. Dette kan hemme fleksibilitet og redusere muligheten for å skreddersy utdanningen etter både studentenes og arbeidsmarkedets skiftende behov.

Behov for nasjonale rammeplaner i tolkeutdanningene?

Informanter ved flere av utdanningsinstitusjonene etterlyser med samarbeid mellom miljøene, og felles normer og retningslinjer for undervisningen. Informantene ved HVL mener at selv om det eksisterer noe samarbeid, er det rom for mer formalisert samarbeid og kunnskapsutveksling mellom institusjoner som OsloMet, NTNU og HVL. Gjennom Nasjonalt fagråd for tegnspråk og tolking (NFRTT) er man nå i gang med å se på flere muligheter for samarbeid mellom de tre institusjonene. Slike samarbeid kan bidra til å styrke utdanningene gjennom deling av ressurser og felles standarder. Informantene ved OsloMet nevner blant annet at det er et mål å øke samarbeidet mellom studieretningene for tegnspråk- og talespråktolking, selv om de foreløpig opplever at de to profesjonene ofte opererer separat. Organiseringen av de to utdanningene gjør også at samarbeid er krevende. Siden tolking i offentlig sektor er nett- og samlingsbasert og norsk tegnspråk ikke er det, er det utfordrende å finne emner/undervisning etc. som kan tilbys i begge utdanninger.

På bakgrunn av ønskene om utvidet faglig samarbeid, diskuterte vi et eventuelt behov for nasjonale rammeplaner og retningslinjer i tolkeutdanning med informantene ved de ulike utdanningsinstitusjonene som tilbyr tolkeutdanning i Norge.

Meningene om hvorvidt tolkeutdanning i Norge burde vært rammestyrte er delte. Noen informanter mener at slike rammer kan bidra til en mer ensartet utdanning på tvers av institusjoner, men det er også bekymringer for at de kan bli for restriktive og hindre nødvendige tilpasninger som tar hensyn til de spesifikke behovene ved hver enkelt utdanningsinstitusjon.

Det er allikevel flere forhold som peker på et behov for tydeligere retningslinjer og standarder for undervisningstilbudene. Det er i dag store forskjeller mellom hvilke krav som stilles til forkunnskaper. For tilbud uten krav til forkunnskaper, er det enighet om at bachelorgradens ramme på tre år er for knapp. En nasjonal rammeplan for bachelorgrader i tolking, bør stille like krav til forkunnskap i alle språk. Samtidig må en slik rammeplan ta høyde for ulikhetene som er gitt av studentenes sammensetning og behovet for å tilpasse undervisningen til dette gjennom for eksempel deltidsstudier.

I praksis ville dette for eksempel kunne være at man tilbyr to ulike løp for bachelorgrad i tolking, hvor man i det ene har krav til forkunnskap og et treårig løp som i dag (180 studiepoeng), og hvor alternativet er et løp uten krav om forkunnskap som går over fire år (240 studiepoeng). Også når det gjelder grunnemne vil det være en fordel med en nasjonal rammeplan som kan bidra til å sikre at nivået er likt på tvers av de ulike tilbudene. For å understøtte dette arbeidet, kunne man for eksempel opprette et nasjonalt fagråd, på samme måte som man i dag har Nasjonalt fagråd for tegnspråk og tolking (NFRTT) som kunne jobbe med å standardisere alle tolkeutdanningene i Norge. I dette arbeidet vil det være sentralt å vurdere om de ulike kvalifiseringsnivåene bør knyttes opp mot det europeiske rammeverket for språknivåer, og om det bør stilles andre krav til forkunnskaper og krav til språknivå ved fullført utdanning. Som vi tidligere har påpekt, mangler det en systematisk skikkethetsvurdering av tolker i dag. Spørsmålet om hvordan dette bør håndteres kunne inngått som en del av arbeidet med utvikling av felles standarder og rammeplaner for et nasjonalt fagråd.

4.2.2 Rekruttering av undervisningspersonell

Kvalifiseringstilbudene påvirkes også i stor grad av hvem som underviser. Gode rekrutteringsprosesser sikrer at tilbudene har kvalifiserte fagpersoner som kan gi relevant og oppdatert undervisning og veiledning. Dette elementet er essensielt for at tilbudene skal være stabile, faglig solide og hensiktsmessig utformet. For å møte samfunnets behov for kvalifiserte tolker, er det viktig med et godt fagmiljø og kontinuerlig tilbud. For mange av språkene det er behov for, er fagmiljøene små i Norge. En langsiktig strategi og samarbeid på tvers av miljøer er derfor avgjørende for godt tilbud.

Når det gjelder bachelor i talespråk, fremhever informantene ved OsloMet at kvaliteten på undervisningen er nært knyttet til rekruttering av kompetente undervisere og språkveiledere. Fagmiljøet beskrives som faglig sterkt, men det er fortsatt behov for stabilitet og ressurser for å opprettholde et høyt kvalitetsnivå. Tolkeutdanning ved OsloMet er praksisnær og omfatter mange praktiske øvelser i små grupper. Utdanningen har også mange språkspesifikke emner. Dette krever betydelige ressurser, særlig til rekruttering og veiledning av timelærere og språkveiledere.

Samisk høgskole er i ferd med å bygge opp et utdanningstilbud i form av et grunnemne som skal tilbys fra 2025. De vil bruke nettverket sitt blant tolker for å rekruttere, i tillegg

til ressurser fra Universitetet i Nord og de samiske språksentrene. Det er også en mulighet å hente ressurser fra Sverige.

Når det gjelder norsk tegnspråk opplever alle institusjonene at det er en stor utfordring å rekruttere kvalifiserte undervisere. Alle beskriver fagmiljøet som lite og sårbart, og peker på behovet for å styrke rekrutteringsprosessene for å skape mer stabilitet og styrke kvaliteten i utdanningene. NTNU viser til at de prøver å bygge opp sin egen kompetanse ved å utdanne sine egne lærere og tilby stipendiatstillinger, men at det allikevel er behov for flere fagpersoner. Informantene ved alle de tre institusjonene er enige om at det er behov for mer samarbeid på tvers av fagmiljøene, for å sikre en bredere kompetansedeling og styrke det faglige fundamentet i tolkeutdanningene.

Undersøkelsen viser at alle miljøene som tilbyr utdanning i tolking for tegnspråk opplever at de er små og sårbare, og at de konkurrerer om de samme ressursene. Vi mener det er nærliggende å stille spørsmål om et tettere samarbeid og/eller en omorganisering av tilbudene, enten i antall institusjoner eller hyppighet i tilbudene, ville styrket tilbudet samlet sett.

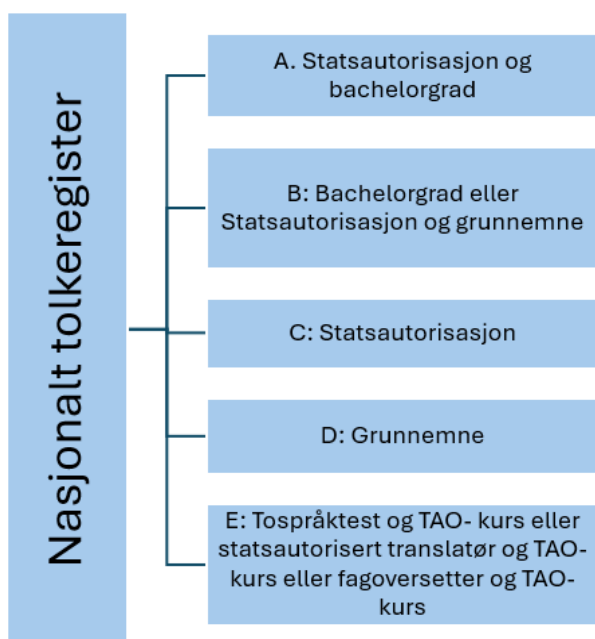
Også når det gjelder talespråk vil et styrket samarbeid på tvers av flere miljøer og mer kompetansedeling kunne bidra til bedre rekrutteringsprosesser, økt stabilitet og generelt god kvalitet i undervisningen. Samlet sett jobber institusjonene aktivt med å samarbeide med eksterne miljøer for å holde utdanningene praksisnære og oppdaterte, men det er rom for ytterligere samarbeid på tvers av både fagmiljøene og institusjonene, også på tvers av tegn- og talespråk. Særlig kan det se ut som at det er behov for å tenke nytt for å rekruttere kvalifiserte undervisere.

4.3 Har tolkeregisteret hensiktsmessige kategorier?

Det har vært et økende fokus på å profesjonalisere tolkefeltet og på utdanning av tolker. Det er samtidig kjennetegn ved tolkefeltet som gjør det utfordrende å skulle kreve at alle tolker har en bachelorgrad og/eller statsautorisasjon, og at det er behov for å tilby kvalifisering også på et lavere nivå.

Tolkeregisteret er inndelt i fem nivåer, som gjenspeiler ulike nivåer av kvalifisering og fullført utdanning. Kategoriene i Nasjonalt tolkeregister er knyttet til formelle kvalifikasjoner, og bør reflektere nivået på og progresjonen i kvalifiseringstilbudet. I dag er registeret strukturert med vekt på at utdanning skal gi uttelling i registeret. Altså at bachelorgrad gir høyere innplasseringskategori enn autorisasjonsprøven.

Figur 12 kategorier i nasjonalt tolkeregiſter

4.3.1 Bør det være krav om utdanning?

I intervjuene stiller informantene fra utdanningsinstitusjonene spørsmål ved at ufaglærte får plass i et slikt register. Informantene sikter både til at registeret ikke skiller tydelig på faglærte og ufaglærte tolker, og at man i det hele tatt kan anses som kvalifisert tolk, og utøve en profesjon, uten å ha tatt utdanning. Informantene viser til at ingen eller få profesjoner deles opp med nivåinndeling på denne måten, særlig er det uvanlig at man kan kvalifisere seg uten å ha tatt utdanning. De mener at tolkeutdanningen ikke bare kvalifiserer studentene til å utføre tolking på en profesjonell måte, men også bidrar til å etablere en felles yrkesidentitet som er viktig for kvaliteten og statusen til tolkeprofesjonen i Norge. Informantene er derfor opptatt av at registeret motiverer tolkene til å ta bachelorgrad. Samtidig peker de på at markedet er ustabil, og at språkbehovene varierer, noe som skaper utfordringer med å sikre høyt kvalitetsnivå på alle språk samfunnet har behov for. De peker på at registeret er bunntungt, og at utdanningsnivået samlet sett ikke er godt nok. Utdanningsinstitusjonene legger vekt på at det i dag ikke er et tydelig skille mellom faglærte og ufaglærte tolker i tolkeregiſteret, slik at brukerne får klar informasjon om kvalifikasjonsnivået til tolken.

Dette er viktige spørsmål og innspill som inngår i en større diskusjon om både hva nivået på tolkene og kvalifiseringstilbudene skal være, og hva som skal/bør stilles som krav for opplæring eller utdanning. Det er også et spørsmål om ressursbruk og hva som er mulig å oppnå på kortere og lengre sikt.

Det er i dag Tospråktesten/TAO-kurset og autorisasjonsprøven som gir grunnlag for oppføring i tolkeregiſteret uten utdanning. Tolker i dagens kategori C har ikke tatt utdanning, og har dermed ikke fått opplæring i profesjonen, men de har dokumenterte ferdighet i tolking på et høyt nivå, herunder er de testet i monologtolking og dialogtolking, etterfulgt av en eksaminasjon i tolketeknikk og tolkeetikk. Kandidatene må kunne uttrykke seg presist, korrekt og idiomatisk, følge profesjonelle tolkeprinsipper, samt ha bred kjennskap til offentlig sektor og relevant fagterminologi. Prøven tester kandidatenes

tolkeferdigheter på et avansert nivå, og er noe helt annet enn en test av generell språkforståelse.

Som både informantene peker på, og som vi forklarer nærmere i delrapport 1, er en utfordring med kategori E at tolkene i denne kategorien hverken har tatt utdanning i tolking eller har dokumenterte ferdigheter i tolking eller tolkens rolle og ansvarsområde. I forlengelse av dette blir spørsmålet om kategori E i det hele tatt skal være en kategori i tolkeregisteret, og om autorisasjonsprøven skal være en selvstendig kategori, eller først inkluderes i kombinasjon med utdanning.

På den andre siden kan enkelte tolker i kategori E ha lang erfaring og ha tilegnet seg mye praktiske ferdigheter, men ikke ha fått tilbud om, eller ikke hatt mulighet til å gjennomføre formell kvalifisering i sitt tolkespråk. Det kan derfor være stor variasjon i den reelle kompetansen til tolker i kategori E. Tolkere som har bestått autorisasjonsprøve uten å ha formell utdanning, har blitt testet i tolketeknikk og tolkeetikk, kompetanse de har opparbeidet seg gjennom lang erfaring som tolk. Samtidig er det studenter med bachelorgrad som er langt unna å kunne bestå autorisasjonsprøven, disse har den teoretiske kunnskapen, men mangler praktisk erfaring.

Selv om alle tolker ideelt sett burde hatt tolkeutdanning, er det forhold som peker i retning av et behov for kvalifisering på et lavere nivå. Tolkebehovet er hele tiden i endring og nye tolkebehov kan oppstå raskt. Det så vi for eksempel i forbindelse med Russlands invasjon av Ukraina, da det på kort tid oppsto et stort behov for tolker på ukrainsk. Dette taler for å ha et kvalifiseringstilbud på lavere nivå som er fleksibelt, og som kan kvalifisere tolker raskt. Kvalifiseringstilbudet må også ta hensyn til at tolker i offentlig sektor er frilansere (NOU 2014: 8), og at det ikke står noen fast jobb og venter på tolkene etter endt utdanning. Karriereløpets lengde for tolken er bestemt av markedets tolkebehov, noe som også taler for å ha et fleksibelt kvalifiseringstilbud på ulike nivå.

Samtidig som det er behov for kvalifiseringstiltak på et lavere nivå, er det viktig å sørge for at den laveste kvalifiseringskategorien gir tolkene *tilstrekkelige* kvalifikasjoner til å tolke i offentlig sektor og dekker offentlige organers behov for kvalifiserte tolker. Et sentralt spørsmål er om den laveste kvalifiseringskategorien (E), med Tospråktesten og TAO-kurset, men uten tolkeutdanning, dekker offentlige organers behov for kvalifiserte tolker på et lavere nivå.

Informantene fra OsloMet mener at også tolkebrukerne må vurdere tolkene, og prioritere dem som fungerer godt. Intervjuer med tolkebrukere viser imidlertid at dette ikke er realistisk, og at brukerne ikke selv er i stand til å vurdere tolkenes kompetanse godt nok.

4.3.2 Erfaringer med bruk av tolker i kategori E

Tolkebrukernes erfaringer

Vi har intervjuet et utvalg tolkebrukere, altså offentlige instanser som benytter tolk. Blant informantene er det få som oppgir at de har inngående kjennskap til Tospråktesten og TAO-kurset, men de aller fleste oppgir at de kjenner til Tolkeregisteret. Blant disse oppgir samtlige at de kjenner til at E er laveste kategori, men ikke alle vet hva som ligger til grunn for innplassering i denne eller øvrige kategorier i Tolkeregisteret. Flere oppgir også at de ønsker mer informasjon om hva de kan forvente av tolker i de ulike kategoriene.

Vi ønsker oss mer dialog med de som utdanner tolker, for å få mer kunnskap om hva vi kan forvente av de ulike tolkene, hva lærer de om de ulike etatene for eksempel. Vi vet egentlig litt lite om hva en E og D tolk er, hva kan vi forvente. (tolkebruker)

Det varierer blant oppdragsgiverne om de mener tolker i kategori E har gode nok kvalifikasjoner til å jobbe som tolker hos dem. Her må det presiseres at oppdragsgivere sjeldent selv kan vurdere kvaliteten på tolkens oversettelser mellom språkene. De vet derfor ikke hva som endres, legges til eller utelates i oversettelsene. Tolkebrukerne vi har intervjuet er i stor grad bevisste dette, og baserer primært sine vurderinger på hvordan tolken opptrer, tolkens rolleforståelse og nøytralitet.

Noen få av oppdragsgiverne vi intervjuet ga uttrykk for at tolker i kategori E kan egne seg i enkelte situasjoner, men ikke alle. Eksempler på situasjoner hvor kategori E kan brukes er foreldremøter på skole eller barnehage og time hos fysioterapeut eller helsestasjon. Noen oppdragsgivere ga uttrykk for at de i utgangspunktet ikke anså tolker i kategori E som «gode nok» til å tolke for dem, men at de likevel i noen grad bruker tolker i denne kategorien. Noen ga også uttrykk for at de ikke har god nok innsikt i tolkenes kvalifikasjoner til å vurdere kvalifikasjonsnivåene, men at de erfarer eller har inntrykk av at det varierer en god del hvor gode språkferdigheter tolkene har og hvor profesjonelt de opptrer. Det siste handler særlig om at en del tolker ikke alltid utviser god nok rolleforståelse og nøytralitet. Enkelte informanter påpeker at det også er utfordrende at enkelte tolker ikke har gode nok norskerferdigheter til å formidle det som blir sagt:

Jeg snakker selv [tolkespråket], så jeg har hatt 'gleden' av å overprøve noen tolker på det språket. Da har jeg måttet gripe inn og avbryte. Da er det ikke [tolkespråket] men norsken, det står på. Altså at oversettelsen ikke blir riktig. Så kvalitetssikring av norsknivå er også viktig. Ofte er det lite fokus på hvor mye norsk tolkene kan – det er bare fokus på tolkespråket. Jeg blir ofte veldig stressa når det er språk jeg ikke kan, for dette blir jo nedfelt i en rapport. Og noen ganger har vi måttet gå gjennom lydfiler på nytt, kanskje med en ny tolk, for å sjekke om det faktisk ble riktig oversatt. (tolkebruker).

Nesten alle informantene oppgir at de gjennomgående har bedre erfaringer med tolker i de høyere kategoriene, både fordi de har inntrykk av at språkferdighetene er bedre og fordi de opplever at tolker i de høyere kategoriene er mer profesjonelle, og at de har bedre rolleforståelse, strategier og metoder for å løse utfordringer som kan oppstå. Dette bidrar også til mer effektive tolkesamtaler, og er slik sett ressursbesparende. Samtidig understreker flere at de også kan ha negative erfaringer med tolker i de høyere kvalifikasjonskategoriene, og at det også finnes gode tolker i kategori E.

Selv om de fleste oppgir at de foretrekker å bruke tolker i de høyere kategoriene (ofte fra D og oppover), erfarer mange at det kan være utfordrende å rekruttere tolker fra de høyeste kategoriene. I enkelte av tjenestene bruker de stort sett alltid tolker i kategori E eller D, da de ikke klarer å rekruttere tolker fra høyere kategorier. Flere viser til at det er spesielt utfordrende å rekruttere tolker i høyere kategorier dersom det er snakk om fysisk oppmøte.

Selv om oppdragsgiverne erfarer at det varierer om tolkene i kategori E har gode nok kvalifikasjoner, påpeker flere at Tospråkstesten og TAO-kurset tross alt er bedre enn ingenting og at det er bedre å bruke tolker i kategori E enn å bruke ukvalifiserte tolker. Dette har blitt særlig tydelig i forbindelse med krigen i Ukraina, da det kom mange flyktninger på kort tid og det manglet kvalifiserte tolker. I en slik situasjon er det flere som oppgir at de er pragmatiske og 'tar det de kan få,' men at de erfarer at kvaliteten på tolkingen ikke er den beste blant de ukvalifiserte.

Det er ikke forsvarlig å bruke ukvalifiserte tolker, men vi ser ikke noe alternativ. Skal vi heller si, 'da får vi la være å snakke med deg?' Hvilken lov skal vi bryte? Vi har gått ut med fagmeldinger til de ansatte med informasjon om at de fleste tolkene på ukrainsk er ufaglærte, og at de derfor må være ekstra oppmerksomme. (tolkebruker)

Rutiner i forbindelse med bruk av tolk

Flere oppgir at organisasjonen/etaten de representerer har faste rutiner for hvordan de skal bestille tolk og at de høyeste kvalifikasjonskategoriene skal prioriteres. De færreste oppgir at de har noe system for å kvalitetssikre tolkene de benytter, og flere understreker også at de ikke har kompetanse eller forutsetninger til å gjøre en slik vurdering. De alle fleste tolkebrukerne opplyser at de legger til grunn at tolker som er oppført i nasjonalt tolkeregister, og anses som kvalifiserte tolker etter tolkeloven, har nødvendige språklige og tolkefaglige ferdigheter. Kun én informant, fra en større statlig virksomhet, oppgir at de har et eget system for å kvalitetssikre tolkene de benytter.

Vi er en av få organisasjoner som har sitt eget kvalitetssikringsprogram. Vi har en kvalitetssikring av tolker som skjer kontinuerlig, vi evaluerer tolkingen og tolkebrukerne er lært opp til å evaluere tolkingen under intervjuene. (tolkebruker)

Den samme informanten forteller at gjennomgang og evaluering av lydopptak av intervjuer er det viktigste virkemiddelet for å kvalitetssikre tolkingen, som utføres av en ekstern språkkonsulent.

Tolketilbyderes erfaring med tolker i kategori E

I tillegg til ovennevnte oppdragsgivere har vi intervjuet representanter for to virksomhetsinterne tolketilbydere om deres erfaringer med Tospråktesten og hvorvidt de vurderer denne som et hensiktsmessig kvalifiseringstiltak. Vi har også spurt dem om hvordan de vurderer tolker i ulike kvalifikasjonskategorier i Tolkeregisteret og hvilken policy de har for å prioritere tolker i ulike kategorier til oppdrag. Tolketilbyderne oppgir at de kjenner til Tospråktesten og hva den kvalifiserer for/til, samt at de kjenner til hva som ligger til grunn for innplassering i de ulike kategoriene i Tolkeregisteret. Informantene gir videre uttrykk for at de kjenner til hva som kreves for innplassering i de ulike kategoriene, om enn ikke svært detaljert. De gir også uttrykk for at det ikke alltid er tydelige forskjeller mellom tolker i ulike kategorier, men at erfaringen er at det er stort spenn mellom tolker innad i kategori E. Det er også i hovedsak innenfor kategori E at informantene har erfaring med tolker som fremstår som 'uprofesjonelle', men det understrekes at det også er tolker i kategori E som fungerer bra.

Den vesentligste tilbakemeldingen fra disse intervjuene er at Tospråktesten først og fremst er egnet som opptaksprøve for studier, og ikke som et kvalifiseringstiltak. Men samtidig gir informantene uttrykk for at de må være pragmatiske i en situasjon med stor etterspørsel etter tolker, spesielt innenfor språk som ukrainsk. Samtlige informanter oppgir at bestått Tospråktest og TAO-kurs er 'bedre enn ingenting,' selv om de foretrekker tolker i de høyere kvalifikasjonskategoriene. Dette gjelder spesielt tolkeoppdrag som omtales som krevende, for eksempel tolking av samtaler i barneverntjenesten og i forbindelse med alvorlig sykdom. Begrunnelsen for at de foretrekker å benytte tolker i de høyere kategoriene er ikke kun at tolkenes språklige nivå er høyere, men også at de fremstår som mer profesjonelle og har mer erfaring med og kompetanse på å håndtere vanskelige situasjoner.

Vi ser at kategori E tolkene fortere kan gli ut av den profesjonelle rollen. De har kanskje ikke nok opplæring i å bevare den nøytrale og upartiske rollen. (...) For eksempel hvis det oppstår misforståelse mellom en behandler og pasient, at man ikke selv skal gå inn å korrigere misforståelsen. At man skal fortsette å tolke. (...) Der har de bedre kvalifiserte tolkene metoder for å oppklare det uten at man faller ut av den upartiske rollen. Ansatt tolkesentral

Oppsummert er tolkebrukere og tolkeformidlere vi har intervjuet ganske samstemte når det kommer til erfaringer med tolker i kategori E og de øvrige kvalifikasjonskategoriene.

Den generelle tilbakemeldingen handler om at det er stor variasjon i kvaliteten på tolker i kategori E, og at det er en god del tolker i denne kategorien som ikke utviser god nok rolleforståelse og nøytralitet. Informantene har også *inntrykk* av at det språklige nivået er lavt blant noen av tolkene i kategori E, selv om de færreste tolkebrukere har forutsetninger for å vite dette med sikkerhet og/eller kvalitetssikre tolkingen og tolkene.

4.3.3 Våre forslag til endringer av kategorier i registeret

Bruk av tolker i kategori E

Det er bred enighet blant utdanningsinstitusjonene og tolkene selv om at det bør være krav om utdanning for tolker. Dersom man skal innføre et slikt krav, må man sørge for at man samtidig ivaretar kravene i tolkeloven i en overgangsperiode, altså at det er tilgang på et tilstrekkelig antall tolker med et minstekrav av kvalifikasjoner. Tolker i kategori E er stort sett veldig motivert for å ta utdanning, men det er i dag ikke plass til alle som vil. I noen språk er det derfor ikke tilstrekkelig dekning av tolker i de øvrige kategoriene. Et forslag er at det kunne være noen begrensninger for hvilke oppdrag tolker i kategori E kan utføre. Det kan kanskje være utfordrende å kategorisere oppdrag på denne måten, så en annen mulighet vil være å bare bruke tolker i kategori E dersom det ikke er tilstrekkelig med tolker på det aktuelle språket i kategoriene D-A.

På sikt bør det vurderes om tolker i kategori E skal anses som kvalifiserte tolker, ettersom det varierer om tolkene i denne kategorien har tilstrekkelige kvalifikasjoner. Det vil innebære at man i språk der det finnes nok tolker i de øvrige kategoriene, må bruke tolker fra høyere kategorier. På språk hvor det ikke er nok tolker i de øvrige kategoriene, kan man for eksempel ha et unntak som likevel åpner for å bruke tolker i kategori E. Et alternativ er å satse på grunnemne som det ordinære kvalifiseringstilbudet på laveste nivå. Tospråktesten vil fremdeles fungere som rekruttering til utdanning, og som kvalifisering for mindre språk med lav dekning av tolker. En slik endring vil innebære at grunnemne vil måtte tilbys til flere og på flere språk. Dersom det er vanskelig å få til grunnemne på alle relevante språk, kan man eventuelt utvikle og tilby et grunnemne som ikke er språkspesifikt til de mindre språkene. En slik endring vil forutsette økt satsning på utdanning, til fordel for kvalifisering på lavere nivå. Vårt forslag innebærer at tolker i kategori E på lengre sikt bare brukes i tilfeller hvor dekningen av tolker i de øvrige kategoriene er for lav, slik at det i utgangspunktet stilles krav til utdanning for tolker.

Som intervjuene viser erfarer tolkebrukere at det er stor variasjon blant tolker i kategori E, og at en del av disse tolkene ikke har gode nok språkferdigheter og ikke utviser god nok rolleforståelse. Samtidig gir tolkebrukerne uttrykk for at det er behov for kategori E, da det ikke er nok tolker i høyere kvalifiseringskategorier og de ikke får tak i høyere kvalifiserte tolker, og at kategori E tross alt er bedre enn å bruke ukvalifiserte tolker. Så lenge kategori E finnes i tolkeregisteret, og Tospråktesten og TAO-kurset ikke tester kandidatenes ferdigheter i tolking og kunnskap om tolkens rolle og ansvarsområde, mener vi det er viktig at tolkemyndighetene kommuniserer tydelig til tolkebrukere at tolker i kategori E kun har tatt en tospråklig test og fått en kort innføring i tolkes ansvarsområde, men at de ikke har dokumenterte ferdigheter i tolking.

Registeret bør reflektere progresjonen i kvalifiseringsløpet

Tolkebrukere som har brukt statsautoriserte tolker, har generelt god erfaring med disse. Evalueringen vår viser at statsautorisasjonsprøven anses som den mest avanserte ferdighetsprøven for tolker, og at mange tolker ikke vil kunne bestå autorisasjonsprøven etter fullført bachelorgrad, uten å opparbeide seg ytterligere erfaring og kompetanse. Det innebærer at dagens register ikke reflekterer den naturlige progresjonen i kvalifiseringstilbudet og at registeret ikke reflekterer nivåene på kvalifiseringstilbudene

på en god nok måte. Vi mener kan være hensiktsmessig å endre rekkefølgen på kategori B og C, slik at kategori B blir statsautorisasjon i tolking og kategori C blir bachelorgrad i tolking. Flere av informantene mener også at en slik endring vil være hensiktsmessig, og at rekkefølgen da vil samsvare bedre med progresjonen i kvalifiseringstilbudet.

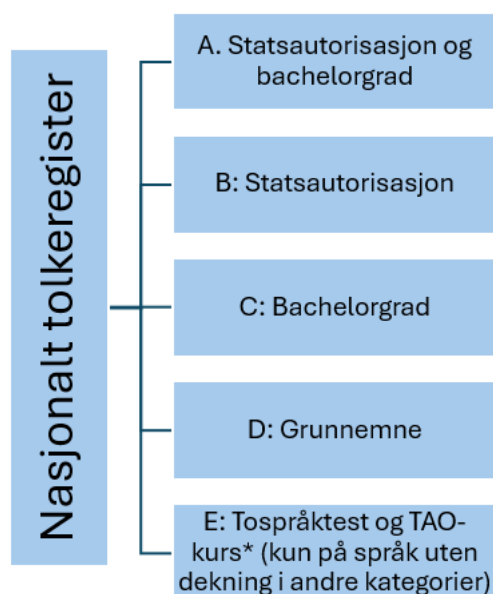
Evalueringen av autorisasjonsprøven vurderte den muntlige prøven som solid og i tråd med internasjonale standarder, men den hadde enkelte svakheter. Prøven testet kun konsekutiv tolking, og det ble ikke stilt noen krav til ferdigheter i skjermtolking, simultantolking eller prima vista tolking (tekst til tale), til tross for at disse tolkemethodene var etterspurt i praksis. Evalueringen anbefalte derfor at skjermtolking ble inkludert i prøven, og at det ble utviklet en tilleggsprøve i simultantolking og prima vista tolking for tolker som ønsket spesialisering. I tillegg ble det pekt på behovet for å samkjøre sensorpraksis med bachelorutdanningen for tolker i offentlig sektor for å sikre en mer ensartet vurdering. Til slutt pekte evalueringen på en svakhet i kvalitetssikringen av ordningen. Det fantes ingen klageordning for statsautoriserte tolker, og det var heller ingen krav til fornyelse av autorisasjonen, selv om tolker kan miste ferdigheter over tid.

Fornyelse av oppføring i registeret

Det manglende kravet til fornyelse som evalueringen pekte på, er et spørsmål flere informanter også har pekt på når det gjelder tolkeregiesteret, at det ikke kreves noen jevnlig fornyelse av oppføring i tolkeregiesteret. Tolking er en praktisk ferdighet som må holdes ved like. Dette kommer blant annet til uttrykk ved at utdanningene krever at Tospråktesten ikke kan være mer enn fem år gammel når man søker om opptak. Tolkeregisteret har imidlertid ingen krav til oppdatering og vedlikehold av kunnskap. Man kunne se for seg at tolker som ikke har hatt noen tolkeoppdrag på for eksempel fem år måtte fornye kvalifiseringen sin med enten Tospråktest eller autorisasjonsprøve, men på den andre siden kan dette fort føre til store administrasjonskostnader. Ettersom det ser ut til at det hovedsakelig er tolker i kategori E som sjelden eller aldri praktiserer som tolk, kan det hende at tiltakene vi foreslår i vil være tilstrekkelige.

Figur 13 viser hvordan kategoriene ville sett ut med våre forslag til endringer i nasjonalt tolkeregiester. I denne kategoriinndelingen er kategori A som i dag, tolker med både statsautorisasjon og bachelorgrad. Kategori B er tolker med statsautorisasjon, uavhengig av annen utdanning. Kategori C er tolker med bachelorgrad. Kategori D er tolker med grunnemne, som i praksis vil være minimumskravet dersom det er tilstrekkelig dekning av tolker på tolkespråket. Kategori E er en rekrutteringskategori, og kan brukes dersom det ikke er mange nok tolker i kategori A-D på det aktuelle tolkespråket. Spesialiseringsemnene/modulene vi foreslår å innføre, skal være «limet» mellom kategoriene, og vil hjelpe tolkene med progresjon i kvalifiseringsløpet, uten at de i seg selv bidrar til endring i kategorioppføring. Det betyr for eksempel at tegnspråktolker ikke kan oppføres i registeret før de har fullført bachelorgrad (kategori C), men dersom man innfører autorisasjonsprøve, vil de kunne avansere til kategori A, noe de ikke kan i dag.

Figur 13 forslag til endringer i kategoriene i nasjonalt tolkeregiester

*kategori E kan omfatte kvalifikasjoner som tidligere, herunder statsautorisert translatør og TAO-kurs eller fagoversetter og TAO- kurs. Altså tospråklige kvalifikasjoner uten tolkeutdanning.

4.4 Er ressursbruken i kvalifiseringstilbudene hensiktsmessig?

Ressursbruk referer til tilgjengelighet av nødvendige midler, inkludert tid, penger og infrastruktur, for å gjennomføre tolkekvalifiseringen. Dette omfatter både ressurser på utdanningsinstitusjoner og nasjonalt nivå, og må ses i lys av samfunnets og tolkenes behov. Behovet for tolkeloven følger av at det både har vært utfordringer med underforbruk av tolk i offentlig sektor og et underforbruk av kvalifisert tolk (blant annet NOU 2014:8) Prop. 156 (2020-2021) *Lov om offentlige organers ansvar for bruk av tolk mv. Tolkeloven* peker på at lave språkferdigheter og manglende opplæring i tolkens ansvar er blant de største utfordringene ved bruk av ukvalifiserte tolker, og at det vil være vanskelig å løse disse utfordringene uten å stille kvalifikasjonskrav. Det er samtidig en utbredt oppfatning blant både utdanningsinstitusjonene og tolkene, om at det bør være krav om utdanning for å kvalifisere som tolk.

Tolkemonitor viser at det i dag er god dekning av tegnspråktolker, med svært lite bruk av ufaglærte tolker. Denne situasjonen har vært stabil over tid⁹. Samtidig viser rapporten at dekningsgraden for mange av talespråkene er for lav, herunder flere av språkene det er størst behov for. Dette viser at det er behov for å kvalifisere flere tolker for en del språk. Selv om andelen tolkeoppdrag som har vært utført av kvalifiserte tolker har vært økende i flere år, økte antall tolkeoppdrag kraftig i 2023, slik at denne andelen gikk noe ned.

⁹ <https://www.imdi.no/om-imdi/rapporter/tolkemonitor-sprak-forste-halvar-2024/> og <https://www.imdi.no/om-imdi/rapporter/2024/tolkemonitor-lov-2023/>

IMDi forvalter tilskudd til kvalifiseringsordningene for tolker (Tospråktest, TAO kurs og autorisasjonsprøven), mens HVL får finansiering fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet til sine studietilbud for tolker. De andre studietilbudene blir finansiert over budsjettene til universitets- og høyskolesektoren. Selv om kvalifiseringstilbudene for tolker har ulike finansieringskilder, er det viktig å se dem i sammenheng dersom man skal tilstrebe en mest mulig effektiv ressursbruk for å møte samfunnets behov for kvalifiserte tolker og etterleve kravene i tolkeloven.

IMDis tilskudd til kvalifiseringstilbudene (Tospråktesten, TAO-kurset og autorisasjonsprøven) har økt de siste årene. Tolkeloven har medført en kraftig økning av søkere til kvalifiseringstilbudene. Blant annet har antallet søkere til Tospråktesten økt fra 847 i 2021, til 1908 i 2023, 1431 i 2024 og 1500 bare for første halvår i 2025. Andelen som består testen, har likevel ikke økt tilsvarende (205 i 2021 og 250 i 2024). Delrapport 1 viser at antallet som kvalifiseres ikke står i forhold til økningen i antallet som tar prøven, og peker på at dette innebærer en uhensiktsmessig ressursbruk. I følge IMDis årsrapport, har mye av økningen i tilskudd gått til nye administrative løsninger og digitaliseringsprosjekter som OsloMet har varslet vil gi effektiviseringsgevinster fra 2024 som vil være større enn økningen i tilskudd skulle tilsi.

Tabell 4 viser utviklingen i ressursallokering for de ulike tilbudene i perioden 2016-2023¹⁰

Tabell 4: Driftskostnader i kroner avrundet til nærmeste 1 000.¹¹

År	Tospråktest, TAO-test, og Autorisasjonsprøven	Tolkeutdannelse er alle talespråk samlet	Tolkeutdannelse innen tegnspråk	Total
2016	4 576 000			
2017	5 382 000			
2018	6 098 000			
2019	7 025 000	6 727 000	5 140 000	18 892 000
2017	5 382 000	6 391 000	4 842 000	16 615 000
2018	6 098 000	5 906 000	5 176 000	17 180 000
2019	7 025 000	6 641 000	5 921 000	19 587 000
2020	6 345 000	8 685 000	10 276 000	25 306 000
2021	14 200 000	10 334 000	11 594 000	36 128 000
2022	18 971 000	11 739 000	12 332 000	43 042 000
2023	19 008 000	13 377 000	12 107 000	44 492 000

Tabell 4 viser at tilskuddene til tolkekvalifisering (Tospråktesten, TAO-kurset og autorisasjonsprøven) ved OsloMet har vært økende de siste årene. Ressursbruken til utdanningene for tolker har derimot vært mer stabil over disse årene. Tabellen viser

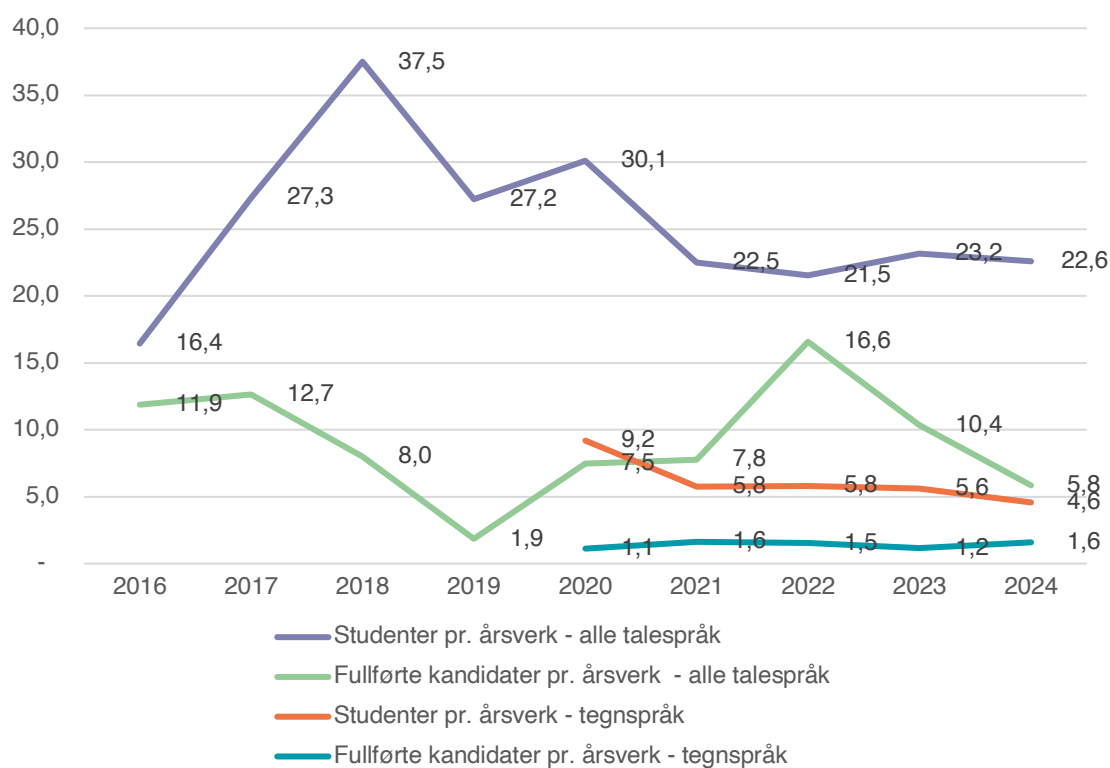
¹⁰ Tallene baserer seg på informasjon vi har fått fra de enkelte institusjonene. Det kan være noen avvik i hvordan de er beregnet både på tvers av institusjonene, og noen ganger mellom år, men overordnet vil de vise utvikling over tid. NTNU har ikke inkludert lønnskostnader i BA tegnspråk, så kostnadene for tegnspråkutdanningen er noe høyere enn det som kommer frem i tabellen. Tallene for Tospråktest, TAO-test, og Autorisasjonsprøven omfatter også Samisk høgskole fra 2022-2023.

¹¹ Tabellen sammenfatter kostnadene for alle tilgjengelige tilbud samlet for perioden 2019 til og med 2023.

videre at ressursbruken til utdanningene innen tegnspråk over perioden har vært omtrent like stor som den samlede ressursbruken for utdanningstilbudene til tolker i de vel 60 talespråkene som har utdanningstilbud.

Effektiv ressursbruk handler i stor grad om produktivitet, og hvor mange kandidater som fullfører utdanningstilbudene. Figur 14 viser hvor mange studenter tilbudene innen hhv tegnspråk og talespråk har per årsverk, og hvor mange studenter som fullfører per årsverk. Samlet viser denne figuren at produktiviteten er langt høyere for utdanningstilbudene for talespråk enn for tegnspråk. Tallene er ikke sammenlignbare. For talespråk inngår både bachelor (180 studiepoeng) og grunnetnemne (30 studiepoeng). Det er imidlertid vanskelig å skille disse, da mange studenter ved OsloMet tar grunnetnemne som en del av bachelor. I tillegg er det problematisk med et relativt stort antall studenter som er i permisjon, eller av andre grunner er til og fra i løpet studietiden.

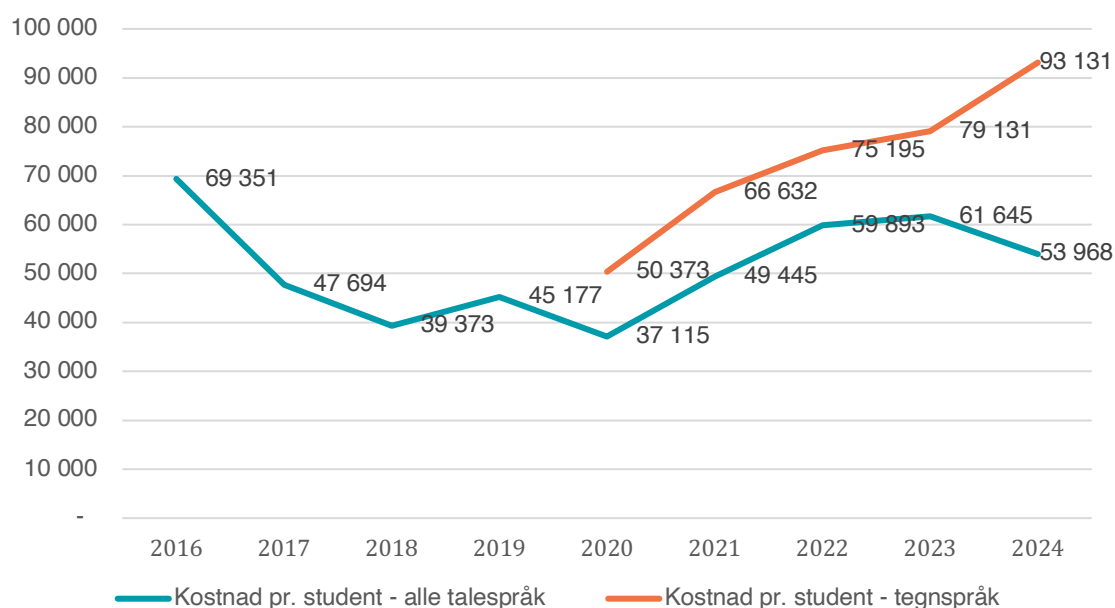
Figur 14 Produktivitet pr. årsverk innen tegnspråk og alle talespråkutdanninger¹²

Figur 15 viser at også kostnadene per student er høyere for utdanningstilbudene i tegnspråk sammenlignet med for talespråk. Kostnadene har vært økende over perioden, mens utviklingen for kostnadene til talespråkutdanning har vært mer stabil. Kostnadene kan ikke sammenlignes direkte ettersom utdanningstilbudene er svært ulike.

¹² Vi mangler regnskapstall fra HVL fra før 2019, historikken er derfor ikke komplett.

Figur 15 Kostnad pr. student for alle talespråk og tegnspråk, hele kroner¹³.

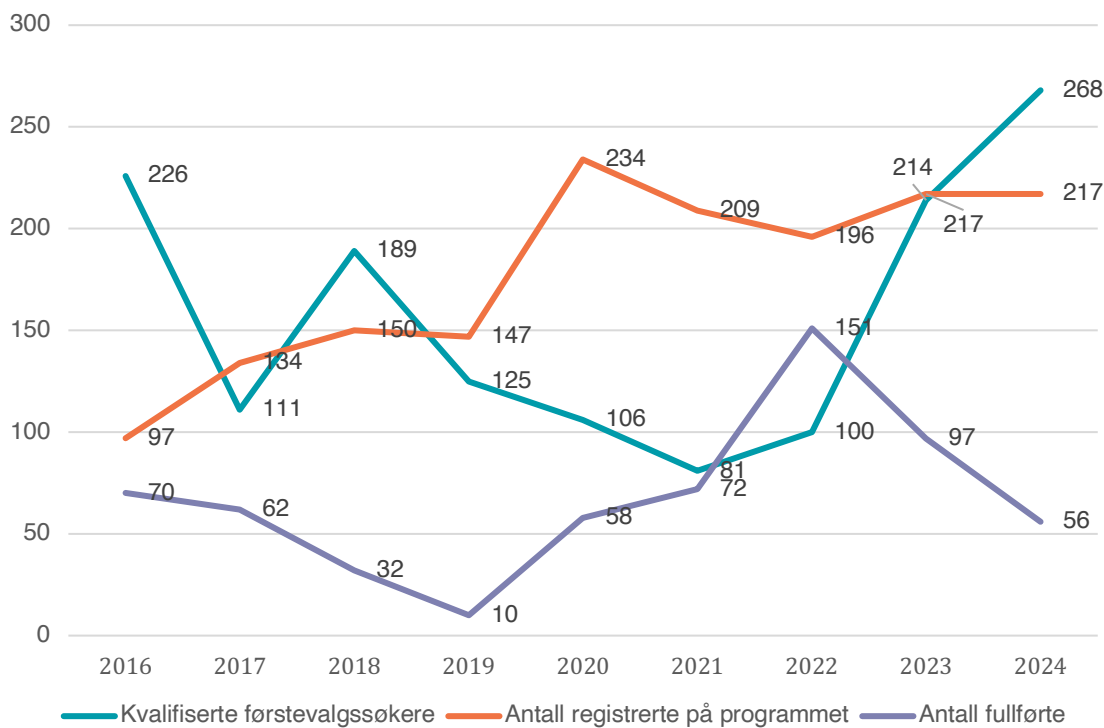

Utdanningen for tegnspråktolker er kostbar, særlig er praksisperiodene kostnadsdrivende. Utdanningsinstitusjonene har store utgifter til reise og opphold for studentene. Også tolkeutdanning i talespråk er ressurskrevende og har utgifter knyttet til innleie av eksterne fagpersoner, blant annet i forbindelse med praktiske øvelser. Tidligere var institusjonene kritiske til finansieringskategorien tolkeutdanningene var plassert i. Kunnskapsdepartementet har imidlertid endret finansieringskategoriene fra 1. januar 2025, og ifølge OsloMet er plasseringen av tolkeutdanningen nå mer i tråd med institusjonenes oppfatning av hvor de bør være, selv om de fremdeles mener at de er underfinansiert.

Figur 16 og 17 viser utvikling i perioden i antall kvalifiserte førstevalgssøkere, antall studenter som er registrert på programmet (i høstsemesteret), og antall studenter som fullfører per år i perioden 2020-2024. Antallet søkere til tolkeutdanningene i talespråk har økt kraftig de siste årene. Antall som er registrert på programmet har også økt noe, mens antall som fullfører ikke har økt tilsvarende. Antallet som fullfører bachelorgraden og grunnemnet ved OsloMet eller HVL varierer ganske mye fra år til år. Tallene er oppgitt for studenter som har studieplass ved institusjonene hvert år, med andre ord er alle studenter i det fireårige bachelorløpet inkludert i antall plasser/studenter. Det er vanskelig å skille ut nye studenter hvert år, da mange for eksempel har permisjoner og er til og fra i løpet av studietiden.

¹³ Vi mangler regnskapstall fra HVL fra før 2019, historikken er derfor ikke komplett.

Figur 16 Alle talespråk: kvalifiserte søkere, registrerte på programmet, og fullførte pr. år

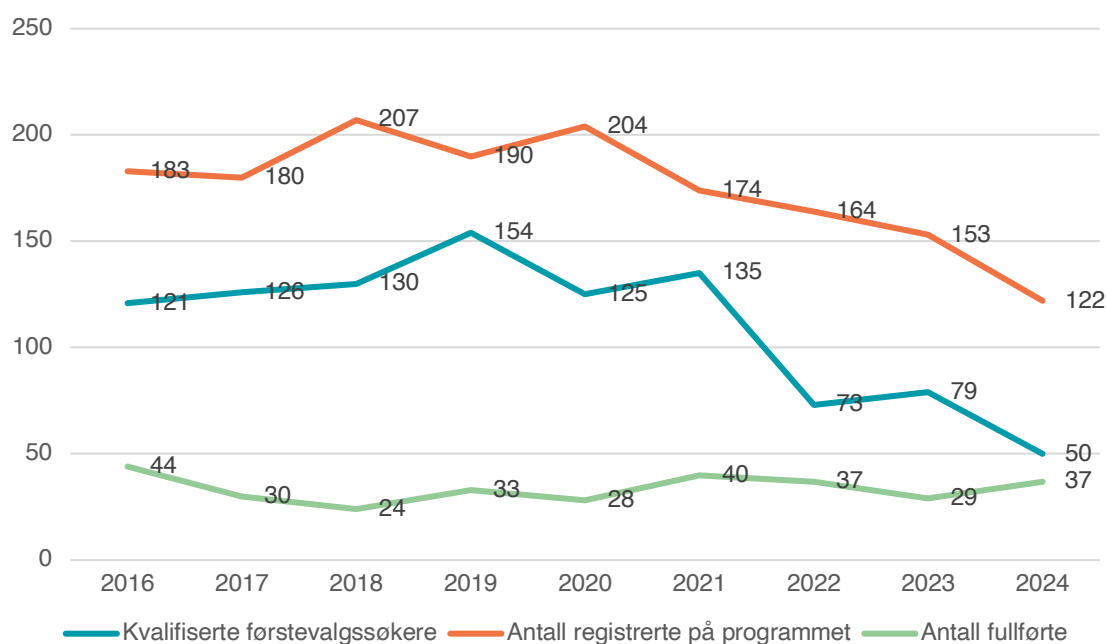

For tegnspråk (figur 17) har det vært en nedgang både i antall søkere og antall studieplasser. Noe av dette skyldes en nedgang i andel søkere da OsloMet innførte krav om forkunnskaper i tegnspråk. Andelen som fullfører, er relativt stabil. Samlet er det drøyt 30 studenter som fullfører årlig. Omtrent halvparten ved OsloMet, og gjennomsnittlig 9 ved NTNU og 7 ved HVL. Også tallene for tegnspråk viser alle studenter som er i det treårige bachelorløpet. Institusjonene forteller at det er en del frafall i løpet av studiet. Mange studenter kjenner lite til både tegnspråk og tolking før de starter, og ombestemmer seg underveis. Mange blir også overrasket over arbeidsmengden og kravene de møter. Informantene ved NTNU viser til tilsvarende tall både i andre europeiske land og i USA, blant annet dokumentert gjennom forskning¹⁴.

Hos NTNU er problematikken likevel en annen, studentene velger studieretning etter andre år, og blant dem som da velger profesjonsutdanning i tolking, er det lite frafall. Men det er relativt få som søker seg inn på profesjonsutdanning i tolking, og det er ledige studieplasser. Informantene ved NTNU understreker derfor at det ikke er frafall, men rekruttering som er avgjørende for å dekke samfunnets fremtidige behov for tolker som kan tolke mellom norsk og norsk tegnspråk, ledsaging, beskrivelse og tolking for personer med kombinerte sansetap og skrive- og tolking.

¹⁴ Hale, Kimberly J. and Petronio, Karen, "One interpreter education program, two sites: A comparison of factors and outcomes" (2009). *EKU Faculty and Staff Scholarship*. 581.

Figur 17 Tegnspråk: kvalifiserte søkere, registrerte på programmet, og fullførte pr. år.

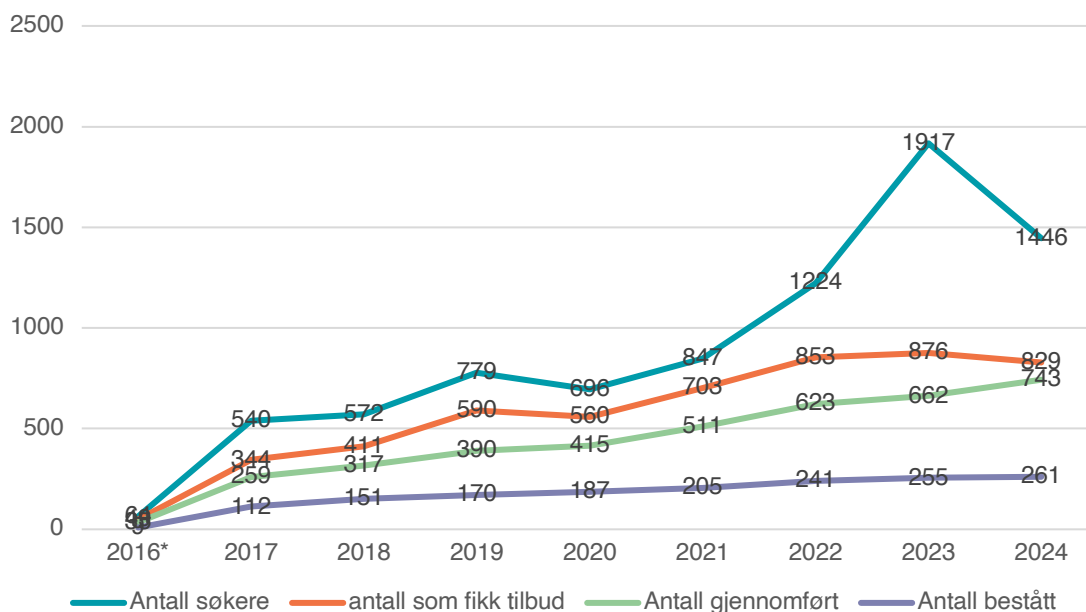

Resultatene viser at det i dag brukes mye ressurser på utdanning for tegnspråktolker sammenlignet med utdanning for tolker i talespråkene. Samtidig er dekningen av tegnspråktolker vurdert som god, mens det er mangel på talespråktolker i mange språk. Vi anbefaler derfor at man øker antallet studieplasser for talespråktolker slik at man kan imøtekomme samfunnets behov for tolker og oppfylle kravene i tolkeloven. Det er spesielt viktig at flest mulig tolker som i dag ikke har noen utdanning, får tilbud om grunnenne.

Selv om tegnspråkstudiet er ressurskrevende er det grunn til å vurdere om studentmassen kunne vært fordelt på færre enn tre institusjoner. For eksempel kan man endre organiseringen av tilbudet til tegnspråktolker slik at institusjonene ikke har opptak hvert år, og at de samarbeider om hvilke år de har oppstart. En slik løsning vil også kunne frigjøre ressurser til andre utdanningstilbud som det er større behov for. For eksempel innen enkeltemner/moduler. Dersom det innføres et krav om forkunnskap, og bachelorgraden blir fireårig, kan det tenkes at de som søker er mer motiverte, og at det blir mindre frafall underveis i studiet. Ved å samle hvert årskull på færre institusjoner kan studentgrupper i hvert kull bli litt større, og dette kan kanskje også føre til bedre læringsmiljø.

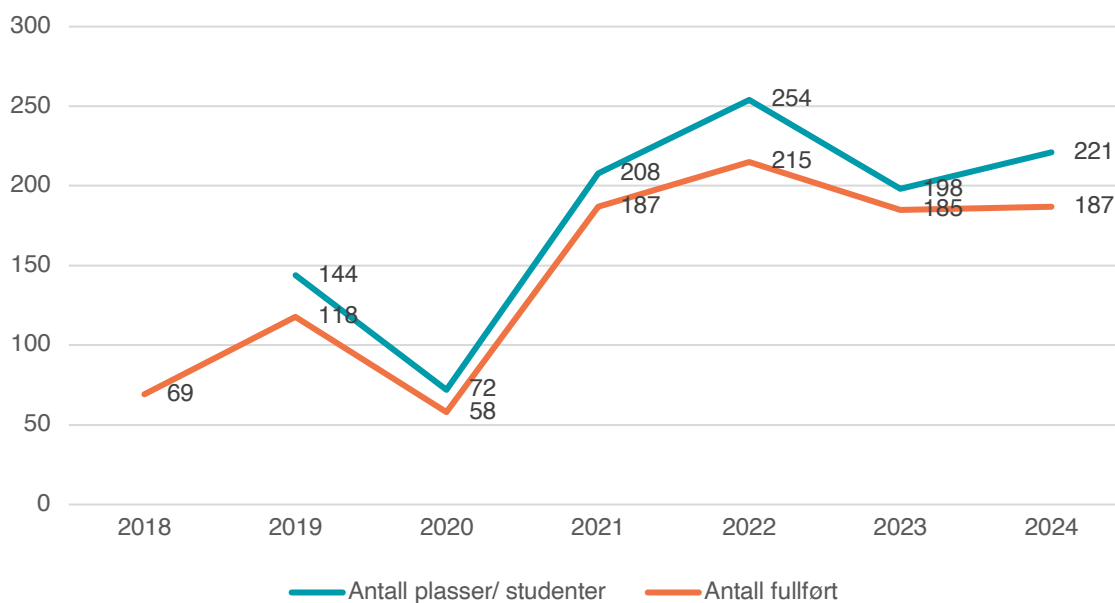
For Tospråktesten og autorisasjonsprøven (figur 18 og 19) har det også vært en stor økning i antall som søker etter at tolkeloven ble innført. OsloMet oppgir at omtrent en tredjedel av de som søker seg til Tospråktesten ikke oppfyller kravene for opptak. Det er også en stor andel som ikke møter opp til testen de har fått tilbud om, i tillegg til at strykprosenten er høy. Den har ligget på over 50 i hele perioden, og var i 2023 og 2024 på hhv 62 og 65 prosent. Mulige effektiviseringstiltak diskuterer vi nærmere i delrapport 1. Blant tiltakene som foreslås vurdert er mer informasjon om hva prøven krever med flere eksempeltekster, utarbeidelse av nytt testbatteri og pilotering av ny prøve med bruk av dialoger. Videre foreslår vi at det gjennomføres en kartlegging av norsk kvalifikasjonene til henholdsvis de som stryker og består med tanke på om det bør innføres endrede krav til norskkferdigheter, og at det vurderes innføring av en maksimumsgrense for hvor mange ganger en kandidat kan avlegge prøven, alternativt karenstid. Vi anbefaler også en gjennomgang av sensurskjemaet.

Figur 18 Tospråktesten: søkere, antall som fikk tilbud, antall gjennomført og antall bestått¹⁵

Alle som består Tospråktesten får tilbud om å ta TAO-kurset, og flertallet gjør det. Antallet som fullfører TAO-kurset har vært ganske stabil siden 2021.

Figur 19 TAO-kurset: antall som fikk tilbud og antall fullført

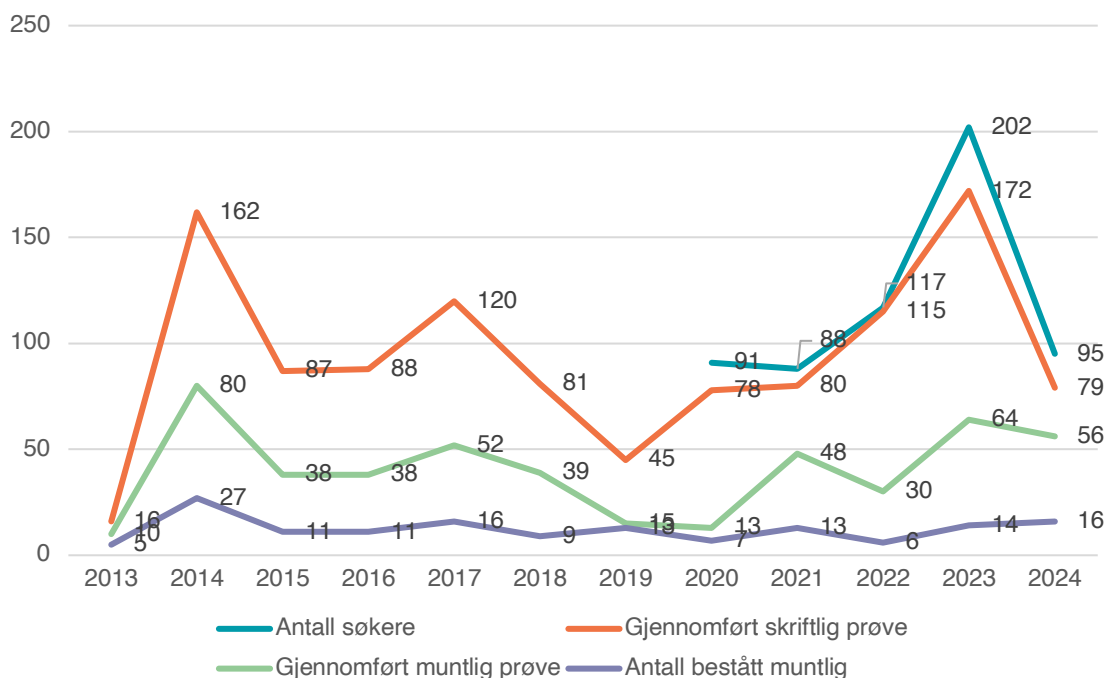

¹⁵ Tallene omfatter også Samisk høgskole for 2023 og 2024.

* Kandidatene var håndplukket av IMDi i 2016.

For autorisasjonsprøven har det vært en økning i andelen som gjennomfører skriftlig prøve, men andelen som består muntlig prøve er ganske stabil, og strykprosenten er høy.

Figur 19 Autorisasjonsprøven: søkere, antall som gjennomførte skriftlig og muntlig prøve og antall bestått

I 2022 ble det som opptakskrav for autorisasjonsprøven innført krav til norskkunnskaper tilsvarende kravet for generell studiekompetanse. Målet var å sikre bedre egnede kandidater og redusere strykprosenten. Norskkravet er regulert i forskrift til Tolkeloven. Norskkravet har imidlertid ikke hatt den ønskede effekten, og strykprosenten på silingsprøven har fortsatt å øke. I resultatrapporten for autorisasjonsprøven 2023, påpeker OsloMet at kravet ikke har vært så effektivt som ønsket, og at det viser seg at de ulike veiene til dokumentasjon ikke vurderer norskkunnskapene like strengt. I tillegg stilles ingen krav til kunnskaper i det andre tolkespråket.

Fra og med 2022 kunne kandidater med bachelorgrad i tolking i offentlig sektor fra et norsk universitet eller en norsk høyskole fritas fra skriftlig prøve. Formålet var å gi et gode til de som har investert i en bachelorgrad i tolking, basert på en antakelse om at disse gjennom studiet og gjennom arbeidserfaring som tolk ville være godt egnet til å bestå ferdighetsprøven.

I 2023 hadde 26 kandidater bachelorgrad, hvorav kun 3 (12 %) bestod ferdighetsprøven. Til sammenligning avla 38 kandidater uten bachelorgrad prøven, hvorav 11 (29 %) bestod. Dette tyder på at fritaket fra silingsprøven ikke fungerer som tiltenkt og kan bidra til økt strykprosent på ferdighetsprøven. Den foreløpige konklusjonen til OsloMet er at også bachelorgradskandidater bør gjennomføre silingsprøven, da de som består denne, har større sannsynlighet for å bestå ferdighetsprøven.

Av de 172 kandidatene som gjennomførte den skriftlige prøven i 2023, bestod 34 kandidater, noe som tilsvarer en bestått-andel på 20 %. Dette er en nedgang fra 2022, hvor bestått-andelen var 34 %. En sammenligning over flere år viser en synkende bestått-andel: 40 % (2020), 39 % (2021), 34 % (2022), og 20 % (2023).

Av 64 kandidater som gjennomførte muntlig ferdighetsprøve i 2023, bestod 14 kandidater (22 %). Dette resulterte i at 14 nye tolker kunne søke IMDi om bevilling som statsautorisert tolk i språkene latvisk, polsk, portugisisk og arabisk. Det var ingen som bestod prøvene i språkene thai, bulgarsk eller tyrkisk, samt utsatte prøver fra 2022 i sorani, somali og rumensk.

For å redusere strykprosenten på autorisasjonsprøven, er det viktig å tydeliggjøre forskjellen mellom kvalifikasjoner oppnådd gjennom utdanning og det som kreves for å bestå autorisasjonsprøven, for å unngå feiloppfatninger om kompetansenivået til nyutdannede tolker. Det bør legges stor vekt på å informere om nivået på prøven for å redusere antall kandidater som ikke er kvalifiserte. OsloMet jobber med forbedringsarbeid og modernisering av autorisasjonsprøven i etterkant av evalueringen fra 2021. De ønsker blant annet å ha krav om at kandidater må være oppført i tolkeregisteret for å ta prøven. På denne måten vil de sikre at kandidatene minst har forkunnskaper i form av Tospråkttest og TAO-kurs. Dersom man innfører spesialiseringsmoduler som kan tas etter fullført bachelorgrad, vil dette også kanskje bidra til å signalisere at prøven krever et høyere nivå, og bidra til at flere venter med å ta prøven til de er kvalifiserte.

5 Våre vurderinger og anbefalinger

5.1 Kvalifiseringstilbudets innhold

Selv om etterspørselen etter tolkeoppdrag har økt betydelig, viser Tolkemonitor at en økende andel av oppdragene dekkes av kvalifiserte tolker. Flere språk har fått vesentlig høyere dekning enn tidligere, og flere språk har nå en tilfredsstillende balanse mellom antall tolker og antall oppdrag, noe som reduserer behovet for å bruke ufaglærte tolker. Selv om det fortsatt er utfordringer, spesielt med underdekning i enkelte språk, viser dette en positiv utvikling i kvalitetssikringen av tolketjenester i offentlig sektor, og at utdanningsinstitusjonene gjør en god jobb.

Allikevel viser evalueringen at det er rom for forbedring når det gjelder utdanningenes innhold og tilgjengelighet. Undersøkelsen blant tolker viser at det er ønske om å videreutvikle kompetanse blant tolker på alle nivåer. I det følgende oppsummerer vi våre vurderinger og anbefalinger for de ulike problemstillingene vi har belyst når det gjelder kvalifiseringenes innhold og organisering.

Ulike krav til forkunnskaper

I praksis har alle kvalifiseringstilbudene innen talespråk krav til norskkunnskaper som kan dokumenteres på ulike måter. Det er mulig at de ulike alternativene dette kan dokumenteres på i praksis kan føre til at nivået er noe ujevnt ved oppstart. I delrapport 1 har vi anbefalt at OsloMet kartlegger om det er systematiske forskjeller mellom disse, og på bakgrunn av dette vurderer om det bør stilles krav til at forkunnskaper i norsk bør være bestått norskprøven B2s delprøver lytteprøve og muntlig prøve eller at man hever karakterkravet til for eksempel 4 i norsk på VG3.

Tolkeutdanningene i talespråk stiller også krav om bestått Tospråkttest. Det vil si at studentene må ha kunnskaper i både norsk og tolkespråk. Tospråkttesten anses å ligge på et nivå opp mot B2. Ettersom utdanningene for talespråk har lite vekt på språklige ferdigheter, er det ekstra viktig at nivået på forkunnskaper er tilstrekkelig høyt. Når det gjelder de tre bachelorutdanningene i tegnspråktolkning, er det to som ikke har krav til forkunnskaper, mens en av dem har krav om tilbakelagt A2 nivå i tegnspråk. Samlet sett er det behov for å redusere ulikheter i hvilket nivå som kreves for kvalifiseringstilbudene. Det må sikres at Tospråkttesten er på samme nivå, og det bør være tydelig hvilket nivå dette skal være, for eksempel B2 nivå i begge språk. Vi foreslår derfor å knytte språknivåene i alle kvalifiseringstilbudene opp mot det europeiske rammeverket for språknivåer, slik at det blir tydeligere hva som kan forventes.

Når det gjelder tegnspråk bør det innføres krav om forkunnskap eller et fireårig løp for alle bachelorutdanningene.

- Vi anbefaler å vurdere om kravet til forkunnskaper i norsk er tilstrekkelig høyt på bakgrunn av anbefalingen i delrapport 1.
- Vi anbefaler at det innføres krav om forkunnskap for bachelorgradene i tegnspråk.
- Vi anbefaler å knytte språknivåene i alle kvalifikasjonstilbudene opp mot nivåene i det felles europeiske rammeverket for språk.

Forskjeller i innhold i kompetanse

Som en konsekvens av ulike krav til forkunnskaper, er det klare forskjeller i studiepoengfordelingen mellom tolkefaglige og språkfaglige emner, avhengig av om

utdanningen er har krav til forkunnskap eller ikke. Utdanningene i norsk tegnspråk har en større andel språkfaglige emner, mens tolkeutdanningene for minoritetsspråk konsentrerer seg om ferdigheter knyttet til tolking og profesjonsetikk, da det forutsettes at studentene har tilstrekkelige språkkunnskaper. Tolkeutdanningene i nyere minoritetsspråk forutsetter at studentene allerede behersker tolkespråket godt. Det legges derfor lite vekt på det språkfaglige i utdanningen, og studentenes språkkunnskaper testes i liten grad underveis i studiet. Dette kan være en utfordring i tilfeller hvor studentenes språkkunnskaper ikke er tilstrekkelig, og mer språkopplæring burde vært inkludert i utdanningen. En måte å forbedre og videreutvikle språknivået i alle fall i norsk, ville være å innføre emnet «norsk for tolker» som tidligere ble tilbudt ved OsloMet tidlig i studieforløpet. Evalueringen viser også at studentenes **sluttkompetanse** vurderes som svært sprikende, og dette taler også for at det er behov for å styrke studentenes språkkunnskaper. For bachelorgradene uten krav til forkunnskap er det bred enighet om at et treårig løp er for lite. Samlet sett er det sannsynlig at tilbudene slik de er utformet i dag, i ulik grad sikrer kompetanse innen både språk, tolketeknikk og tolkeetikk. Også **tolkenes egen opplevelse av læringsutbyttet** reflekterer at det er praksis og språkopplæring de opplever som mest nyttig. Dette reflekterer at tolking er et praktisk yrke, og at behovet for å videreutvikle ferdigheter på disse områdene er stort.

- Vi anbefaler at den språkfaglige delen av undervisningen styrkes for talespråkutdanningene på alle nivåer og gjennom studieløpet.
- Vi anbefaler at man tilbyr emnet «norsk for tolker» tidlig i studiet for studenter som har norsk som fremmedspråk.

Praksis innlemmes i undervisningen på ulike måter

Alle utdanningene legger vekt på praksis, men på ulike måter. Mens tolkeutdanningene for tegnspråk har formelle praksisperioder i løpet av studiet, er praksisen mer integrert i undervisningen for nyere minoritetsspråk. Samtidig tar undervisningen i nyere minoritetsspråk utgangspunkt i at mange studenter har tolkeerfaring de kan dra veksler på. Det legges vekt på samarbeid med eksterne aktører for å simulere mest mulig realistiske øvelser og relevant terminologi. Ettersom disse utdanningene er organisert som deltidsstudier, er det også mindre aktuelt å ha lange sammenhengende perioder med praksis. Selv om alle utdanningene har vekt på praksis, er det fremdeles et ønske blant tolker om mer praksis og observasjon. Det ville også kunne styrke de praktiske ferdighetene om man innførte en formell mentorordning etter fullført utdanning hvor nyutdannede tolker kunne få veiledning fra mer erfarne tolker i en periode.

- Vi anbefaler at det innføres en formell mentorordning etter fullført utdanning for både tegn- og talespråktolker.

Behov for videreutvikling av kompetanse

Tolkene har de samme behovene for å videreutvikle sin kompetanse på tvers av utdanning og språk. Størst er behovet for å videreutvikle kunnskaper innen spesialisert fagterminologi. I tillegg kommer både språkferdigheter og spesifikke arbeidsmetoder opp som viktige områder. For talespråktolker gjelder dette simultantolking, mens for tegnspråktolker gjelder det primært områder som taletolking og haptisk kommunikasjon. For alle er det særlig juridisk- og helseterminologi det er behov for. Vi foreslår derfor at det tilbys enkeltemner/moduler som gir tolkene mulighet til å videreutvikle sine kunnskaper. Dersom noen av disse modulene kunne være språkuavhengige, ville det også gi tolker på språk hvor det sjelden tilbys utdanning mulighet til å videreutvikle kompetansen sin. Undervisningen kunne være språkuavhengig, mens man for eksempel tilpasset eksamen til de enkelte språkene.

- Vi anbefaler at det innføres emner/moduler på ulike nivå som gir tolkene bedre progresjonsmuligheter og spesialisering i emner som fagterminologi og simultantolkning.

Opplevde mangler ved kvalifiseringstilbudet

Evalueringen viser at det er forbedringspotensial både når det gjelder innhold og tilgjengelighet i dagens kvalifiseringsordning. I tillegg til å videreutvikle tilbudene, er det behov for å tilby utdanning på flere språk. Kapasiteten dekker i dag ikke samfunnets behov for tolker på alle språk, det er også et ønske fra flertallet av tolker av tolker som i dag ikke har utdanning å kunne ta utdanning. Også blant dem som har utdanning er det et ønske om påfyll av kompetanse. Funnene avdekker også mangler ved både Tospråktesten og TAO kurset som reiser spørsmål ved om tolker med disse kvalifikasjonene er tilstrekkelige for å dekke samfunnets behov for kvalifiserte tolker. Det er derfor viktig at flest mulig tolker får mulighet til å grunnenne.

- Vi anbefaler at man øker kapasiteten for å kunne tilby utdanning til flere studenter og på flere språk, slik at flest mulig tolker får en grunnleggende tolkeutdanning.

5.2 Helhet og sammenheng i tilbudene

Tolkeloven har medført et økende fokus på å profesjonalisere tolkefeltet og på utdanning av tolker. Kvalifiseringstilbudet består av flere forskjellige tilbud ved ulike institusjoner, flere av disse er ganske nylig opprettet eller under utvikling. Gjennomgangen av kvalifiseringstilbudene for tolker viser at det er rom for forbedring både når det gjelder sammenheng og kvalitetssikring mellom tilbudene. Tolkeregisteret skal gjenspeile ulike nivåer av kvalifisering, og bør reflektere nivået på og progresjonen i kvalifiseringstilbudet. Det er viktig at tolkebrukere får god informasjon om tolkenes kvalifikasjoner. Den store økningen i antall tolkeoppdrag, gjør det også aktuelt å se på prioriteringer i ressursfordelingen. Under oppsummerer vi våre vurderinger og kommentarer knyttet til disse problemstillingene.

Utformingen av tilbudene bør gi rom for flere progresjonsmuligheter

Det er behov for flere muligheter til å videreutvikle kompetansen til tolkene. det er behov for spesialisering også etter fullført utdanning. I tillegg er det mange tolker som ikke har fått tilbud om utdanning. Det mangler muligheter for progresjon mellom grunnenne og bachelor, eller som videre påbygning etter endt bachelor. Det burde derfor tilbys flere enkeltemner i for eksempel simultantolkning eller fagterminologi som tolkene har behov for. Dersom man kunne tilby noen emner som ikke var språkavhengige, kunne også tolker som hittil ikke har fått tilbud om utdanning i sine språk fått mulighet til faglig progresjon. For eksempel kunne man tilby språkuavhengig undervisning i enkelte emner, og tilrettelagt eksamen for flere språk. Slike moduler ville også kunne gjøre kvalifikasjonsløpet jevnere, og enklere å navigere i med en gradvis progresjon. Modulene ville kunne bygge bro mellom grunnenet og bachelor, og gi muligheter til spesialisering etter bachelor, som en forberedelse til autorisasjonsprøven. Dette kan i tillegg bidra til å få ned strykprosenten på autorisasjonsprøven. For at alle tolker skal ha lik mulighet for progresjon, og for at tolketjenestene skal kunne være av samme kvalitet på tvers av språk, anbefaler vi at det innføres autorisasjonsprøve også for tegnspåtolker.

Man kan tenke seg moduler på lavere nivå som kan utformes i tråd med det pågående arbeidet i EU, hvor man har utviklet åtte moduler som skal sikre en minimumsstandard

for tolketjenester. Prosjektet retter seg spesielt mot utfordringer knyttet til mangel på tolker og varierende kvalitet i tolkenivå, særlig for språk med begrenset tilgjengelighet. Utover denne typen moduler er det behov for moduler på spesialiserte fagområder, både på lavere og høyere nivå.

- Vi anbefaler at det utvikles moduler/spesialiserte emner som bidrar til bedre progresjonsmuligheter for tolker og et mer helhetlig og sammenhengende kvalifiseringsløp.
- Vi anbefaler at det innføres autorisasjonsprøve for tegnspråktolker

Behov for kvalitetssikring på tvers av tilbudene

Det er bred enighet om at det er behov for nasjonale rammeplaner for å sikre tydeligere kvalitetsstandarder for tilbudene. Dette gjelder både for grunnemnene og for de ulike bachelorgradene. Krav til forkunnskap bør være standardiserte, og bør kvalitetssikres i større grad enn i dag. Man kunne for eksempel ha to ulike løp for bachelor, ett treårig løp med krav til forkunnskap, og et fireårig løp uten slike krav. Det bør også vurderes å opprette et nasjonalt fagråd for å jobbe med å utvikle rammeplaner og standardiseringsprosesser i tolkeutdanningene, på samme måte som Nasjonalt fagråd for tegnspråk og tolking (NFRTT) i dag. Skikkethetsvurderinger bør også være et tema i de felles rammeplanene, da dette gjøres i liten grad blant tolker i dag.

Ifølge alle institusjonene er en av de største utfordringene å rekruttere tilstrekkelig kvalifiserte undervisere. Gjennomgangen viser at institusjonene jobber aktivt med å gjøre utdanningene praksisnære og oppdaterte, men at det er behov for et tettere samarbeid både mellom institusjonene og med andre fagmiljøer for å få til bedre rekrutteringsprosesser, økt stabilitet og generelt god kvalitet i undervisningen.

- Vi anbefaler at det utvikles nasjonale rammeplaner for alle tolkeutdanningene, og at det opprettes et nasjonalt fagråd for dette. Skikkethetsvurdering av tolker bør også inngå i dette arbeidet.
- Vi anbefaler å styrke samarbeide mellom institusjonene og på tvers av ulike fagmiljøer for å forbedre rekrutteringsprosesser, øke stabilitet i fagmiljøene og generelt sikre god kvalitet i undervisningen

Endringer i kategoriene i tolkeregisteret

Tolkeregisteret er inndelt i fem kvalifikasjonskategorier, som gjenspeiler ulike nivåer av kvalifisering og fullført utdanning. Behov for fleksibilitet og at man raskt må kunne dekke nye tolkebehov, taler for å ha en kategori som kan rekrutteres raskt. Allikevel er det bred enighet blant både institusjonene og tolkene om at det bør være krav om utdanning for tolker. På sikt bør det vurderes om tolker i kategori E skal anses som kvalifiserte tolker. På språk hvor det ikke er nok tolker i de øvrige kategoriene, kan man for eksempel ha et unntak som likevel åpner for å bruke tolker i kategori E. En slik endring vil forutsette økt satsning på utdanning, til fordel for kvalifisering på lavere nivå.

Dersom myndighetene innretter systemet slik at tolker i kategori E kommer opp som valgmulighet kun i de språkene der det ikke er god dekning av tolker i kategori A-D, blir kategori E en reell rekrutteringskategori for de språkene der dekningen ellers er god, og en «krisekategori» der man jobber for å få bedre dekning.

Det vil også være hensiktsmessig å gjøre endringer i kategori B og C, ettersom autorisasjonsprøven anses som et høyere nivå enn bachelorgrad. Dersom statsautoriserte tolker i dagens kategori C flyttes til kategori B, og tolker med bachelorgrad, men uten statsautorisasjon flyttes fra kategori B til kategori C, ville rekkefølgen i nivåene samsvare bedre med progresjonen i kvalifiseringstilbudet:

- A: Statsautoriserte tolker med bachelor i tolking
- B: Statsautoriserte tolker (uavhengig av annen utdanning)
- C: Tolker med bachelor i tolking
- D: Tolker med tolkeutdanning (minimum 30 studiepoeng, og eventuelt med påbygningsemner, men uten fullført bachelorgrad)
- E: Personer med Tospråkttest og TAO-kurs

- Vi anbefaler at tolker i kategori E bare brukes i tilfeller hvor dekningsgraden av tolker i de øvrige kategoriene er for lav, slik at det i utgangspunktet stilles krav til utdanning for tolker.
- Vi anbefaler at statsautoriserte tolker flyttes kategori B, og tolker med bachelorgrad til kategori C.

Ressursbruken i kvalifiseringstilbudene

Ressursbruken må sees i sammenheng med samfunnets behov for tolker. Undersøkelsen viser at man i større grad bør prioritere talespråkutdanninger. Det er behov for å utdanne flere tolker i flere av de mest etterspurte språkene. Selv om det har vært en stor økning i antall søkere til disse tilbudene etter at tolkeloven ble innført, har antall studieplasser ikke økt tilsvarende. Tolkeutdanningene i talespråk bør styrkes, både med antall plasser og antall språk, i tillegg til nye emner/moduler som nevnt over. Når det gjelder ressursbruk, er det også viktig å se på om effektiviseringstiltakene for Tospråkttesten, TAO-kurset og autorisasjonsprøven får ønsket effekt. Tilskuddene til dette området har økt mye, uten at dette foreløpig har resultert i en tilsvarende økning i antallet som har bestått testene. Det bør settes inn tiltak som begrenser omfanget av søknader fra personer som ikke er kvalifiserte for å redusere unødvendig ressursbruk.

Bachelor i tegnspråk tilbys i dag ved tre utdanningsinstitusjoner. Det er relativt få studenter som fullfører graden ved hver av disse, og ressursbruken per student er høy. Gitt at det også er god dekningsgrad for tegnspråktolker, mener vi det er hensiktsmessig å omorganisere dette tilbudet noe, for eksempel ved å ikke ha oppstart hvert år ved alle de tre institusjonene. Samtidig bør utdanningen utvides til et fireårig løp, enten med forkurs over ett år og opptaksprøve/krav til forkunnskap til treårig bachelorgrad, eller en fireårig bachelorgrad uten krav til forkunnskaper.

- Vi anbefaler at Utdanningstilbudet for talespråktolker styrkes ved å tilby flere studieplasser og prioritere språkene med lavest dekningsgrad for å møte samfunnets behov for kvalifiserte tolker.
- Vi anbefaler også at bachelorgraden for tegnspråktolker forlenges med ett år, eller at det innføres ettårig forkurs og krav til forkunnskaper. Samtidig bør man omorganisere tilbudet, for eksempel ved å ikke ha oppstart hvert år ved alle institusjonene.
- Vi anbefaler også at man innfører flere tiltak for å redusere strykprosenten på Tospråkttesten og autorisasjonsprøven. Blant annet gi bedre informasjon om nivået som kreves for prøven til kandidatene.

Oppsummering

Funnene fra evalueringen viser at tolkeloven har bidratt til en økt profesjonalisering av tolkeprofesjonen. Flere tolkeoppdrag utføres nå av kvalifiserte tolker, og det er en positiv utvikling i språkdekningen for flere etterspurte språk. Samtidig avdekker evalueringen flere utfordringer. Det er behov for videre forbedringer for å sikre tilstrekkelig kapasitet,

høy kvalitet og bedre sammenheng i opplæringsløpet. De anbefalte tiltakene vil kunne bidra til at tolker får nødvendig kompetanse, at tolkebrukere får tilgang til kvalifiserte tolker, og at tolketjenestene holder et høyt faglig nivå.